

**0-12 YAŞ ÇOCUKLARIN İSTİSMAR VE İHMALİNİ
ÖNLEMEYE YÖNELİK ANNE BABA EĞİTİM PROGRAMI
ÖNERİSİ**

**A PROPOSAL FOR A TRAINING PROGRAM FOR
PARENTS TO PREVENT ABUSE AND NEGLECT OF
CHILDREN IN 0-12 AGE GROUP**

Dilek SAHİLLİOĞLU

Hacettepe Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin

İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı İçin Öngördüğü

Doktora Tezi

olarak hazırlanmıştır.

2016

Dilek SAHİLLİOĞLU'nun hazırladığı "0-12 Yaş Çocukların İstismar ve İhmalini Önlemeye Yönelik Anne-Baba Eğitim Programı Önerisi" başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından **İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı'nda Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan Unvan, İsim SOYİSİM *İmzalar buraya atılmalıdır*

Üye (Danışman) Unvan, İsim SOYİSİM

Üye Unvan, İsim SOYİSİM

Üye Unvan, İsim SOYİSİM

Üye Unvan, İsim SOYİSİM

ONAY

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından ..... / ..... / ..... tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca ..... / ..... / ..... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Berrin AKMAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

0-12 YAŞ ÇOCUKLARIN İSTİSMAR VE İHMALİNİ ÖNLEMeye YÖNELİK ANNE-BABA EĞİTİM PROGRAMI ÖNERİSİ

Dilek SAHİLLİOĞLU

ÖZ

Yaşam koşullarının gittikçe zorlaştığı günümüzde, yetişkinlerin en önemli görevi ve sorumluluğu çocukları karşılaştılabilecekleri olumsuzluklardan korumaktır. Bugün dünya ülkelerinin çoğunda çocuk sağlığı, gelişimi ve refahı üzerinde olumlu gelişmeler görülse de çocuklar yüksek oranlarda çeşitli istismar ve ihmal biçimlerine maruz kalmaktadır. Evrensel bir sorun olarak tanımlanan çocuk istismarı ve ihmali ne yazık ki ülkemizde de yaygın olarak görülmektedir.

Aile ortamı, anne-babaların çocukla ilişkileri ve çocuk yetiştirme yöntemleri, çocukların gelişimlerini etkilemektedir. Çocuk yetiştirme ve eğitiminde geçmişten bugüne çok katı yaklaşımların yanında, ileri düzeyde toleranslı ve çocuk merkezli disiplin anlayışları ve eğitim yöntemleri de uygulanmaktadır. Bu konuda ülkemizde 1970-1998 yılları arasında yapılan, anne-baba tutumu araştırmalarına genel bir bakış sağlayan çalışmada, yaygın olan tutumlar belirlenmiştir. Buna göre, kontrolcü ve aşırı koruyucu davranış özellikleri, Türk ailelerinde en sık gözlenen tutumlar olarak tanımlanmıştır. Bu durumun olumsuz etkileri düşünüldüğünde, anne babaların, çocuklarıyla kuracakları iletişimde kullanacakları teknikler konusunda uzmanlardan destek almaları gerekmektedir (Haktanır, Alisinanoğlu, Baran, Başar, Köksal ve Bulut, 1999). Alanyazında bu tutumlara karşın insancıl anne-baba tutumlarıyla yetişen çocukların bile zaman zaman çeşitli biçimlerde istismar ve ihmale uğradığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Bilir, Dönmez ve Güneysu, 1991). Aileler farkında ya da farkında olmayarak çocuklarına olumsuz bir şekilde, şiddet ve ihmal davranışları gösterebilmektedir. Bu nedenle her türlü istismar türünün ve ihmalin doğru tanımlanması ve önlenmesi gerekmektedir (Güven, Savaş ve Bahar, 2009). Çocuk istismar ve ihmali önlemeye yönelik çalışmalar her geçen gün yeni yöntemlerle geliştirilmektedir. Çocuk istismar ve ihmalinin kısa ve uzun vadede toplum ve çocuk üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmanın en insani yolu, istismar ve ihmal gerçekleşmeden sorunu önlemekten geçmektedir. Önleme çalışmalarının başarılı olması, her ülke için hem en temel insan hakkıdır hem de istismar ve ihmale uğrayan çocukların iyileştirilmesi için harcanan maliyet düşünüldüğünde daha ekonomiktir. İstismar ve ihmalin önlenmesi ekip çalışmasına

dayalı olduğu için birçok disiplinin ortak çalışmasını gerektirmektedir. (Kepenekçi, 2004).

İstismar ve ihmal önleme çalışmalarının tarihsel gelişimine bakıldığında gelişmiş ülkelerde, 1950'lerden sonra çalışmaların başladığı görülmektedir. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde ise son yirmi yılda toplum sağlığı sorunu olarak tanımlanmış ve önleyici çalışmalar başlamıştır (Beyaztaş, Oral, Bütün, Beyaztaş ve Büyükkayhan, 2009).

Bu araştırmanın temel amacı birincil önleme faaliyetleri kapsamında 0-12 yaş ocuk istismarı ve ihmalini önleme üzerine bir anne-baba eğitim programı önerisi hazırlamak ve hazırlanan programın etkililiğini, kalıcılığını ve uygulanabilirliğini sınamaktır.

Araştırmanın alışma grubunu, alt ve orta sosyoekonomik düzeyden ve farklı aile yapılarından gelen 30 anne-baba oluşturmaktadır.

Çalışmada veri toplama araçları olarak; program oturumları öncesinde ve sonrasında anne-babalara uygulanan farkındalık ve bilgi testleri, her oturum sonunda araştırmacının oturuma yönelik tuttuğu günlükler ve anne babaların cevapladığı oturum değerlendirme formları ve program sonunda anne-baba ve eğitimciye yönelik uygulanan programı değerlendirme anketleri kullanılmıştır

Araştırma kapsamında alan yazın taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda 0-12 yaş ocuk istismarı ve ihmalini önleme anne-baba eğitim programı önerisi tasarlanmış olup, araştırma bulgularına göre programın alanda uygulanabilir bir program olduğu ve anne-babaların bilgi ve farkındalıkları üzerinde etkili ve kalıcı olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: ocuk istismarı, ocuk ihmal, birincil önleme, anne-baba eğitim programı

Danışman: Prof. Dr. Berrin AKMAN, Hacettepe Üniversitesi, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

A PROPOSAL FOR A TRAINING PROGRAM FOR PARENTS TO PREVENT ABUSE AND NEGLECT OF CHILDREN IN 0-12 AGE GROUP

Dilek SAHİLLİOĞLU

ABSTRACT

Today, in the face of ever more trying aspects of life, protecting children from the problems they may face stands out as the most important responsibility and duty of adults. Even though significant improvements in children's health, development and welfare are observed worldwide, children still face various forms of abuse and negligence. Child abuse and negligence is deemed a universal issue, and unfortunately is widespread in Turkey as well.

The family environment, the relationships the parents have with the child, and the methods of raising the child all have an impact on the development of children. Historically, raising and education of children involved a wide range of perspectives, from very strict ones to substantially tolerant approaches, putting the child to the center of disciplinary perspective and education methods. In this context, a survey applied in Turkey in the period 1970-1998, provides a general outlook on parental attitudes and identifies common ones. The survey identified controlling and over-protective behaviors as the most common attitudes observed in Turkish families. Taking into account the negative impact of such attitudes, the parents need expert support regarding the techniques they will employ in their communications with their children (Haktanır, Alisinanoğlu, Baran, Başar, Köksal and Bulut, 1999). The literature contains a number of studies showing that even children growing in households of parents with most humane attitudes can be victims of various forms of abuse and neglects at times (Bilir, Dönmez and Güneysu, 1991). The families can engage in intentional or unintentional violent and neglecting behavior with their children. That is why all kinds of abuse and neglect should be diagnosed and prevented correctly (Güven, Savaş and Bahar, 2009). Each day sees some contribution to the methods applied in efforts to prevent child abuse and neglect. The most humane way of eliminating the short- and long-term negative impact of child abuse and neglect is through prevention of the core issue, before abuse and neglect occurs. Prevention is not only a fundamental right of any human, but also definitely the more affordable option from the perspective of the country and the children who face abuse and neglect, given the cost of rehabilitation. As prevention

of abuse and neglect is about team work, it requires joint efforts on part of multiple disciplines (Kepenekçi, 2004).

A glance at the historical development of the efforts to prevent abuse and neglect reveals that such efforts began in the developed world, from 1950s on. The developing world, including Turkey, on the other hand, saw the inclusion of the issue in the wider public health frameworks with prevention efforts in tow, only in the last two decades (Beyaztaş, Oral, Bütün, Beyaztaş and Büyükkayhan, 2009).

The primary purpose of this study is to prepare a parents education program for the prevention of abuse and neglect of children in 0-12 age group as part of the primary prevention activities, and to test the effectiveness, lasting impact, and applicability of the program.

The study group is composed of 30 parents from various forms of families in lower and middle levels of the socio-economic pyramid.

The data collection tools employed in the study include awareness and knowledge tests applied on parents prior to and after program sessions, journals kept by the researcher in conclusion of each session, session evaluation forms filled out by the parents, and the program evaluation surveys applied with respect to the parents and the trainer in the aftermath of the program.

The parents training program to prevent abuse and neglect of children in 0-12 age group was designed in light of the literature survey and the views of the specialists. The study reached to the conclusion that the program is a promising one in terms of applicability, and has lasting impact on the knowledge and awareness levels of the parents.

Keywords: Child abuse, child neglect, primary prevention, parent training program

Advisor: Prof. Berrin AKMAN, Hacettepe University, Department of Elementary Education, Pre-School Education Program

ETİK BEYANNAMESİ

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

İmza

Dilek SAHİLLİOĞLU

TEŞEKKÜR

“Hayal ettiğiniz her şey gerçektir” demiş Pablo Picasso. Prof. Dr. Oğuz Polat’ın kaleme aldığı, benim 1999 yılında okuduğum “Çocukta Dayağa Hayır” kitabı hayatımın en önemli hayalini kurdurdu bana: “Çocuk istismar ve ihmali için bir şey yapılmalıydı. Ben de bu sürecin içinde yer almalıydım!”. İşte bu tez hayalimin gerçeğe dönüşmüş halidir.

Hiçbir hayal kolay gerçekleşemez. Uzun, çetrefilli ve yorucu bir yoldur hayata dönüştürmek. Ben bu uzun yolda şanslıydım, çok değerli kişilerden destek aldım. Onlara teşekkür ve minnetimi kelimelere dökmek çok zor. Bana göre yazması en zor bölümlerden biri teşekkür sayfası.

Öncelikle en önemli desteğim bu yolda birlikte yürüdüğüm danışmanım Prof. Dr. Berrin AKMAN’a; anlayışı, rehberliği ve engin bilgi birikimini benimle paylaştığı için teşekkür ederim.

Tasarlanan programın her satırı, her kelimesine katkı sunan, görüş, öneri ve yapıcı eleştirileri ile çalışmamı güçlendiren değerli tez izleme komitesi üyelerim Prof. Dr. Figen ŞAHİN DAĞLI ve Doç. Dr. Hünkar KORKMAZ’a,

Savunma sınavımda görüş ve önerileri ile tezimi güçlendiren rektörümüz Sayın Prof. Dr. Haluk ÖZEN’e, jüri üyelerim Prof. Dr. Figen ÇOK ve Doç. Dr. Neslihan GÜNEY KARAMAN’a,

Değerli görüşleri ile programa katkı sağlayan, programı güçlendiren, Prof. Dr. Birgül BAYOĞLU, Prof. Dr. Günseli ORHON, Prof. Dr. Resmiye ORAL, Doç. Dr. Günseli GİRGİN, Dr. İbrahim SARI’ya,

Çocuk istismarı ve ihmali konusunda çalışmamı sağlayan, bu konuda beni yönlendiren Prof. Dr. Oğuz POLAT’a,

Tanıştığımız günden beri her konuda yanımda olan, doktora sürecimde bitmek bilmeyen sorularıma 7/24 sabırla yanıt veren, değerli görüşleri ile yolumu aydınlatan, benimle gülüp, ağlayan dostum Dr. Özlem OKYAY’a,

Tezimin yöntem kısmında bilgilerini benimle sabırla paylaşan Doç. Dr. Nuri DOĞAN, Dr. Nedim ÖZDEMİR ve Sevgi ERNAS’a,

Tezimin her aşamasında beni yüreklendiren, işimi kolaylaştıran, destekleyen, meslek hayatımda karşılaştığım en iyi zümre arkadaşlarım Aysel ALPMEN, Nihan BALTACI YOLDAŞ ve desteği için Birgül ÇELİKKANAT'a,

Tezimin lojistik desteğinde bir telefon ya da bazen tek bir mesajımla yardımına koşan, Filiz TÜRKMENOĞLU, Çiğdem MERAL BAŞAK, Burak BAŞAK'a,

Araştırmaya katılan değerli anne-babalara,

Savunma sınavımda beni yalnız bırakmayan, yanında çalışmış olmaktan her zaman onur duyduğum Milli Eğitim Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürü Sayın Funda KOCABIYIK'a

Tereddüte düştüğüm her noktada büyük bir samimiyetle yardımına koşan aynı dönemde eğitim almaktan mutluluk duyduğum arkadaşlarım Yard. Doç. Dr. G. Şule TEPETAŞ CENGİZ, Yard. Doç. Dr. Seda ATA, Sinem GÜÇHAN ÖZGÜL ve Ayşegül DENİZ'e,

Üzerimdeki emekleri asla ödenmeyecek olan ve beni bugünlere getiren annem YILDIZ EROL ve babam Şevki EROL'a,

Daha iyi çalışabilmem için her türlü ortamı bana sunan, sağlayan, yorulduğum her an beni cesaretlendiren, sevgilim, değerli eşim Eser SAHİLLİOĞLU'na,

Küçük elleriyle daha dinç çalışabilmem için her gün babasıyla bana türk kahvesi yapan, varlığıyla bize her daim huzur veren, hayatımızı renklendiren kaymak prensimiz Dalyan Ali SAHİLLİOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. İyi ki vardınız, iyi ki varsınız...

Dilek SAHİLLİOĞLU

İzmir, 2016

Kaymak prensim **Dalyan Ali SAHİLLİOĞLU** huzurunda,
Daha iyi koşullarda yaşamayı hakeden, güzel ülkemın tüm çocuklarına...

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANNAMESİ	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi:.....	4
1.3. Problem Cümlesi:	7
1.3.1. Alt Problemler:.....	7
1.4. Sayıtlar:.....	7
1.5. Sınırlılıklar:.....	7
1.6. Tanımlar:.....	8
1.7. Araştırmanın Kuramsal Temeli	8
1.7.1. Çocuk İstismarı ve İhmali	9
1.7.2. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme	17
1.7.3. İstismarı Önleme Aile Eğitimi Programları	24
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	32
2.1. Çocuk İstismarı ve İhmali ile İlgili Çalışmalar	32
2.2. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme ile İlgili Çalışmalar	36
2.3. İstismarı Önleme Anne-Baba Eğitim Programları ile İlgili Çalışmalar	38
2.4. İlgili Araştırmalar Özet	40
3. YÖNTEM	41
3.1. Araştırmanın Yöntemi	41
3.2. Çalışma Grubu.....	43
3.2.1. Çalışma Grubunun Özellikleri.....	43
3.2.1.1. Katılımcılarla İlgili Demografik Bilgiler	43
3.3. Veri Toplama Araçları	45
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	45
3.3.2. Farkındalık ve Bilgi Testi	45
3.3.3. Program Değerlendirme Anketi	47
3.3.3.1. Katılımcı Anketi:.....	47
3.3.3.2. Eğitimci Anketi:	48
3.3.4. Araştırmacı Günlüğü	48
3.3.5. Oturum Değerlendirme Formu.....	48
3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı	48
3.5. Araştırmacının Rolü	55
3.6. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi	56
3.7. Araştırmanın İç ve Dış Geçerliliği	58
3.7.1. Araştırmanın İç Geçerliliği.....	58
3.7.1.1. Uzman Görüşü.....	58
3.7.1.2. Pilot Uygulama.....	59

3.7.1.3. Anne-Babaların Özellikleri ve Geçmişi.....	59
3.7.1.4. Deney ve Kontrol Grubundan Ayrılma	59
3.7.2. Araştırmanın Dış Geçerliliği	60
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	61
4.1. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların Farkındalık ve Bilgi Düzeylerine Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	61
4.2. İİÖABEP'e Katılan ve Katılmayan Anne-Babaların Farkındalık ve Bilgi Düzeylerine Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	67
4.2.1. Birinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	67
4.2.2. İkinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	68
4.2.3. Üçüncü Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	68
4.2.4. Dördüncü Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları	69
4.2.5. Beşinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	70
4.2.6. Altıncı Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	71
4.3. İİÖABEP'na Katılan Anne-Babaların ve Program Uygulayıcısının Program Hakkında Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular.....	75
4.3.1. Anne-Babaların Oturum Değerlendirme Bulguları	75
4.3.1.1. Birinci Oturum Değerlendirme Bulguları	75
4.3.1.2. İkinci Oturum Değerlendirme Bulguları	76
4.3.1.3. Üçüncü Oturum Değerlendirme Bulguları	77
4.3.1.4. Dördüncü Oturum Değerlendirme Bulguları.....	77
4.3.1.5. Beşinci Oturum Değerlendirme Bulguları.....	78
4.3.1.6. Altıncı Oturum Değerlendirme Bulguları	79
4.3.2. Anne-Babaların İİÖABEP'e Yönelik Genel Görüşlerine Ait Bulgular	79
4.3.3. Program Uygulayıcısının Programa Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	84
4.3.3.1. Program Uygulayıcısının Oturumlara Ait Görüşleri	84
4.3.3.1.1. Birinci Oturuma Yönelik Görüşler	84
4.3.3.1.2. İkinci Oturuma Yönelik Görüşler.....	85
4.3.3.1.3. Üçüncü Oturuma Yönelik Görüşler.....	85
4.3.3.1.4. Dördüncü Oturuma Yönelik Görüşler	86
4.3.3.1.5. Beşinci Oturuma Yönelik Görüşler	86
4.3.3.1.6. Altıncı Oturuma Yönelik Görüşler.....	87
4.3.4. İİÖABEP Uygulayıcısının Programa Yönelik Genel Görüşleri	87
4.4. İİÖABEP'na Katılan ve Katılmayan Anne-Babaların Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri Ön Test - İzleme Testi Puanları ve Son Test - İzleme Testi Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bulgular.....	90
4.4.1. Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Ön Test ve İzleme Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	90
4.4.2. Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	94
5.SONUÇ ve ÖNERİLER	101

5.1. Sonuçlar.....	101
5.1.1. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri"ne İlişkin Sonuçlar	101
5.1.2. İİÖABEP'e Katılan ve Katılmayan Anne-Babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri" Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	101
5.1.3. İİÖABEP'e Katılanların ve Uygulayıcının Programa Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar.....	102
5.1.3.1. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların İİÖABEP'e Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	102
5.1.3.2. İİÖABEP Uygulayıcısının Programa Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	103
5.1.4. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri"nin Kalıcılığına İlişkin Sonuçlar	104
5.2. Öneriler.....	105
5.2.1. Araştırmaya Dönük Öneriler	105
5.2.2. Uygulamaya Dönük Öneriler.....	106
KAYNAKÇA.....	107
EKLER DİZİNİ	117
EK 1. ETİK KURUL İZİNİ.....	118
EK 2. UYGULAMA İZİNİ.....	119
EK 3. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	120
EK 4. FARKINDALIK ve BİLGİ TESTLERİ	121
EK 5. PROGRAM DEĞERLENDİRME KATILIMCI ANKETİ	123
EK 6. PROGRAM DEĞERLENDİRME EĞİTİMCİ ANKETİ	125
EK 7. OTURUM DEĞERLENDİRME FORMU.....	127
EK 8. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU.....	128
EK 9. ORJİNALLİK RAPORU.....	131
ÖZGEÇMİŞ	132

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme ve Müdahale Stratejileri	20
Tablo 1.2. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme	23
Tablo 1.3. Dünyada Uygulanan Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Anne- Baba Eğitim Programları	30
Tablo 3.1. Araştırma Deseni.....	42
Tablo.3.2. Katılımcı Demografik Bilgileri.....	44
Tablo 3.3. Farkındalık ve Bilgi Testi K-20 Güvenirlik Katsayısı Değeri.....	47
Tablo 3.4. İİÖABEP Önerisi Oturum İçerikleri.....	51
Tablo 3.5. Normallik Varsayımına Yönelik Yapılan Analiz Sonuçları.....	57
Tablo 4.1.: Deney Grubunun İİÖABEP Birinci Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	61
Tablo 4.2.: Deney Grubunun İİÖABEP İkinci Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	62
Tablo 4.3.: Deney Grubunun İİÖABEP Üçüncü Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	62
Tablo 4.4.: Deney Grubunun İİÖABEP Dördüncü Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	63
Tablo 4.5.: Deney Grubunun İİÖABEP Beşinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	63
Tablo 4.6.: Deney Grubunun İİÖABEP Altıncı Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları.....	64
Tablo 4.7.: Birinci Oturum Ön test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	67
Tablo 4.8. : İkinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U Testi Sonuçları	68
Tablo 4.9.: Üçüncü Oturum Ön test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	69
Tablo 4.10.: Dördüncü Oturum Ön test ve Son test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları	69
Tablo 4.11.: Beşinci Oturum Ön Test ve Son test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	70
Tablo 4.12.: Altıncı Oturum Ön Test ve Son test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları.....	71
Tablo 4.13. Oturumlara Göre Deney ve Kontrol Grubu Anne-Babalain Ön Test – Son Test Sonuçları.....	72
Tablo 4.14. Birinci Oturum Değerlendirme Bulguları	76
Tablo 4.15. İkinci Oturum Değerlendirme Bulguları	76

Tablo 4.16. Üçüncü Oturum Değerlendirme Bulguları	77
Tablo 4.17. Dördüncü Oturum Değerlendirme Bulguları	78
Tablo 4.18. Beşinci Oturum Değerlendirme Bulguları	78
Tablo 4.19. Altıncı Oturum Değerlendirme Bulguları	79
Tablo 4.20. Anne-Babaların Programın Eğitim Boyutuna Yönelik Görüşleri.....	80
Tablo 4.21. Anne-Babaların Programın Program Boyutuna Yönelik Görüşleri.....	81
Tablo 4.22. Anne-Babaların Programın Katılımcı Boyutuna Yönelik Görüşleri.....	82
Tablo 4.23. Uygulayıcının Katılımcı Boyutuna Yönelik Görüşleri.....	88
Tablo 4.24. Uygulayıcının Program Boyutuna Yönelik Görüşleri.....	89
Tablo 4.25. Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Birinci Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	90
Tablo 4.26.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP İkinci Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	91
Tablo 4.27.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Üçüncü Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	91
Tablo 4.28.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Dördüncü Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	92
Tablo 4.29.: Deney ve Kontrol Grubunun Anne Eğitimi Beşinci Oturumu Ön test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	93
Tablo 4.30.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Altıncı Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	94
Tablo 4.31.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Birinci Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	95
Tablo 4.32.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP İkinci Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	95
Tablo 4.33.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Üçüncü Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	96
Tablo 4.34.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Dördüncü Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	97
Tablo 4.35.: Deney ve Kontrol Grubunun Anne Eğitimi Beşinci Oturumu Son test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları	98
Tablo 4.36.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Altıncı Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli eSıralar Testi Bulguları	98

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.: Paralel Karma Yöntem.....	39
Şekil 2 : Veri Toplama Araçlarının Uygulama Aşamaları.....	48

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BM: Birleşmiş Milletler

SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuk Yardım Fonu

İİÖABEP: 0-12 Yaş Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Anne-Baba Eğitim Programı

WHO: Dünya Sağlık Örgütü - World Health Organization

TDK: Türk Dil Kurumu

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇHGM: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

SBSÖP: Sarsılmış Bebek Sendromu Önleme Programı

TRIPLE P: Olumlu Anne-Baba Eğitimi – Positive Parenting Program

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı ve önemi, problem cümlesi, tanımlar ve araştırmanın kuramsal temeline yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

20 Kasım 1989'de Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda imzalanan, ülkemizin de içinde olduğu, 193 ülkenin onayladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (ÇHS) göre on sekiz yaşına kadar her insan çocuktur. Bu dönemde onlara bakmakla yükümlü kişilerin, onları koruma ve geliştirme konusunda çok önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Ancak dünyada çocuk en güvenilir olması gereken başta aile kurumunda olmak üzere, birçok kurumda çeşitli şekillerde istismara uğramaktadır.

İstismar ve ihmal bugün tüm dünya çocuklarının yaşadığı önemli bir toplumsal sorundur. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yapılan bir araştırmada çocukların %1'i istismar, %1,5'i ihmale maruz kalmaktadır ve bu oran toplumdaki gerçek sıklığın sadece %10'unu oluşturmaktadır. Bilir ve arkadaşlarının (1986) Türkiye'de 16.100 çocuk üzerinde yapılan çalışmasında, çocukların istismara uğrama oranları %33 olarak belirtilirken bir başka araştırmada çocuk istismarına bağlı gerçekleşen ölümlerin %61'inin aslında korunabilir olduğu belirtilmiştir (Kara, 2010).

İlk kez 1860 yılında Prof. Dr. Ambroise Tardieu tarafından dile getirilen çocuk istismarının, alanda birçok tanımı bulunmaktadır. En genel tanımıyla çocuk istismarı; çocuktan sorumlu olan bireylerin, onlara duyulan güveni ya da fiziksel gücü kötüye kullanarak, çocuğun sağlığına ya da gelişimine zarar veren veya verebilecek davranışlar sergilemesi olarak tanımlanmaktadır (Runyan, Corrine ve Ikeda, 2002).

Alanyazında çocuk istismarı dört temel grupta incelenmektedir.

Fiziksel istismar, on sekiz yaşından küçük çocuğun, ona bakmakla yükümlü kişi ya da kişilerce gelişimine zarar verilmesi ya da hasar görme riski taşımasıdır (Ludwig, 2000).

Duyusal istismar; anne, baba ya da diğer yetişkinlerin tekrarlayıcı biçimde azarlayarak ve sözel şiddet kullanarak çocukta ciddi psikolojik hasara neden olmasıdır (Taner ve Gökler, 2004).

Cinsel istismar; on sekiz yaşında küçük bir çocuğu, yetişkinin cinsel tatminde kullanılmasıdır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Ekonomik istismar, çocuğun gelişimine uygun olmayan ortamlarda ucuz iş gücü olarak çalıştırılmasıdır (Yalçın, 2011).

2010 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde yapılan “Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet” araştırmasında ülkemizde 7 yaşından 18 yaşına kadar çocukların %56’sının fiziksel istismara, %49’unun duygusal istismar ve % 10’unun cinsel istismara maruz kaldığı ya da izlediği görülmektedir (Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Raporu, 2010). Yapılan çalışmalarda, sorunun dünya genelinde yaygınlık oranı %1-10 arasında iken, Türkiye’de bu oranın %10-53 arasında olduğu görülmektedir (Yılmaz, İşiten, Ertan ve Öner, 2003). Ayrıca ülkemizde çok sayıda çalışmanın gözden geçirildiği bir araştırmada cinsel istismarın yaygınlık oranının % 20 iken fiziksel istismarın yaygınlığı %15 - %75 arasında olduğu belirtilmektedir (Aksel ve İrmak, 2005).

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonunun desteklediği Aile İçi Şiddet Acil Yardım Hattı’na, 15 Ekim 2007 - 1 Mayıs 2016 tarihleri arasında 45.624 aile şiddet bildirimisi alınmıştır. 1 Mart – 1 Mayıs 2016 tarihleri arasında gelen 397 çağrının % 87,9’u şiddet, %81.08 fiziksel-ekonomik şiddet, % 3.15’i cinsel şiddet, % 15.75’i psikolojik şiddet olarak değerlendirilmiştir. Hattan destek alan mağdurların yaş aralığı 6 ile 65 yaş arasındadır (Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, 2016).

Aile içi şiddetten en çok etkilenen taraf çocuklardır. Devletler, çocukları gerek aile içinde gerekse de aile dışında yaşadıkları istismar ve ihmalden korumak için çeşitli istismar ve ihmali önleme çalışmaları yürütmektedir. Genel olarak alanyazında istismar ve ihmalden koruma önlemleri üç ana başlıkta incelenmektedir. Birincil önleme, istismar ve ihmal ortaya çıkmadan yapılan çalışmaları, ikincil önleme soruna yönelik erken tanı ve tedaviyi, üçüncül önleme ise istismar ya da ihmale uğramış çocukların sağaltım çalışmalarını kapsamaktadır (Turhan, Şangün ve İnandı, 2006).

Birincil önleme, önleme türleri arasında en geniş kitleye ulaşan, her seviyede toplumun ihtiyacı olan farkındalık çalışmalarını içermektedir. İnsanların değişen teknoloji ve yaşam şartlarına karşın, bireysel olarak yenilemeleri ve bu değişimle

birlikte ortaya çıkan sorunlarla baş etmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Ülkelerin de gerek ekonomik gerek bilimsel gerekse de toplumsal alanlarda diğer ülkelerle boy ölçüşebilmeleri, evrensel ve ulusal sorunlarını çözebilmeleri için, toplumu oluşturan kişilerin günün şartlarına uygun donatmaları gerekmektedir. Bu bilgi, beceri ve tutumların kazanılmaya başlandığı ilk ortam ailedir. Anne-babalar çocukların sağlıklı yetişmesinde, korunmasında ve topluma kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir (Akman ve Kargı, 2006). Bu nedenle anne-baba eğitimleri çocukların öznesi ve nesnesi olduğu her türlü sorunu çözmede önemli bir anahtardır. İstismar ve ihmali önlemede etkili yöntemleri inceleyen alanyazın çalışmalarına baktığımızda, ailelerin, özellikle anne ve çocukların konu hakkında derinlemesine bilgilendirilmesinin önemine yönelik vurgular yapıldığı görülmektedir. Örneğin Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2002)'in yaptıkları araştırmada, ailelerin, özellikle annelerin, çocuğun maruz kaldığı istismar türlerinin neler olduğu ve doğuracağı sonuçlar konusunda bilgilendirilmeleri önerilmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, fiziksel, duygusal ya da cinsel istismarı ortaya çıkarabilecek nedenler aile ile paylaşılmalı ve ailelerin çözüm yolları için danışmanlık hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmalıdır.

2010 yılında BM Çocuk Yardım Fonu (UNICEF) ve o yıldaki adıyla SHÇEK'in yürüttüğü araştırmada ise, çalışma grubunda yer alan çocukların tamamının değişen oranlarda istismara uğradıkları ve ÇHS'nin bazı maddelerinin açık şekilde ihlal edildiği görülmüştür. İstismar uygulayıcılarının, aile üyeleri, öğretmenler ve çocukların arkadaşları olduğu vurgulanmaktadır. Çalışma sonunda, çocuk istismarı ve ihmali önlemek amacıyla toplumda farkındalık yaratacak eğitim çalışmalarının başlatılmasının önemi vurgulanmaktadır (Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Raporu, 2010).

2012 yılında Genç Hayat Vakfı koordinasyonunda gerçekleşen "Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet" başlıklı araştırmanın sonuçları incelendiğinde, İstanbul'da ortaokul kademesinde eğitim gören 440 çocuğun, son bir yılda maruz kaldığı ev içi şiddet oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir (%73,41). Araştırmaya katılan çocukların ve araştırmayı yapan araştırmacıların bu önemli soruna çözüm önerilerinden biri ailelere yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılmasıdır. Bu çalışmaların aileleri bilgilendirici toplantılar veya özel oluşturulacak

programlar olabileceği ifade edilmiştir (Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Raporu, 2012).

Sonuç olarak ülkemizde çocukların istismar ve ihmalden korunmaları için etkili, kapsamlı, uygulanabilir önleme eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma bu gereksinimi karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi:

Ülkemizdeki bazı kültürel ve sosyo demografik bileşenler çocuk istismarı ve ihmalinin yaşanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu konudaki en önemli bileşenler; ailelerin eğitim seviyesinin ve sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması, tek odalı evlerde çok çocuklu yaşamlar, ataerkil yaklaşım ve tutumlar, kadına ve çocuğa başta olmak üzere güçsüze uygulanan şiddetin algıdaki normalliği, kızların erkeklere oranla daha az değer görmesi, dayacağı çocuk eğitiminde olumsuz deyimler, atasözlerinin kanıksanmışlığı, her türlü çocuk istismar ve ihmal türünün yaşanmasını sıradanlaştırmaktadır. Oysaki istismar hem çocuk hem toplum açısından telafisi imkânsız sonuçlar doğurmaktadır (Yalçın, 2011).

Çocuk istismarı ve ihmali, nedenleri ve sonuçları ile bir bütün olarak incelenmesi gereken toplumsal bir sorundur. Zaman zaman çocuğun ölümüne kadar gidebilen bu toplumsal sorunu önlemenin iki önemli boyutu bulunmaktadır. Birincisi çocuğun zarar görmesini beklemenin insani bir davranış olmaması, ikincisi ise sorunun maddi ve manevi en az zararla kapatılması gerekliliğidir.

Geleneksel olarak önleme faaliyetleri birincil, ikincil ve üçüncül olarak ele alınmaktadır. Üçüncül önleme; istismara uğramış çocuğun daha fazla istismar görmesini önlemektir. Bir başka deyişle buradaki önleme çalışmaları, istismarın tanılanmasından sonraki tüm çalışmaları kapsamaktadır. Bazılarına göre bu çalışmalar, uçurumdaki çocuğa yardım etmek yerine, uçurumun altına doktor gönderip, çocuğun aşağıya düşmesini beklemektir. Her ne kadar haklılık payı olsa da istismara maruz kalan çocuklara yönelik çalışmaların planlanması ve doğru bir şekilde uygulanması son derece önemlidir. İkinci önleme çalışmaları; istismara maruz kalma riski olan çocukların belirlenmesi, bu çocukların ve ailelerinin hizmetlerden yararlanmasını sağlama konusundaki çalışmaların planlanması olarak tanımlanmaktadır. Birincil önleme çalışmalarının amacı ise, çocuklar istismara

uğramadan her birinin gelişimlerini en iyi şekilde sağlayacak ortamları hazırlamaktır (Lynch, 1991).

Browne ve Herbert (1997)'e göre birincil önleme çalışmaları, istismar olmadan toplumsal değişimi amaçlayan önleyici çalışmalardır. Değişimi ebeveyn eğitimleri yoluyla sağlamak, her türlü kaynağı (telefon yardım hattı, kriz masası vb.) harekete geçirerek aileleri desteklemek birincil önleme çalışmaları kapsamındadır. İkincil önleme, risk altındaki grupların her hangi bir istismar yaşamadan tanımlamak ve desteklemektir. Bu önleme çalışmaları birincil önlemede var olan prensiplerle aynı temele dayanmakta ama risk grupları ile daha yakın çalışılmaktadır. Üçüncül önleme istismar meydana geldikten sonra gerçekleştirilen tedavi hizmetlerini kapsamakta ve istismarın tekrar oluşumunu önlemeyi amaçlamaktadır.

Birincil önleme çalışmaları kapsamında istismarın önlenmesi için çocuklara bakmakla yükümlü kişilerin istismar niteliği taşıyan davranış ve durumlara yönelik bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu çalışmalarda amaç, anne-babalar başta olmak üzere toplumun bilinçlendirmektir. Olumlu anne-baba yaklaşımları, yetişkinin çocuklar üzerindeki hakları ve sorumlulukları, fiziksel şiddetin eğitimde bir araç olarak kullanılmaması üzerine bilgilendirme anne-babaların doğru bildiği yanlışları değerlendirmelerine ve uygun olmayan davranışlarını değiştirmelerine yol açacaktır (Kulaksızoğlu, 1999).

Polat (1997), çocukların gün içerisinde zamanlarının büyük bir kısmını okullarında geçirdikleri için, kurumların önleme çalışmalarında etkin rol oynayabileceğini belirtmektedir. Okuldaki önleme çalışmalarında rol almasındaki temel düşünce şudur: eğer çocuklara istismarcı ebeveynlerin asla öğretmedikleri temel prensipler öğretilirse, çocuklar daha sağlıklı yetişkinler ve ilgili ebeveynler olma şansına sahip olurlar. Okul istismarın önlenmesinde; yaşam becerileri eğitimi, ebeveynliğe hazırlama (cinsellik, çocuk gelişimi, ebeveynlik becerileri) ve risk altındaki aileler için yardım hizmetleri sağlayarak da katkıda bulunabilir.

Hart, Gunnar ve Cicchetti (1996) çalışmalarında, çocuk istismarını önlemede okulların merkezi öneme sahip olma nedenlerini açıklamaktadır. Onlara göre okul; ev-aile ve toplum üçgeninde okul psikoloğu, psikolojik danışmanlar ve okul hemşireleri gibi eğitilmiş personel gücüne sahip bir kurumdur. Çocuk ve ergenlerin gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olan okul personeli çocukların normal ve

normal dışı davranışlarını gözlemleyerek istismarın tespitinde önemli rol oynamaktadır. Okul ailelere ve çocuklara ulaşmada ve ailenin katılımını sağlamada daha avantajlı bir konuma sahiptir. Ayrıca okullar başarıyı ve sosyal gelişimi artırıcı olmaları nedeniyle terapötik etkisi olan çevrelerdir. Ayrıca okul personeli aile hayatında iyi ilişkilere ve olumlu rol modeline sahip olmayan çocuk için güvenilir bir ilişki kaynağıdır. Okullarda uygulanan istismar ve ihmali önleyici nitelikteki ebeveyn programları, anne babaların çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını anlamalarında, daha donanımlı hale gelmelerinde ve çocuk yetiştirirken karşılaştıkları problemlerle kolay baş edebilmelerinde ve daha iyi bilgilendirilmelerinde önemli role sahiptir (Iwaniec, 1995).

Bugün dünyada uygulanan istismarı önleme anne-baba eğitim programları, anne-babanın çocuk yetiştirme becerisini geliştirmesi, çocukla etkileşimlerinde zorlayıcı yöntemleri daha az kullanması ve katı anne-baba tutumlarını değiştirmesi halinde daha az istismar edici olacağı esasına dayanmaktadır. Ek olarak pek çok ebeveyn eğitim programı, öfke ve stres kontrolü gibi ebeveynin duygusal iyilik halini artırıcı bileşenleri de içermektedir. Başka bir deyişle, çocuk istismarını önleme sadece çocuk gelişimi ve çocuğu yönetme becerileri hakkında bilgi verilmesi sonucunda tamamlanabilecek bir süreç olarak düşünülmemektedir (Lundahl, Risser ve Lovejoy, 2006).

Bugün ülkemizde çocuk istismarı konusunda az sayıda araştırma ve çalışmalar yapılmakta dolayısıyla sorunun ülke boyutunu ortaya çıkaracak yeterli tanılama ve önleme çalışmaları bulunmamaktadır. Çocuğun bakımından, gelişiminden ve eğitiminden birinci derecede sorumlu olan anne babalara yönelik, bu araştırma sonucunda hazırlanacak eğitim programı önerisinin, çocuk istismarı ve ihmali önleme konusunda aileleri bilinçlendireceği, konu hakkında farkındalık yaratacağı, önleme çalışmalarında önemli bir kaynak olabileceği ve istismar ve ihmalle mücadelede alana katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Genel olarak bu araştırma, 0-12 yaş çocuk istismarı ve ihmali önleme konusunda alana rehber olması açısından önemlidir.

Bu araştırmanın iki temel amacı vardır. Birinci amaç; alanyazına 0-12 yaş çocuk istismarı ve ihmali önleme anne-baba eğitim programı önerisi sunmak, ikinci amaç

ise hazırlanan eğitim programı önerisinin anne babalar üzerinde etkililiğini belirlemektir.

1.3. Problem Cümlesi:

Önerilen 0-12 yaş çocuk istismarı ve ihmalini önleme anne-baba eğitim programının (İİÖABEP) anne babaların istismar ve ihmal konularındaki farkındalıkları/bilgi düzeyleri üzerinde etkisi var mıdır?

1.3.1. Alt Problemler:

Araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

1. İİÖABEP'e katılan anne-babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri"ni ölçen ön test – son test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. İİÖABEP'e katılan ve katılmayan anne-babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri"ni ölçen ön test – son test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. İİÖABEP'e katılanların ve uygulayıcının programın değerlendirilmesine yönelik görüşleri nelerdir?
4. İİÖABEP'e katılan anne-babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri"ni ölçen ön test ve son test puanları ile kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

1.4. Sayıtlar:

1. Araştırma sonucunda oluşturulan anne-baba eğitim programının ülkemizdeki 0-12 yaş çocuk istismar ve ihmal olaylarının önlenmesine yönelik etkili ve uygulanabilir bir program olacağı,
2. Uygulama yapılan anne-baba eğitim grubunun, araştırmada kullanılan ölçme araçlarını yansız olarak dolduruldukları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar:

1. Hazırlanan eğitim programındaki içerik yalnızca 0-12 yaş çocuk istismarı ve ihmalini önleme ile,
2. Programın tüm boyutlarına yönelik içeriğin, danışılan uzmanların görüşleri ile,

3. Çalışma grubu araştırmacının görev yaptığı okulda velisi olması ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar:

Çocuk İstismarı: Çocukların her türlü gelişimi üzerinde olumsuz etkisi olan, bir yetişkin ya da toplumun, çocuğa kasıtlı ya da kasıtsız gerçekleştirdiği davranışlardır (Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 1985).

Çocuk İhmal: On sekiz yaşın altındaki çocuğun duygusal, fiziksel ihtiyaçları ya da gerekli ilgiyi göstermemedir (Polat, 2001).

Fiziksel İstismar: On sekiz yaşından küçük çocuğun, ona bakmakla yükümlü kişi ya da kişilerce gelişimine zarar verilmesi ya da hasar görme riskidir (Ludwig, 2000).

Duygusal İstismar: Çocuğa bakmakla yükümlü yetişkinlerin tekrarlayıcı biçimde azarlayarak ve sözel şiddet kullanarak çocukta ciddi psikolojik hasara neden olmasıdır (Taner ve Gökler, 2004).

Cinsel İstismar: On sekiz yaşında küçük bir çocuğu, yetişkinin cinsel tatminde kullanılmasıdır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Ekonomik İstismar: Çocuğun gelişimine uygun olmayan ortamlarda ucuz iş gücü olarak çalıştırılmasıdır (Yalçın, 2011).

Anne Baba Eğitimi: Çocuğa bakan kişiyi desteklemek için zengin uyarıcılı ev ortamı sağlamak, anne-çocuk iletişimini güçlendirmek ve gelişimi ile ilgili bilgileri, ailelerle paylaşmak için düzenlenen öğrenme etkinlikleri sürecidir (Ömeroğlu, 1992).

1.7. Araştırmanın Kuramsal Temeli

İİÖABEP önerisi tasarlama ve tasarlanan programın anne babaların istismar ve ihmal konularına yönelik farkındalıkları ve bilgi düzeylerine etkisinin incelendiği araştırmanın kuramsal temelleri bölümünde öncelikle sorunun daha detaylı ortaya konulabilmesi için çocuk istismarı ve ihmalinin alanyazındaki tanımları, yaygınlığı ve sonuçları üzerine yapılmış çalışmalara yer verilecektir. Ardından her geçen gün artan istismar ve ihmal olaylarına karşılık dünyada ve ülkemizde yürütülen önleme çalışmaları irdelenecek ve araştırmanın amacını oluşturan anne-baba eğitim programları hakkında bilgi verilecektir.

1.7.1. Çocuk İstismarı ve İhmali

İstismar alanyazında ilk olarak 1946 yılında, radyolog Caffey tarafından dile getirilmiştir (Caffey,1946). Caffey, 1946 yılında düştüğü belirtilerek hastaneye gelen çocukların röntgen filmlerini incelemiş ve tek bir düşme ya da çarpma ile açıklanamayacak kırıkları fark etmiştir (Pelendecioğlu ve Bulut, 2009). 1962 yılında ise Kempe bu tür vakalar için hırpalanmış çocuk terimini kullanmış, terim zamanla güncellenerek çocuk istismarı olarak alanda kabul görmüştür.

Helfner ve Kempe (1972) çocuk istismarı ve ihmalini, çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin yaptığı ya da yapmadığı eylemler sonucu çocukların zarar görmesi olarak tanımlamıştır.

Parke, Sebastian, Collmer ve Sawin (1974) bu tanıma kültür boyutunu da eklemiş, çocuk istismarını; çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin yaptığı ya da yapmadığı, çocuk yetiştirme kültürü ile ilgili standartlara uymayan davranışlar sonucu çocuğun kaza dışı zarar görmesi şeklinde açıklamışlardır (Parke, Sebastian, Collmer ve Sawin, 1974).

Garbarino ve Giliam (1980) uzman görüşünün de tanıma katılmasını uygun görerek çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin giriştiği, toplumsal uygunsuzluk oluşturan tüm eylemler şeklinde ifade etmiştir (Erdoğan, 2013).

Bugün en genel ve kabul görülen tanım, WHO tarafından ortaya konulmuştur. Örgüte göre çocuk istismarı, on sekiz yaşından küçük çocuğun hayatı, sağlığı ve gelişimini olumsuz etkileyen her türlü sömürü olarak tanımlanmaktadır (Runyan ve diğerleri, 2002).

Çocuk istismarı ve ihmal türleri gerçekleşme şekli itibariyle birbirinden ayrı düşünülmemektedir. Yaşanan istismar vakalarında çocuklar, çoğu zaman birden fazla türe maruz kalmaktadır (Kozcu, 1991). Kısa ve uzun vadede çocuk üzerinde olumsuz etkiler bırakan istismar ve ihmal alanyazında beş gruba ayrılmaktadır.

Fiziksel İstismar:

İstismar tipleri arasında fiziksel bulguları olması sebebiyle belirlenmesi en kolay tipi olsa da bir bulgunun fiziksel istismar sayılıp sayılmayacağı ülkelerin yasal tanımlamalarına göre değişiklik göstermektedir.

Fiziksel istismar tarihinde ilk olarak ABD’de sekiz yaşındaki çocuğa üvey annesi tarafından dayak uygulanması ile 1874 yılında kayıt altına alınmıştır. Anne olay sonrasında yargılanmış ve 1 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Davanın avukatı olan E.Gerry daha sonra ilk Çocuk Koruma Derneği’nin kuruculuğunu yapmıştır (İzmirli, 2000).

Çocuk ve Ergen Psikoloji Amerikan Akademisi (2001) fiziksel istismarı, çocuğun anne-babası veya çocuğa bakmakla yükümlü kişi ya da kişiler tarafından gerçekleşen çocuğun kaza dışı fiziksel zarar görmesi, sakatlanması şeklinde tanımlamıştır.

Fiziksel istismarın en sık görülen şekli, tokat atmak, tekmelemek, itmek, yumruklamak, ısırarak, yakmak, zehirlemek, kırbaçlamak, bir nesne ile vurmaktır.

Fiziksel istismara maruz kalan bir çocukta tekrarlayan yaralar, düşmeler, yumruk ve tekme izleri, sigara yanıkları, su yanıkları, kafatası kırıkları, yırtıklar, kırılmalar, insan ısırıkları, gözde yaralanmalar, saç kaybı (Aral ve Gürsoy, 2001) görülebildiği gibi çeşitli davranışsal belirtiler de görülebilmektedir. Fiziksel istismar gören çocuklar korkak, çekingen, anne-babadan ayrı kalmaya dirençli, saldırgan olabilmektedir. Depresyon, özgüven eksikliği yüksek kaygı belirtileri yine bu çocuklarda görülen önemli bulgulardır.

Tokatla başlayıp çocuğun ölümüne kadar gidebilen fiziksel istismar çocuklar üzerinde kısa ve uzun vadede önemli olumsuz etkiler bırakmaktadır. Fiziksel istismar gören çocuklar yaşadığı problemleri şiddet ile çözmeye yatkın bireyler olmaktadır. Birçok vakada çocuklar yaşadıkları şiddete dayanamadığı ve sokağa yöneldiği görülmektedir (Polat, 2008).

Fiziksel istismar ailede görülen bir istismar tipi olması ve bilinmesine rağmen, yaygınlığının belirlenmesi oldukça güçtür. Çünkü çoğu olaylar ev içinde kalmakta, yaşanan büyük yaralanmalar da çoğu zaman kaza olarak değerlendirilmektedir. Yaşanma sebebine bakıldığında fiziksel istismarın genelde ailelerin istismar etme amacıyla değil itaati sağlama, cezalandırma ya da ailenin öfkesini boşaltması olarak görülmektedir. Fiziksel istismar uygulayan aileler olumlu davranış değiştirme yöntemlerini bilmemekte, yoğun stres altında olabilmekte ya da öfke ile başa çıkmada ciddi sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Sonuçta aileler her ne kadar

istismarda bulunma niyetinde değilseler de yaşadıkları stres, öfke ile başa çıkamama gibi nedenlerle çocuklarına fiziksel istismar uygulamaktadırlar.

Fiziksel istismarın ülkemizdeki yaygınlığı incelendiğinde, kültürel yapımız gereği yaşanma sıklığının oldukça yüksek olduğu görölmektedir. Koç ve arkadaşları (2015) 18-24 yaş arası 138 üniversite öğrencisinin %20'sinin çocukluk çağında fiziksel istismara uğradığını tespit etmiştir.

Altıparmak, Yıldırım, Yardımcı ve Ergin, (2013) Dünya Güvenlik Çalışması'nın (World Safe Study) veri toplama aracını kullanarak, 878 çocuğun annesine ulaşmıştır. Araştırma sonunda annelerin %64,8'inin çocuklarına fiziksel istismar uyguladıkları ortaya çıkmıştır.

Kozcu'nun (1991) yaptığı araştırmada çocuğun yaşı arttıkça anne-baba tarafından uygulanan fiziksel istismarın azaldığı belirtilmiştir. Çalışmaya göre yaş grubu 0-3 olan çocukların %76'sı anneleri tarafından istismar edilmektedir. Hem anne hem baba tarafından 16 yaşına kadar istismar yoğun yaşanırken, 16-18 yaşları arasındaki çocukların daha çok anne-babaları dışındakiler tarafından istismar edildikleri tespit edilmiştir.

Bir fiziksel istismar tipi olarak tanımlanan çocuğun ölümüne kadar sonuçları olabilen sarsılmış bebek sendromu, 0-1 yaş arası çocuklarda görölmektedir. Bebeğin ilk zamanlar aşırı şekilde ağlaması, acemi ve uykusuz olan anne-babaları kontrol edilemeyen bir duruma getirebilmektedir. Özellikle yoğun olarak yaşanan öfke ve çaresizlik sonucunda, bebeğin sertçe sarsılmasıyla sarsılmış bebek sendromu oluşmaktadır. Bu nedenle, bebeğin bakımından sorumlu kişilerin öfke kontrollerini sağlayabilmesi gerekmektedir (Cansever, Taşar, Şahin, Çamurdan ve Beyazova, 2012).

Fiziksel istismar olgularının ele alınışında birincil hedef istismarın daha fazla devam etmesini engellemek, çocukta gelişen psikolojik bozuklukları azaltmak ya da geri döndürmek, anne babaları güçlendirmek, istismar ile ilgili çevresel riskleri azaltmaktır. İstismar ile karşılaşıldığında önce çocuğun güvenliği sağlanmaktadır. Hafif, orta şiddette istismar vakalarında çocuk, sosyal hizmetlerin gözetiminde aile yanında kalabilirken, ağır istismar olgularında aile yanından alınması gerekebilmektedir. Çocuğun güvenliği sağlandıktan sonra gerekli fiziksel tedavinin

yanında çocukta psikolojik etkileri azaltmaya ve ailenin işlevselliğini arttırmaya yönelik olarak psikoterapi başlamalıdır (Çağdaş, 2002).

Fiziksel istismarı önleme, yüksek riskli ailelere erken müdahale programları uygulanması ile gerçekleşir. Bu konuda yapılan ebeveyn eğitimlerinin yanında ev ziyaretleri de son derece önemlidir. Günümüzde istismar açısından yüksek riskli olarak değerlendirilen aileler saptanarak, onlara ihtiyaç duydukları konulara yönelik destek hizmet götürülmelidir (Schwartz, 2000).

Cinsel İstismar

Çocukların cinsel istismara maruz kalması tarihi çok eskilere dayansa da bir sorun olarak tanımlanması yenidir. İlk olarak ABD'de 1975'lerde hastane bildirimlerinin artması ile sorun mercek altına alınabilmiştir. Daha sonra İngiltere ve Kanada gibi ülkelerde de benzer vakalar görülmüş, ardından koruyucu ve önleyici çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Doğu ülkelerinde ise ne yazık ki halen bildirimler gerçek sayıyı yansıtmamaktadır (Özen ve Şener, 1997)

En genel anlamıyla cinsel istismar, on sekiz yaşında küçük bir çocuğu, yetişkinin cinsel tatminde kullanılmasıdır. Çocuğu cinsel eyleme zorlamak ya da ikna etmek, fuhuş ya da benzeri yasa dışı cinsel eylemlerde sömürmek, pornografik yayınlar için sömürmek cinsel istismar biçimleri olarak tanımlanmaktadır (Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı, 2011).

Cinsel istismar genellikle beş başlıkta sınıflandırılmaktadır.

Temas içermeyen cinsel istismarlar: cinsellik içeren sohbet, çocuğa cinsel bölgelerin gösterilmesi ya da çocuk giyinir/soyunurken izlenmesidir.

Dokunma şeklindeki cinsel istismar: yetişkinin çocuğun cinsel bölgelerini ellemesi ya da kendi cinsel bölgelerini ellemeye zorlamasıdır.

İnterfemoral ilişki: cinsel birleşme olmadan sürtünerek istismar etmedir.

Cinsel ilişki: Genital ya da anal ilişki olabildiği gibi her hangi bir nesne ile ya da parmak aracılığıyla ilişki şeklindedir.

Cinsel sömürü: Çocuk pornografik nesne olarak kullanılması ya da çocuğun fuhuşa zorlanmasıdır (Avcı ve Tahiroğlu, 2007).

Çocuğun cinsel istismara uğramasının nedenleri; sevgiye olan ihtiyacı, kolay yönlendirilebilirliği, savunmasızlığı, olayı gizleme konusunda baskılanabilmesi, çocuklar hayal kurar ve yalan söyler kanısının yaygınlığı görülmektedir. (Yavuz, 2006).

Çocuk istismarının en örseleyici biçimlerinden biri olan cinsel istismar her ülkede olduğu gibi ülkemizde de bildirim oranları gerçeği yansıtmamaktadır. Bu durumun en temel nedeni konunun toplum için bir tabu olması ve gizlenmeye çalışılmasıdır (Şahin ve Beyazova, 2003).

Her yaştan çocuk cinsel istismara maruz kalabilmektedir ama araştırmalar ilk istismara uğrama yaşının ortalama 8-12 olduğunu göstermektedir (Özen ve Şener 1997)

İstismarcı genelde aile dışında olabileceği düşünülse de gerçekte aileden bir kişinin yaptığı şeklindedir. Smith, Bentovim, Rutter ve Taylor (1994) tarafından yapılan bir araştırmada istismarcıların %31'i aile üyesi, %54'ü aile dışından ama tanınan bir kişi, %15'i yabancı bir kişi olduğu bulunmuştur.

Yaşanan istismar sonucunda çocuğun ne kadar zarar gördüğü istismarın içeriği, ne kadar sürdüğü, istismarcının yakınlığı, çocukla arasındaki yaş farkı, çocuğun zorlanma derecesi ile yakından ilgilidir. Yine de genel olarak cinsel istismara uğrayan çocuklarda; ihanet duygusu, acizlik ve damgalanma korkusu görülmektedir (Davis ve Jakson, 2000). Ayrıca cinsel istismara uğrayan çocukların yetişkinlikteki cinsel tutumları normların dışında, uygun olmayan şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Polat, 2000)

İngiltere'de gerçekleştirilen bir araştırmada çocukların %10'unun cinsel istismara maruz kaldığı belirtilmiştir. Ülkemizde Adli Tıp Kurumu'nun yaptığı bir çalışmada istismara maruz kalan çocukların %87'sinin kız, %13'ünün erkek olduğu, istismarcıların yarısının baba, kardeş, amca gibi tandıklardan oluştuğu görülmüştür. Kuntay ve Erginsoy (2005)'un yaptığı bir araştırmada İstanbul'da 500 kız çocuğunun fuhuşa zorlandığı, 12-17 yaş aralığında ilk cinsel deneyimi yaşadıkları görülmüştür. Lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada %1,8'i enseste maruz kaldığı, %11,3'ü dokunulma şeklinde istismara uğradığı, %4,9'u tecavüze uğradığı ifade etmişlerdir.

Duygusal İstismar

Bulguları gözle görülür olmaması nedeniyle kanıtlanması en zor istismar tipi duygusal istismardır. Duygusal istismar, çocuğa bakmakla sorumlu kişi ya da kişilerin tekrarlayıcı biçimde azarlayarak ve sözel şiddet kullanarak çocukta ciddi psikolojik hasara neden olmasıdır (Taner ve Gökler, 2004).

Yapılan araştırmalara göre duygusal istismar genellikle çocuğun yakın çevresindeki aile yeleri, ona bakmakla yükümlü kişiler, öğretmenler tarafından gerçekleştirilir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Maruz kalmada cinsiyetler arası fark görülmeyen duygusal istismarın, başta 6,7,8 yaşları olmak üzere ergenliğe kadar devam ettiği görülmektedir (Kaplan, Pelcovitz ve Labruan, 1999). Aile içi şiddet üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde, duygusal istismar uygulayan anne-babaların nörolojik ve biyolojik rahatsızlıklarının yanı sıra, uyuşturucu kullanan, sosyal izalasyon yaşayan, çocukluğuna ait istismar yaşantısı olan bireyler olduğu ayrıca anne-baba arasında cinsel problemlerin bulunduğu, yoksulluk, işsizlik gibi nedenlerle stres altında oldukları görülmektedir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1998; Walsh, Micmillian ve Jamieson, 2003). Duygusal istismar olarak tanımlan davranışların başında; çocuğu kabullenmeme, aşağılama, yaşının üstünde beklentilerde bulunma, kendi çıkarları için kullanma, aşırı koruma, ayırım ve kıyaslama yapma, şiddetin hâkim olduğu iletişim gelmektedir (Yrkoğlu, 1988, Köknel, 1987, Polat, 2001a, Kars, 1996).

Duygusal istismar üzerine yapılan bir çalışmada beş ülke incelenmiştir. Çalışma sonunda çocukların %75'inin duygusal istismar yaşadığı ve istismar türlerinin arasında duygusal istismarın en sık görülen tür olduğu belirtilmiştir (Runyan ve diğerleri, 2002). Ülkemizde de çalışmaya paralel sonuçlar bulunmaktadır. Polat (2001)'in yaptığı çalışmasında duygusal istismarın ülkemizde %78,3'lk bir oranla en yaygın görülen istismar tipi olarak tanımlanmıştır. SHÇEK ve UNICEF'in yaptığı bir çalışma 2008 yılında gerçekleştirilmiş olup, yedi yaşından ergenliğe kadar çocukların %51'inin duygusal istismar gördüğü ortaya çıkmıştır. Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2002) yaptığı araştırmada, çocukların %93'ünün duygusal istismar yaşadığı ve ailede en çok annelerin duygusal istismar yaşattığı belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye'de anne-babaların, çocuklarının şımarmaması için disiplin amacıyla çocuklarına karşı sevgilerini göstermekten kaçındıklarını hatta duygusal istismarın (bağırma, alay etme, azarlama, vb) ocuk için faydalı olduğunu ifade etmiştir (ztrk, 2007). Dünyada erken çocukluk dönemi üzerine araştırma, uygulama ve görünürlük çalışmalarına destek sağlayan Bernard Van Leer Vakfı'nın, 2014 yılında ülkemizde yürüttüğü çalışmada anne-babaları tarafından çocukların %74'ünün duygusal istismara maruz kaldığı görülmüştür. Ayrıca anne-babalar

duygusal istismarın işe yaradığını düşünmekte ve çocuklar üzerinde her hangi bir zararın oluşmadığına inanmaktadır.

Oysaki duygusal istismar; çocukların kişilik gelişimleri ve ruhsal durumlarını olumsuz yönde etkilemekte, çocukların saldırganlar davranışlar göstermesine neden olmaktadır (Glaser, 2002). Duygusal istismar gören çocukların ileride daha sık psikolojik sorunlar yaşadığı, asosyal bir hayata yöneldiği görülmüştür (Branstetter, Bower, Komien ve Amass, 2008). Duygusal şiddetin sıklıkla yaşandığı evlerde çocukların gelişim eğrileri incelendiğinde istismar mağdurlarının %59, istismarı izleyen diğer çocukların ise %35'inde gelişme geriliği tespit edilmiştir. Duygusal istismarı uzun vadede izleyen çalışmalarda istismara maruz kalan çocukların %60'ı, istismarı izleyen kardeşlerin de %40'ında önemli davranış problemleri tespit edilmiştir (Öztürk, 2007). Sonuç olarak duygusal istismarın titizlikle izlenmesi gereken önemli bir istismar tipidir. Çocukların duygusal istismar görmesi hatta buna tanık olmasının bile onlar üzerlerinde kalıcı izler bıraktığını söylemek mümkündür.

Ekonomik İstismar

Tarihsel süreç içerisinde çocuğun her zaman üretim sürecinde yer aldığı bir başka deyişle çalıştırıldığı görülmektedir.

Çocukların iş hayatına katılma nedenleri ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel bileşenleri ile yakından ilgidir. Yoksulluk, gelir dağılımının adil dağılmaması, şehre yönelen göçler sonucunda yaşanan toplumsal sorunlar, kayıt dışı işçiliğin artması, çocukların ucuza çalıştırılabilmesi gibi nedenler çocukların ekonomik olarak istismara uğramasına neden olmaktadır.

Ekonomik istismar, çocuğun gelişimine uygun olmayan ortamlarda ucuz iş gücü olarak çalıştırılmasıdır (Yılmaz, 2013). Ülkemizde okula gitmesi gereken çocukların büyük bir oranı genelde ailelerine destek olmak için çok erken yaşlarda çalışmaya başlamaktadır. Çocuk işçiliği kırsal alanlarda tarım işçisi, gündelikçi, aylıkçı olabildiği gibi, kentlerde küçük imalat yerlerinde ya da aileye ait işletmelerde ücretsiz aile işçisi olarak görülmektedir. Dünyanın ve son yıllarda da ülkemizin bir diğer sorunu sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar olarak tanımlanmaktadır. Sokakta çalışan çocukların zamanla ailelerinden uzaklaştığı ve tamamen sokakta yaşadığı görülmektedir. Ekonomik sorunların varlığı, göç gibi nedenler aileler üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta aileler dağılmakta ya da ailelerde yoğun olarak aile içi

şiddet görülmektedir. Bu sorunlarla baş edemeyen çocukların bir kısmı sokağa yönelmektedir. Ülkemizde sokak çocuklarının sayıları her geçen yıl artmakta ve çocuk ve toplum açısından olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. 2003 yılında yapılan bir çalışmada sokakta yaşayan çocuk sayısı 23.872'dir. %90 oranında erkek çocukların yoğunlukta olduğu çocukların 7-11 yaş aralığında olduğu belirtilmektedir (Polat, 2008).

Dünyada da ülkemize benzer bir şekilde ekonomik olarak istismar edilen çocukların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Ailelerine katkı sağlamak amacıyla işe başlayan çocukların çoğunlukla, ayakkabı boyacılığı yaptığı ve pazar yerlerinde çalıştığı tespit edilmiştir. Çalışma ortamları incelendiğinde yaklaşık tamamının uygun olmayan ortamlarda, gelişimlerine uygun beslenme imkânı bulamayarak çalıştığı bu durumda da sık sık rahatsızlandıkları belirtilmektedir (Subaşı, 2000).

Ekonomik istismar sonucunda çocuklar kaldırılabileceklerinin çok üstünde sorumluluklar taşımaktadır. Eğitim almaları gereken zamanda eğitimden uzak kalmaları da bir diğer önemli çocuk hakkı ihlalidir. Ayrıca çalışan çocukların zamanla evlerini terk ettikleri sokakta yaşadıkları bilinmekte bu da onların madde bağımlısı olması ve suça itilmesine zemin hazırlamaktadır (Polat, 2008).

İhmal

Çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin, imkânları olduğu halde, çocukların sağlıklı gelişimlerini sağlamada gerekli ihtiyaçlarını karşılamamasıdır (Koç, Şahin, Güngör, Şahin Dağlı ve Derman, 2012). İstismar düzensiz, ihmal ise sürekli ve kroniktir. İhmal alanyazında dört tipte görülmektedir.

Fiziksel ihmal: Çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamamadır. Çocuğun yetersiz beslenmesi, tehlikeli ortamlarda korunmaması ve çocuğun barınma sorunu bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Tıbbi ihmal: Doğumdan sonra her çocuk sağlık kuruluşları tarafından izlenmeli belirli aylarda gerekli aşıları yaptırılmalıdır. Ayrıca çocuğun hastalanması durumunda çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin gerekli sağlık kuruluşlarına başvurması gerekmektedir. Çocuğun sağlığını koruma konusunda ailenin üzerine düşen sorumlulukları yapmaması tıbbi ihmal olarak tanımlanmaktadır.

Eğitim İhmal: Çocuğun bulunduğu ülkenin yasalarına uygun eğitim almamasıdır. Çocuğun eğitim alması gereken yaşıta çalıştırılması ya da eğitiminin yarıda kesilmesi (mevsimlik çocuk işçiliği) eğitim ihmali olarak tanımlanmaktadır.

Duygusal İhmal: Çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesidir (Koralek, 1992). Bir başka deyişle çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin çocukla sağlıklı iletişim kurmaması, çocuğu yok sayması, dışlaması, gerekli sevgi ve ilgiden mahrum bırakmasıdır.

İhmal duygusal istismar gibi yaygın görülen bir tip olmasına rağmen tespiti zordur, bu durum da ihmal olgularının yargıya yansıma oranını düşürmektedir (Pakiş, Yaycı, Günce, Çeli, Uysal ve Karapirli, 2008).

Tanımlanması zor olsa da ihmal bulguları iki türde görülmektedir.

1. *Dolaysız belirtiler:* Özellikle küçük çocukların temel bakımının yeterli olmadığı durumlardır (bebeğin kirli ve mevsimine uygun olmayan giyecekler giymesi, beslenme yetersizliğine bağlı solgun ve zayıf yapıda olması gibi)
2. *Dolaylı belirtiler:* Çocuğun gelişimindeki büyüme geriliği, gelişim geriliği ve davranış bozukluklarıdır (ailenin çocukla yeterli iletişim kurmaması, beslenmenin unutulması gibi nedenlerle çocukta büyüme geriliği görülmesi, uyarılma, olanak eksikliği sonucunda gelişim noksanlığı, ilgiyi üzerine çekmek için anti sosyal davranışların olması gibi) (Polat,2007).

İhmalin tespiti oldukça güçtür. Çünkü çocuğa karşı yapılan bir davranıştan çok yapılmayanları içermektedir. Fakat yine de çocuk mevsime uygun giyinmiyorsa, kirli ve bakımsızsa, kronik uykusuz, açsa, uzun süreli hastalıkları varsa, evde onunla ilgilen birinin olmadığını ifade ediyorsa, kendine zarar veriyorsa, özel eğitim ihtiyaçları olup da bu ihtiyacı karşılanmıyorsa, zararlı maddeler kullanıyorsa, okula devamlılıkta sorunlar varsa, yaşına uygun büyüme eğrisine sahip değilse, davranış problemleri gösteriyorsa çocuğun ihmal edilmiş olacağı düşünölmeli, gerekli işlemler başlatılmalıdır (Eğitim-Sen, 2015).

1.7.2. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme

Mc Cain ve Mustard (2002), döllenenmeden sonra başlayan, çocuğun ilk yıllarını kapsayan dönemin beyin gelişiminde önemli bir dönem olduğunu ifade etmektedir. Shankoff ve Philips (2000)'e göre bebeğin doğumundan itibaren annesiyle kurduğu

bağ, çocuğun beyindeki sinir ağlarını geliştirmektedir. Böyle bir yaşantının gerçekleşmemesi halinde ise çocuğun hayatında kısa ve uzun vadede önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özenle yetiştirilen ve gereksinimleri karşılanan çocukların daha iyi bir hayata sahip olması için çeşitli erken müdahale programları tasarlanmaktadır. Bu programlar genellikle ailelerin stres düzeylerini azaltırken, onların anne-babalık becerilerini de geliştirmektedir (Uysal ve Akman, 2015). Genel olarak uzmanlar tarafından hazırlanan tüm erken müdahale programları başta çocuklar olmak üzere topluma yararlı olması hedeflenmektedir (Kartal, 2008). Toplumsal sorunlarda kamuya yönelik gerçekleştirilen erken müdahale çalışmalarının etkili olduğu görülmektedir. Dünyada bu savunuyu destekleyen birçok kampanya (AIDS ile mücadele, sigaranın zararları, ergenlikte hamilelik, alkollü araç kullanmanın zararları vb.) bulunmaktadır.

Çocuk istismarı ve ihmalini önleme Henry Kempe'nin 1960'larda sarsılmış çocuk sendromunu tanımlamasıyla birlikte birçok farklı yöntemlerle ele alınmıştır. Diğer toplumsal sorunlarda olduğu gibi bu sorunu önlemek tedavi etmekten daha kolay ve insandır. Genel olarak önleme çalışmaları çocukların ileriki yaşlarında yaşayacakları sorunları önlemesinin yanında bugün istismara maruz kalmalarını engellemeyi de amaçlamaktadır (Keating ve Hertzman, 2000). Dolayısıyla çalışmaların ana amacı risk ve önleyici etmenlerin ilişkisini değiştirmektir (Hawkins, Arthur, Pollard, Catalan ve Baglioni, 2002; NIDA 2003). Çünkü önleme çalışmalarıyla, toplumun olumsuz etkisini en aza indirerek anne-babaların tutumlarını etkileme böylece toplumun güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Brooks-Gunn, Berlin ve Fuligni, 2000).

Byers'e (1991) göre, çocuk istismarı ve ihmal aşağıdaki koşullar sağlandığında engellenebilir.

1. Fiziksel istismar ve ihmal: Çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin çocukla sağlıklı duygusal bağ kurması gerekmektedir. Bunun için anne-baba eğitim programları uygulanmalı, destek hatları oluşturulmalı, kriz destek hizmetleri sağlanmalı ve ailelere çocuk eğitimi ve gelişimi üzerine eğitim verilmelidir. Erken yaşta çocuk sahibi olan anne-babalar çocuk doğmadan desteklenmeye başlanmalı ve ilk bir yılda takip edilmelidir.

2. Cinsel istismar ve ihmal: Çocukların bedenleri koruma eğitimi almaları gerekir. Çocuklarla vakit geçiren başta öğretmen olmak üzere tüm uzmanların konu hakkında bilgilendirilmesi, kurumların güvenli alanlara dönüştürülmesi gerekir. Anne-babalar için etkili eğitim programları oluşturulmalıdır.

3. Duygusal istismar ve ihmal: Konu hakkında toplumda farkındalık yaratacak çalışmaların yürütülmesi ve ailelerin bilgilendirilmesi önemlidir. Aile destek merkezleri oluşturulmalı, gündüz bakım evleri kurulmalıdır.

İstismarı önleme konusunda yaygın olan önleme yöntemlerinden bir diğeri ev ziyaretleridir. Ev ziyaretleri, ailenin işlevselliğini ve ebeveynlik tarzlarını geliştirerek istismarı önlemeyi hedefleyen bir modeldir. Bu modelin etkililiğini araştırmak için yapılan bir çalışmada, araştırmacılar ailelerdeki çocuk istismarı için risk faktörlerini belirlemişler ve ev ziyaretlerinin bu risk faktörlerini azaltmadaki etkililiğini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ev ziyaretlerinin risk faktörlerini azaltmada anlamlı bir etkisinin olmadığı ancak ailelerin sosyal destek servislerine başvurularında anlamlı bir artış olduğu görülmüştür (Duggan, fuddy, Burrell, Higman, McFarlane, Windham ve Sia, 2004).

Kara, Biçer ve Gökalp (2004) yaptığı çalışma önlemenin çocukların hayatını etkileme oranını ortaya koymaktadır. Araştırmada istismar sonucu gerçekleşen çocuk ölümlerinin %61'inin aslında önlenebilir olduğu tespit edilmiştir.

Oral ve İnanıcı 'ya (2004) göre en iyi önleme programı, içinde bulunan koşula farklı yönlerden müdahale edendir. Buna göre Tablo 1.1'de çocuk istismarı ve ihmalini önleme ve müdahale stratejileri yer almaktadır.

Tablo 1.1. Çocuk İstismarı ve İhmali'ni Önleme ve Müdahale Stratejileri

<i>BİREYSEL</i>	<i>AİLESEL</i>	<i>TOPLUMSAL</i>	<i>KÜLTÜREL</i>
İstismar eden anne babalara yönelik psikolojik yardım	Evlilik danışmanlığı	Sağlık ve sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi	Çocuğu önlemeye yönelik yasal düzenlemelere gidilmesi
İstismara uğramış çocuğa yönelik tedavi	Ev için yapılan harcamaları planlamak	İstismarı saptama konusunda uzmanlara eğitim verilmesi	Okullarda fiziksel cezanın yasaklanması
Alkol ve madde kullanımıyla ilgili iyileştirme programları	Anne-babalık becerilerini geliştirmek üzere eğitim	Çocuk önleme servislerinin geliştirilmesi	Alternatif disiplin yöntemleri geliştirmek
İş bulmada yardım	Ev güvenliğini sağlamaya yönelik eğitim	Evlat edinen anne-babaların belli sürelerde kontrolü	Kamuoyunu bilinçlendirmek adına kampanyalar yürütmek
Stresle başa çıkma yollarının öğretilmesi	Doğum öncesi anne-baba eğitimi	Kriz hallerinde aranacak telefon hizmetleri oluşturmak	İstismarın yaygınlığı araştırmak ve istismarı önlemeye yönelik araştırmalar yapmak
	Sağlık kontrolleri	Toplumsal destek gruplarını yaygınlaştırmak	
		İhtiyaç duyan anne-babalara bakım hizmetlerinin sunulması	
		Birinci basamak sağlık hizmetlerinde aile planlaması ve çocuk bakım çalışmalarını güçlendirmek	

Tuna (2010)

Çocuk istismarını ve ihmalini önleme, başta hükümetler olmak üzere birçok kurumun işbirliğinde yürütülmesi gereken, planlı ve koordineli çalışmalar içermektedir.

Alan yazında istismarı önleme çalışmaları birincil, ikincil ve üçüncül önleme çalışmaları olmak üzere üç türde tanımlanmıştır.

Birincil Önleme: Her türlü şiddet türünün yaşanmaması için yapılanları kapsar. Birincil önleme çalışmaları içinde çocukların sağlık kontrollerinin yapılması, doğumdan itibaren izlenmesi, ailelere aile planlaması ve çocuk gelişimi ve eğitim konularında bilgi verilmesi, okulöncesi eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması,

ailelere iş imkânlarının bulunması ve yoksullukla mücadele edilmesi gibi çalışmalar yer alır (Turhan, Şangün ve İnandı, 2006). Bir başka deyişle, birincil önleme çalışmaları tüm çocuklara yönelik programlar oluşturulmasıdır. Önleyici çalışmalarla ailelerin yaşam koşulları iyileştirir ve yaşam kalitelerini arttırır. Böylece olası riskler yaşanmadan önlenir ve çocuklar istismara uğramazlar. Bu aşamada yapılabilecek çalışmalar; ÇHS uyarınca çocuk haklarının yasalarca korunması bu yönde hukuksal reformların oluşturulması, kültürel ve sosyal değerlerin çocuk yararına değişmesi için toplumsal algı çalışmaları yapılması, sosyo-ekonomik şartların iyileştirilmeye çalışması olarak tanımlanabilir (Ballı, 2010).

Lynch'e (1991) göre birincil önleme, çocukların gelişimlerinin en üst düzeyde gerçekleşebileceği ortamları çocuklara sağlamaktır. Bunu gerçekleştirebilmenin en iyi yolu da sosyal reformlardan geçer. Anne-babaların çocukluk dönemi hakkında yeterince bilgi edinmesi ve doğru anne-baba davranışları sergileyebilmesi için profesyonel desteğe ihtiyaçları vardır.

Özetle birincil önleme, çocuk istismarı ve ihmali üzerine halkın tamamına yapılacak eğitimleri, sağlık hizmeti sunan bireylerin eğitimini, risk gruplarının tanımlanmasını, risk grubuna yönelik destek hizmetlerin sağlanmasını içermektedir (Akgiray, 2007).

Çalışmalar, risk altındaki gruplarla ya da risk altında olmayan durumu "iyi" gruplarla yürütülmektedir (Bayraktar, 2009).

İkincil Önleme: Lynch (1991), ikincil önleme çalışmalarını, yüksek risk gruplarının belirlenmesi olarak ifade eder. İstismar ve ihmale maruz kalma potansiyeli olan çocukların tanımlanması ve onlara sunulacak gerekli hizmetlerin sunulmasıdır. Riskli çocuk ve ailelerin tanımlanması, bu kişilerin destek hizmetlerini yönlendirecek çalışmaların yapılması ve gerekli yardımların sunulmasıdır. Yüksek risk grubu içindeki çocukları tanılamada en etkili kesimlerden bir sağlık hizmetleri sunanlardır. Sağlık çalışanları dikkatli davrandığında risk gruplarını kolaylıkla tanımlayabilir ve çocuk istismara maruz kalmadan çocuğa ve aileye profesyonel destek sağlanabilir. Desteklerin içeriği sosyal hizmet kurumları tarafından kararlaştırılır. Kimi zaman ailelerin işsizlik sorunu çözülür, kimi zaman ailenin ihtiyacı olan sağlık desteği sağlanır, kimi zaman da ailelere çocuk eğitimi ve gelişimi konusunda eğitim verilir. Önemli olan nokta risk durumu tanımlandıktan sonra çocuğun ve ailenin izleme altında tutulmasıdır (Herschkowitz, 2009; Silber, 1978).

Yüksek risk gruplarını belirlemede önemli bir diğer meslek grubu da öğretmenlerdir. Özellikle okulöncesi ve sınıf öğretmenleri çocuklarla haftanın 5 günü en az 30 saat birlikte zaman geçirmektedir. Ayrıca öğretmenler çocuğun gelişimindeki farklılıkları çok kolay tanımlayabilecek pedagojik formasyona sahiptirler.

Yüksek risk grubunun belirlenmesi birçok istismar vakasında hayati önem taşımaktadır. Çünkü ilk başvuruda istismar olarak tanımlanmayan olayların %30-50'sinde istismar yeniden yaşanmakta ve bu çocukların %5-10'u tekrarlanan istismar sonucunda kaybedilmektedir (Ayvaz ve Aksoy, 2004). Bu nedenle başta sağlık çalışanları olmak üzere öğretmenler ve uzmanların istismarı fark etme konusunda dikkatli olmaları çocuklar açısından çok önemlidir. Türk Ceza Yasası'nın 280. Maddesi de bu konuda son derece açıktır. Görevi esnasında bir suçun gerçekleştiğine dair belirti ile karşılaşanların yetkili mercilere bildirilmesi gerekmektedir. Bildirmeyenler 1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Üçüncül Önleme: İstismar edilmiş çocuğun fark edilmesi ve çocuğun iyileştirilmesi için yapılanları içerir. Yaralanma sonucu acil veya polikliniğe başvuran tüm çocukların istismar yaşayıp yaşamadığına dair kuşku ile bakılmalı, şüpheli olay tanımlandığında zaman kaybetmeden olay gerekli kurumlara bildirilmelidir. Birçok istismar vakası yetişkinin kaza bildirimi şeklinde sağlık kurumlarına gelir. Doktorların bu tür başvurularda istismarı her daim göz önünde bulundurması gerekir. Özellikle de cinsel istismar olgularında sistem içinde iletişim ve organizasyon eksiklikleri yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle bazı çocuk cinsel istismar olayları, sağlık kurumuna başvurulduktan belli bir süre sonra adli tıp tarafından değerlendirmekte bu da belirgin bulgu oluşmuş olsa da geçen zaman zarfında bulguların tümünün kaybolmasına neden olmaktadır. Bulgular kayıp olunca da adli tıp, istismara uğrayan çocuğa "istismar saptanmamıştır" raporu verebilmektedir. Bu durum da çocuğun istismarı tekrar yaşamasına neden olmaktadır.

İstismar tanıldıktan sonra istismara maruz kalmış çocuklara ve aile üyelerine yönelik iyileştirme programlarının hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir. Bu konuda iyileştirme çalışmalarının yürütülebileceği bir merkezin ya da mağdurlara yönelik programların olmaması, çocukların ve aile üyelerinin maruz kaldığı zararları arttırmaktadır. Bu durum çocukların yetişkinliğini de doğrudan etkilemektedir (Jain, 1999).

Özetle üçüncül önleme çalışmaları istismara uğramış çocuğun sistem tarafından ikinci kez örselenmesini engellemek olarak tanımlanır. Bu nedenle çocuklara hizmet veren tüm sağlık ekiplerinin istismara uğramış çocuğa doğru yaklaşımları bilmeleri gerekmektedir (Şahin, 2006).

Peterson ve Urquiza, 1993 yılında çocuk istismarı ve ihmalini önleme çalışmalarını aşağıdaki tabloda özetlemiştir.

Tablo 1.2. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme

<i>İstismar ve İhmalini Önleme Çalışmaları</i>	<i>Risk Faktörleri</i>	<i>Koruyucu Faktörler</i>
Birincil Önleme Çalışmaları	Sorun ortaya çıkmadan önleme	Kamuoyuna yönelik; Kamu bilinci kampanyaları Medya kampanyaları Okul temelli önleme programları Anne baba eğitim programları
İkincil Önleme Çalışmaları	Erken tanı ve tedavi çalışmaları	Yüksek risk gruplar hedeflenerek; Ev ziyareti programları Kısa süreli bakım Aile bakım merkezleri
Üçüncül Önleme Çalışmaları	Şiddete maruz kalanın rehabilitesi	İstismara uğramış çocuklar ve çocuklarını istismar eden ailelere yönelik servisler; Ruh sağlığı kriz önleme servisi, yönlendirme, kanıtlama ya da eş, çocuk, ailelerin uzun süreli terapisi Ailelere kaynakları ve desteği nasıl kullanacağını öğretme, Aile koçluk programları

Peterson ve Urquiza (1993)

Ülkemizde Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Çalışmaları

Ülkemizde, istismar olgusu Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne (ÇHGM) bildirildiğinde gerekli kurumlar konuya yönelik bir dizi incelemeler başlatmaktadır. Bu incelemeler, yakın ve uzak aile üyeleri, komşular, güvenlik hizmeti çalışanları, sosyal hizmet uzmanları, savcı ve öğretmen gibi geniş bir alana yayılan görüşmeleri kapsamaktadır. İlk aşama tamamlandığında, ÇHGM "Çocuk istismara uğramıştır ve korunmalıdır" raporunu verebilmektedir. Bu sonucun takibinde istismara maruz kalan çocuğu tıbbi olarak izleme ve olaya dâhil olan bireylerin yargılanma süreci başlamaktadır. Her geçen gün konu hakkında kamuda farkındalık oluşmaktadır. Bu da istismar görüldükten sonra yapılacak çalışmaların ve sunulacak hizmetlerin daha kaliteli planlanması sonucunu doğurmaktadır.

Ülkemizde fiziksel ya da cinsel istismar olaylarının tespitinin ardından çocuklar ÇHGM'nin uygun gördüğü bir kuruma yönlendirilmekte ya da istismar uygulayan anne babalara geri teslim edilmektedir. Bu durum çocukların mağduriyetini arttırmakta, onları kendi kaderleriyle baş başa bırakılmasına neden olabilmektedir (Oral, 2006).

Genel olarak ülkemizde çocuk ihmal ve istismarının önlenmesine yönelik çalışmalar ÇHGM tarafından üç aşamalı bir eylem planı uygulanmaktadır.

1. *Eğiticilerin eğitimi*: Birincil önleme çalışmaları kapsamında sorunun önlenmesi için alanda çalışan profesyonel meslek personelinin eğitilmeleridir.

2. *Koruyucu ve önleyici çalışmalar*: Üçüncül önleme çalışmaları kapsamında istismara maruz kalan çocukların yeniden istismara uğramaması için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar dâhilinde çocukla yakın iletişim kuran (Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emniyet Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü) uzmanların kurum içi eğitimlere alınmasıdır.

3. *Tedavi ve iyileştirme*: İstismara uğramış çocuğun sağaltımını yürütmek için kurulan "Çocuk Koruma Merkezi" ve "Çocuk ve Gençlik Merkezi"nde istismara uğramış çocuklara ve istismarcı ailelere yönelik iyileştirme programları uygulanmasıdır.

1.7.3. İstismarı Önleme Aile Eğitimi Programları

Ülkemizde ve dünyada son yıllarda çocuk istismarı ve ihmali üzerine yapılan çalışmalar, istismar ve ihmal sıklığının hiç de azımsanmayacak boyutta olduğunu göstermektedir. Bu önemli sorunu çözmek; koruyucu önlem çalışmaları ve iyileştirme hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kaliteli sunulması ile mümkündür. Günümüzde sosyo-ekonomik şartların her geçen gün zorlaşması, anne-babaların sorumluluk ve yüklerini arttırmıştır. Boşanma oranlarının artması parçalanmış aileler yaratmakta ve sonucunda birçok anne ya da baba tek başına çocuk büyütmek durumunda kalmaktadır. Ailelerin her geçen sosyal izolasyona uğraması toplumların kendi arasında kurduğu işbirliğini engellemiştir. (Alpaydın ve Caner 2011). Anne-baba tutumları ve çocuğun yaşadığı ev koşulları onların gelişiminde önemli ortamlardır. Çocuk yaşamının büyük bir bölümünü aile ortamında geçirmektedir. Dolayısıyla bu ortamların sağlıklı olması çocuk için hayati değerdir (Ersoy ve Şahin 1999).

Bir başka deyişle çocuk en güvenli olması gereken evinde, kendi ailesi tarafından birçok neden ya da nedenlerin birleşmesiyle istismara uğramaktadır. Bu noktada çocuğun çevresine verilebilecek en iyi destek, doğum öncesinden başlayarak çocuğun gelişiminde ve eğitiminde önemli rol oynayan anne-babaları eğitmekten geçmektedir.

Önleme kapsamında yürütülen birincil, ikincil, üçüncül çalışmalar çok önemli işlevlere sahiptir. Ancak, anne-babalarla yapılan birebir çalışmaların, sorunun önlenmesinde en başarılı yöntem olduğu birçok çalışma ile kanıtlanmıştır. Anne-babalar ile yapılan çalışmalar, aile içi şiddeti önleme, anne-babalık, iletişim, çatışma çözümü ve öfke kontrolünü ele almaktadır. Çünkü önleme çalışmalarında anne-babanın arasındaki sorunların, ya da bireysel olarak yetersizliklerinin giderilmesinin önemi büyüktür. Bu aynı zamanda çocukla iletişimde ve çocuğun eğitimde sorunlar yaşayan anne-babaların ihtiyaçlarının giderilmesi ve sonuç olarak istismara yönelmelerinin engellenmesi demektir. Bu yüzden risk grupları titizlikle saptanmalı, kurumlar koordineli olarak erken bir evrede ailelere destek sağlamalıdır (Polat, 2007). Bu çalışmalara başta sağlık hizmeti verenler olmak üzere okullarda öğretmenlerin ve diğer bireylerin de katkı sağlaması gerekmektedir (Şahin Dağlı ve Nuzumlalı Koç, 2015).

Sonuç olarak aileler değişen koşulları kapsayan, kendileri ve çocukları için başta olmak üzere, çocuk gelişimi ve eğitimi gibi konularda destek alabileceği kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle de dünyada ve ülkemizde istismarı önleme çalışmaları disiplinler arası işbirliği ile kurgulanmakta ve çalışmaların ana hedefini ailelerinin kapasitelerini arttırmak ve onları güçlendirmek üzere tasarlanmaktadır. Alan yazındaki araştırmalar da istismarı önleme için ailelerin, özellikle anne ve çocukların bilgilendirilmesini vurgulamaktadır (Akgiray, 2007).

Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Anne-Baba Eğitim Programları

Aile eğitimleri çocuk istismarının tanımlanması ve aile bireylerinin bilerek veya bilmeyerek gerçekleştirdikleri istismar davranışlarının önlenmesi açısından çok önemli ve gereklidir (Sarı, 2010).

Ülkemizde bugüne kadar hazırlanan anne-baba eğitim programlarının içeriğine bakıldığında; bebek bakımı, çocuk gelişimi, istenilen davranış ve alışkanlıkları

kazandırma yöntemleri, baba eğitimleri, aile tutumları, iletişim, üreme sağlığı, aile planlaması, ev ekonomisi vb. başlıklar olduğu görülmektedir.

Ülkemizde çocuk istismarı ve ihmaline yönelik genel bir program bulunmamasına rağmen, konu üniversitelerin çocuk koruma merkezlerinde, yerel yönetimlerce, sivil toplum kuruluşlarınca ele alınmakta ve bazı anne-baba eğitim programlarının alt başlığında yer almaktadır.

Geçmişten bugüne ülkemizde ailelere yönelik anne-baba eğitim programları hazırlayan ve sunan kurum ve kuruluşlar; üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), yerel yönetimler ve diğer kitle iletişim araçlarıdır.

Üniversiteler Tarafından Uygulanan Eğitim Programları: Ülkemizde doğrudan çocuk istismar ve ihmali önleme amacıyla yola çıkmasa da birçok anne-baba eğitim programı risk gruplarındaki ailelere uygulanarak, istismar ve ihmali önleme çalışmaları olarak değerlendirilmektedir. Bu programların ilki ve eğitim programlarının öncüsü Erken Destek Projesi'dir. Proje, Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı ve arkadaşları tarafından hazırlanmıştır. Projede amaç İstanbul'da sosyo-ekonomik durumu düşük anneleri çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda desteklemektir. Bu proje dışında 1982'de İstanbul Üniversitesi'nde Anne-Baba Okulu adlı proje yürütülmüştür. Daha sonra 1991 yılında Marmara Üniversitesi bünyesinde "Ana-Baba Okulu" denemesi yapılmıştır. 1993 yılında Gazi Üniversitesi "0-4 yaş Anne Çocuk Eğitim Programı'nı geliştirmiştir. Üniversiteler merkezinde oluşturulmuş koruma merkezleri tarafından çeşitli anne-baba eğitimleri de halen yaygın bir şekilde uygulanmaktadır.

MEB'in Uyguladığı Eğitim Programları: MEB'in uyguladığı birçok anne-baba eğitim çalışmaları bulunmaktadır. Bunlar:

1. Okulöncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitimi (Temel Eğitim Genel Müdürlüğü),
2. Ev Okulum Projesi kapsamında ev merkezli anne eğitimi (Okulöncesi Eğitim Genel Müdürlüğü),
3. 1993'den günümüze birçok program uygulanmış son olarak tüm programlar 0-18 yaş eğitim programı başlığında birleştirilmiştir (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü),

4. Okullarda rehberlik servisi tarafından yürütülen anne-baba eğitimleridir.

ASPB Tarafından Uygulanan Anne-Baba Eğitimleri: Aile eğitimi ve iletişim, hukuk, iktisat, medya, sağlık vb konularda bakanlık düzenli olarak anne-baba eğitim programları uygulamaktadır.

STK'lar Tarafından Uygulanan Anne-Baba Eğitimleri:

Anne-Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV); anne destek programı, baba destek programı, baba olmak güzel şey, okul öncesi veli-çocuk eğitim programı, anne-baba olmak seminerleri, dere tepe eğitim programı, aile mektupları adlı anne-baba destek çalışmalarını yürütmektedir.

Çocuk İstismarını ve ihmalini Önleme Derneği; çeşitli belediyelerle işbirliği ile anne baba eğitim programları düzenlemektedir (örn. Ankara, Kazan). Ayrıca dernek, "Uzmanla Buluşma Eğitimleri" başlığında anne baba eğitim çalışmaları uygulamaktadır.

Kadının İnsan Hakları ve Yeni Çözümler Derneği; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 1995 yılında aile içi şiddet, çocuk eğitimi ve çocuk haklarına değinen anne-baba eğitim programı uygulamıştır.

Yerel Yönetimler Tarafından Uygulanan Anne-Baba Eğitimleri; Ülkemizde birçok yerel yönetim istismarı önlemeye yönelik çeşitli anne-baba eğitim programları yürütmektedir. Örneğin; Ankara Çankaya Belediyesi tarafından açılan Anne Baba Okulu, Kadıköy Belediyesi Sağlık ve Sosyal Dayanışma Vakfı Aile Eğitimleri, İzmir Bornova Belediyesi Anne-Baba Okulu Programları, İzmir Narlıdere Belediyesi'nin yürüttüğü Olumlu Anne-Baba Programı (Triple P) bu kapsamdadır.

TRT Tarafından Yayınlanan Anne-Baba Eğitimi Yayınları; Tomurcuklar (1999), Benimle Oynar Mısın (2001), Büyüyen Adımlar (2005), Cansuyu, Anne Elimi Tutar Mısın? adlı programlar geniş izleyici kitlesine çok kolay ulaşarak ailelere çocuklarıyla etkin vakit geçirme üzerine bilgiler aktarmaktadır.

Bu çalışmaların dışında özel kurumlar tarafından ücretli olarak sağlanan eğitimler de istismarı önleyici çalışmalar içinde değerlendirilebilir (www.ustundanismanlik.com.tr , Ekol Psikolojik ve Pedagojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi çalışmaları vb.).

Bugün ülkemizdeki programlar genel olarak değerlendirildiğinde uygulanan anne-baba eğitim programlarının, anne-babanın isteğine bırakılmış, bazıları ücretli ve geneli gönüllü eğitimler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla mevcut anne-baba eğitim programları ile risk altındaki çoğu aileye ulaşamadığı gibi var olan programlarda da ailelere yönelik istismar ve ihmale yönelik özel bir bilgilendirme de bulunmamaktadır.

Anne-babalar, özellikle stres, çocuk gelişimi ve eğitimi konuları, temel ihtiyaçların giderilmesinde karşılaşılan sorunlarla mücadelede destek kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu hayati destekleri bulamaması iyi niyetli anne-babaların bile istismarcı anne-babalara dönüşmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle istismar gerçekleşmeden söz konusu ihtimalin ortadan kaldırılması için anne babalara uygulanmak üzere tüm anne-babalara uygulanmak üzere çocuk istismarı ve ihmali önleme anne-baba eğitim programına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma bu ihtiyaçtan hareketle oluşturulmuştur.

Dünyada Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Anne-Baba Eğitim Programları

Dünyada, çocuk istismarı ve ihmali önleme faaliyetleri arasında yer alan anne-baba eğitim programlarına yönelik çalışmalar geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. O tarihten bugüne birçok ülkede farklı programlar tasarlanmıştır. Programlar hazırlanmadan önce yapılan ihtiyaç analizlerinde anne-babaların eğitim ve sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun anne-babalık becerileri hakkında desteğe ihtiyaçları olduğunu görülmüştür. Geliştirilen bazı programlar çocuk odaklı olup, çocuklarda olumlu davranışı geliştirmeye yoğunlaşmış, bazıları ise anne-babaları merkeze alıp, onların becerilerini güçlendirmeyi amaç edinmiştir. Dünyada farklı özellikteki anne-babalara uygulanan farklı programların uygulandığı görülmektedir. Ülke bazında farklı programlar farklı isimlerle tasarlanırsa da programların neredeyse tamamı anne-babalara rehberlik etmek ve onlara çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında bilgi vermek amacıyla oluşturulmuştur. Küreselleşen dünyanın olumlu bir sonucu olarak bugün bazı anne-baba programları, tüm materyalleri ve içeriğiyle farklı ülkelerde uygulanabilmektedir. Bu durum uygulayan ülkeler açısından hem pratik hem de ekonomik bir avantajdır.

Alanyazında yapılan programların etkililiğine dönük çalışmalar programların amaçlarına ulaştığını, anne-baba-çocuklar üzerinde olumlu etkiler yarattığını

göstermektedir (Aile Eğitimi Raporu, 2014) (Turner ve Sanders, 2006). Tablo 1.3.'te dünyada yaygın olarak uygulanan ocuk istismarı ve ihmalini önleme anne-baba eğitim programları yer almaktadır.

Tablo 1.3. Dünyada Uygulanan Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Anne-Baba Eğitim Programları

<i>Programın Adı</i>	<i>Programın Amacı</i>
Şiddete Karşı Aileler ve Çocuklar Birlikte (Adults and Children Together Against Violence - ACT)	Anne-babalara çocuk gelişimi, şiddetin risk faktörleri, koruyucu faktörler ve etkili anne baba becerileri öğretmek şiddetsiz çocuk yetiştirilmesini sağlamak
Olumlu Anne-Baba Eğitim Programı (Positive Parenting Program-Triple P)	Çocuklarının davranışlarını yönetme, gelişimsel problemlerini önleme, güçlü ve sağlıklı ilişkiler kurmak için ailelere basit ve pratik yöntemlerle yardım etmek
Yeniden Düşün (RETHINK)	Anne-babalara çocukların gelişimsel dönemlerini ve ihtiyaçlarını öğretmek, öfke ve şiddet yönetimi becerilerini geliştirmek
Etkili Ebeveyn Eğitimi (Parent Training)	Çocukların sorunlu davranışlarını anlamak düşünme sistemlerini öğrenmek, anne-babaların çocukla iletişimlerini güçlendirmek
Aile Kalkınmasında Yardım Uygulaması (The Family Development Demonstration Grant)	Anne-babaların çocuk gelişimi ve eğitim konusunda desteklemek, aile ekonomisi hakkında bilgi edinmek, anne-babaları iş bulma konusunda desteklemek
Ebeveyn Eğitimi (NuParent)	0-5 yaş çocuk sahibi anne-babaları çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda desteklemek
Anne-Çocuk Programı (AVANCE)	Riskli gruptaki anne-babaları güçlendirmek, çocuk yetiştirme konusunda ailelere destek olmak
Sistemik Etkin Ebeveyn Eğitim (STEP)	Anne-babalara yönelik stresle başa çıkma eğitimi vermek, ailelerin kendilerine güven duymalarını sağlamak, çocukların olumsuz davranışları hakkında bilgi vermek, aile içi ilişkileri güçlendirmek
Aile Eğitimi (Familien Bildung)	Anne-babaları çocuk gelişimi ve eğitimi üzerine bilinçlendirmek, aile içi şiddeti önlemek için aile üyelerinin paylaşımlarını arttırmak
Çocuk Dostluğu (Kinderreunde)	Anne-babaları çocuk hakları konusunda bilinçlendirmek, çocuk gelişimi ve eğitimi üzerine bilinçlendirmek, kitap okuma alışkanlıkları kazandırmak.
Danışma, Destek, Eğitim Sağlama (Providing Assistance, Counseling, Education-PACE)	Uyumlu anne-baba-çocuk iletişimini desteklemek ve sounçunda olumlu anne-baba-çocuk iletişimini yükseltmek
Bireysel ve Aile desteği (Personal and Family Support)	Olumlu çocuk yetiştirme becerilerini desteklemek
Güçlü Aileler (Strong Families)	Olumlu anne-babak-çocuk etkileşimi ve disiplini desteklemek
Ailelere Destek (Help For Parents -SOS)	Anne-babaların anne-babalık becerilerini geliştirmek, yaptıkları yaygın hataları önlemek
Afrikalı Göçmenler (African Migrant)	Afrikalı göçmen anne-babaların, anne-babalık becerilerini geliştirmek, güçlendirmek ve desteklemek
Aileleri Güçlendirme (Strengthening Families)	Anne-babalara çocuklarıyla olumlu etkileşim kurmalarını, olumlu iletişim ve etkili disiplinin yollarını öğretmek
Daha İyi Aile (More Family)	Aile ilişkilerini güçlendirmek, şiddet olmadan disiplin yöntemlerini öğretmek, olumlu ana-babalık becerilerini desteklemek

---

Ailelerin Hazinelerini Ararken (In Search of the Treasure of Families)	Anne-babalık kapasitelerini, disiplin yöntemlerini geliştirmek, aile etkileşimleri ile aileleri güçlendirmek
Görev: C (Mission C)	Disiplin yöntemini, anne-baba-çocuk iletişimini güçlendirmek
123 Sihir (123 Magic)	Olumlu anne-baba stratejileri ve teknikleri öğretmek, kabul edilemez davranışlara son vermek, çocuklarda olumlu davranışları desteklemek, uyumlu çevre yaratmak
Günlük Olumlu Disiplin (Positive Discipline in Everyday Parenting)	Güce ve kontrole dayalı anne-baba-çocuk karşılıklı işbirliğine ve saygıya dayanması yönünde yeniden düzenlemek
Aileler ve Okullar Birlikte (Families and Schools Together -FAST)	Anne-babaların güven, benlik saygısı, aile birliği ve aile içi iletişimini güçlendirmek
İnanılmaz Yıllar (Incredible Years)	Anne-babalık becerilerini, çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında bilgilerini, olumlu çocuk davranışları ve anne-baba-çocuk ilişkilerini güçlendirmek

---

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, ilgili alanyazında ulaşılan çocuk istismarı ve ihmali, çocuk istismarı ve ihmali önleme ve anne baba eğitim programları ile ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Çocuk İstismarı ve İhmali ile İlgili Çalışmalar

Ülkemizde çocuk istismarı ve ihmali üzerine yapılmış kapsamlı ve boylamsal araştırmalar bulunmamaktadır. Bugüne kadar yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen veriler, buzdağının sadece üst kısmını yansıtmaktadır. Çocuk Hakları Komitesi ülkemizle ilgili hazırladığı raporda bu soruna işaret etmekte ve acil olarak çocuk istismar ve ihmalinin derinlemesine araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Raporun ardından sorunu doğru tanımlamak, konuyu derinlemesine araştırmak amacıyla ülkemizde UNICEF'in desteği, Avrupa Birliği'nin mali katkısıyla "Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet" adlı araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada komitenin önerisine uyularak, istismar gören çocukların görüşleri başta olmak üzere, istismar uygulayan kişilerin bakış açıları nitel ve nicel verilerle incelenmiştir. Nitel bulgular Mart 2008, nicel bulgular ise Ağustos 2008 tarihlerinde toplanmıştır. Araştırma sonucunda araştırmaya katılan tüm çocukların istismara uğradığı, istismarın en çok ev ortamında daha sonra okulda gerçekleştiği, istismarcıların ise baba, öğretmen başta olmak üzere çocuğun tanıdığı kişiler olduğu tespit edilmiştir. Araştırma, son bir yıl içinde, ülkemizde çocukların 7 yaşından 18 yaşına kadar %51'inin duygusal, %43'ünün fiziksel, %25'inin ihmal, %3'ünün cinsel istismara maruz kaldığını göstermektedir (Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu, 2010).

Ballı (2010), 2006-2009 yılları arasında Tıp Fakültesi aciline ve polikliniklerine gelen 484 çocuk istismarı ve ihmali olgusunu değerlendirdiği çalışmasında, istismar ve ihmale uğrayan çocukların %70,5'in kız, %29,5'un erkek olduğunu belirtmiştir. Cinsel istismar gören kız çocuklarının 12, erkeklerin ise 9 yaşlarında olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin istismara yaklaşımı %11,0 oranıyla saklama, %88,4 oranıyla destek arama şeklinde iken çocuğa yaklaşımda ailelerin %21'i suçlayıcı-baskılayıcı tutum sergilerken, %78'i destekleyici-koruyucu tutum sergilemektedir. Ballı, öncelikle istismar ve ihmalin ülkemizdeki durumunun net bir şekilde tespit edilmesini ve bu konuda geniş kapsamlı bilimsel çalışmaların yapılmasını önermektedir. Çocukları, aileleri, öğretmenleri, sağlık personellerini bilinçlendiren ve

farkındalıklarını arttıran eğitim programlarının planlaması ve uygulanması gerektiğini de vurgulamaktadır.

Keser, Odabaş ve Elibüyük, (2010) tarafından yapılan çalışma, araştırma hastanesine başvuran 100 anne-baba ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre çocukların %39'u anne-babaları tarafından ihmal edilmiş, %17'si ise istismara uğramıştır. İstismarcısının anne-baba olmayanların oranı %18'dir. Araştırmanın bir diğer sonucu araştırmaya katılan anne-babaların %90'ının çocuk istismarı ve ihmali konusunda bugüne kadar herhangi bir eğitim almadığı şeklindedir. Bir istismar olayı ile karşılaşırca, anne-babaların %36'sı yasal mercilere bildireceğini belirtmişken, %7,6'sı olayı yakın çevresine anlatacağını, %8,9'u sorunu bizzat çözmeye çabalayacağını, %47,5'si ise olayda sakın kalamayacağını (intihar, cinayet vb.) bildirmişlerdir.

Koçak ve Büyükgöneç (2011) tarafından yapılan, toplumun çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi ve görüşlerini inceledikleri araştırmanın örneklemini, herhangi bir nedenle Çorum Aile Sağlığı Merkezleri'ne başvuran 425 erişkin oluşturmuştur. Çalışma sonunda erişkinlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırma grubu, cinsel istismara duyarlı iken, böyle bir durumla karşılaştığında ne yapması gerektiği ve istismarın çocuk üzerindeki olumsuz etkileri konusunda anne-babaların yaşlarına göre görüş farklılıkları görülmüştür. Çocuklarının istismara maruz kaldığını söylemesi halinde annelerin babalara göre çocuklara daha çok inanabileceği, annelerin çocuklarına verdiği güven açısından değerli bir sonuçtur. Çalışmada eğitim seviyesi arttıkça istismar ve ihmal konusundaki farkındalıkların arttığı görülmüş, eğitim seviyesi düşük ailelerin desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Genç Hayat Vakfı merkezinde çeşitli sivil toplum kuruluşlarının ortaklığı ile gerçekleştirilen "Çocuğa Karşı Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi" ile ülkemizde 440 çocuk üzerinde çocukların ev içinde yaşadıkları şiddet araştırılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların %73'ünün ev içinde en az bir şiddet yaşantısına maruz kaldığı çıkmıştır. Çocukların ev içinde gördükleri şiddet türlerinin başında sırasıyla duygusal şiddet, fiziksel şiddet ve ihmal olduğu belirlenmiştir. Ayrıca şiddete tanıklık etme çocukların kardeşleri tarafından istismar edilmenin de yüksek oranlarda görüldüğü bildirilmiştir (Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Raporu, 2012).

Cansever, Taşar, Şahin, Çamurdan ve Beyazova (2012), bebeklerin ağlamaları karşısında anne-babaların verdiği tepkileri belirlemek ve sarsılmış bebek sendromu hakkındaki bilgilerini ölçmek amacıyla 281 anne, 240 baba üzerinde yürüttükleri çalışma sonucunda, anne-babaların sarsılmış bebek sendromu hakkında bilgilerinin sınırlı olduğu görülmüştür. Çalışma sonunda araştırmacılar, bebeklerin ağlaması ve sarsılmış bebek sendromu hakkında anne-babaların bilgilendirilmesi gerektiği ifade etmiştir.

Koç, Akşit, Toba, Aydın, Kolturoğlu, Korkmaz, Aslan, Halıcıoğlu, Erşahin, Turhan, Çelik, Şenol, Kara ve Solak (2012) tarafından yapılan çalışmada, 2009-2010 yıllarında Çocuk Koruma Merkezi'ne başvuran istismara mağduru çocukların demografik ve klinik özellikleri değerlendirilmiştir. Araştırmada yaşları 1 ile 17 arasında olan, 46 kız, 48 erkek toplam 89 çocuk incelenmiştir. Çalışma sonunda; %49 oranla cinsel istismar, %25 oranla fiziksel istismar %11 oranla duygusal istismar ve %14 oranla ihmal olgusu tespit edilmiştir. Fiziksel istismarda istismarcılar %67 oranla baba, cinsel istismarda %59 oranla yabancı olduğu görülmüştür. Cinsel istismara çoğunlukla kızlar maruz kalırken (%56,8), fiziksel istismar olaylarında cinsiyete göre bir farklılık görülmemiştir.

Bernard van Leer Vakfı tarafından 2013 yılında Türkiye'de 0-8 yaş arası çocuklara yönelik aile içi şiddet başlıklı araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile 3.043 anne, 1058 baba olmak üzere toplam 4101 kişiye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda çocuklarının kendilerini kızdırdıklarında anne-babaların %74'ü duygusal istismara, %23'ü fiziksel istismara yönelmekte olduğu görülmüştür. İstismar uygulama nedenleri incelendiğinde, fiziksel istismara öfke kontrolünü sağlayamadıklarından, duygusal istismara ise kısa sürede sorunu çözdüğünü düşündüklerinden başvurdukları belirtilmiştir. Duygusal istismar uygulayan anne-babaların çoğu bunun çocuk açısından herhangi bir zarar oluşturacağını düşünmemektedir. Çalışmada anne-babaların eğitim durumu ile istismar görülme oranı arasında ters yönde ilişki görülmüştür. Araştırma sonucunda anne-baba eğitimlerinin yaygınlaştırılması, etkililiklerinin somut hale getirilmesi önerilmiştir (Türkiye'de 0-8 Yaş Arası Çocuklara Yönelik Aile İçi Şiddet Raporu, 2013).

Yalçın, Koçak ve Duman (2014) okulöncesi eğitim sınıflarında ve ilkökul 1. Sınıfta çocuğu olan 63 anne, 44 baba üzerinde çalışma yürütmüştür. Çalışma kapsamında anne-babaların tutumları incelenmiştir. Çalışma sonucunda anne-babaların %55

oranında demokratik tutuma, %29 oranında otoriter tutuma yöneldikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde araştırmacılar, çocuklara, öğretmenlere ve anne-babalara yönelik çocuk istismarı ve ihmali konusunda uygulamalı eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye’de Çocuğa Karşı Cinsel Sömürü Cinsel İstismar Bilgi Notu adlı çalışma, Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülmüştür. Çalışma kapsamında ülkemizde çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı araştırılmış ve sonuç olarak elde edilen verilerin yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir. Çalışmada 2002-2013 yılları arasında yayınlanmış 49 çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan kaynaklar çocuk pornografisi, ticareti, fuhuşu konularına değinmemektedir. Yapılan çalışmaların çoğunluğu tıp bilimlerinden olup, sosyal ve eğitim bilimlerinin konuya ilgisinin az olduğu görülmüştür. Araştırmaların sonuçlarına göre; kız çocukları yaklaşık 3 kat fazla oranla istismara maruz kalmaktadır. Kız çocuğunun yaşı arttıkça istismar riski de artmaktadır. Cinsel istismara maruz kalma aralığı 3-18 yaştır. İkinci günden itibaren cinsel istismarın bildirilme oranı her geçen gün azalmaktadır. İstismar uygulayanlar genellikle erkektir ve çocuğun yakın çevresinden tanıdığı biridir. Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda depresyon, stres bozukluğu, endişe görülmektedir (Türkiye’de Çocuğa Karşı Cinsel Sömürü Cinsel İstismar Bilgi Notu, 2014).

Akgül (2015), cinsel istismarın fark edilmesinde önemli rolü olan, okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan personelin cinsel istismar bildiriminde bulunma bilgilerini ve bildirimde bulunurken onları etkileyen etmenleri ve tutumlarını incelemiştir. Araştırma sonunda personelin her ne kadar istismar bildirme tutumu olumlu yönde olsa da araştırmaya katılanların neredeyse tamamının daha önce herhangi bir istismar vakası bildirmediği görülmüştür. Ayrıca şüpheli durumlarla karşılaşan personelin yeterli delil bulamadığından, resmi prosedürden önce anne-baba ile görüşmeyi tercih ettikleri görülmüştür.

Beyazıt (2015), ülkemizde yapılmış, çocuk istismarı ve ihmali konusundaki lisansüstü tezleri incelemiştir. Çalışmada doküman analizi tekniği ile 63 lisansüstü tez incelenmiştir. Yapılan çalışmada alandaki ilk tezin 1998 yılında, son çalışmanın ise 2013 yılında gerçekleştirildiği görülmüştür. 63 tezin 44’ü yüksek lisans 6’sı doktora tezi ve 13’ü tıpta uzmanlık tezi olduğu görülmüştür. İncelenen tezler yöntem açısından değerlendirildiğinde daha çok tarama çalışmaları yapıldığı görülmüştür.

Tezler aracılığıyla 12562 çocuk ve ergen, 9313 yetişkin toplam 21875 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmada sonuç olarak, her geçen yıl konu hakkında yapılan çalışmaların arttığı görülmüştür.

Koç, Şahin, Güngör, Şahin Dağlı ve Derman (2015), 18-24 yaş arasındaki 112 genç üzerinde, çocukluk dönemlerindeki istismarı sorgulayan araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, gençlerin %45,5'un duygusal istismara, %21,4'ü cinsel istismara, %20,5'i fiziksel istismara uğradıkları görülmüştür. Çalışmada fiziksel istismar olarak en çok darp edilme, yumruklanma (%78) görülürken, duygusal istismarda en çok aşağılama (%84) görülmektedir. En sık cinsel istismara uğrama şekli ise %79 ile istemediği halde cinsel bölgelerine dokunulması olarak belirtilmiştir.

Çocuk istismarı ve ihmaline yönelik araştırmalar incelendiğinde ülkemizde yaygınlığını araştırmaya yönelik ulusal rapor ve araştırmaların her geçen gün arttığını söylemek mümkündür.

Araştırma kapsamında incelenen 13 çalışmanın 4'ü sivil toplum kuruluşları ya da bizzat devlet tarafından yürütülen çalışmaları içermektedir.

İncelenen 13 araştırmanın 7'sinin çalışma grubunu erişkinler oluştururken, 4'ünü çocuklar oluşturmaktadır. 2 çalışma da alan yazın incelenmesi şeklinde tasarlanmıştır.

İncelenen araştırmalara göre oranları değişse de ülkemizde en yoğun görülen istismar tipi duygusal istismardır. İkinci sırada ise fiziksel istismar gelmektedir.

İncelenen 6 çalışma; anne-babaların her hangi bir istismar ve ihmal durumu ile karşılaşma halinde çocuğa nasıl yaklaşacağı, krizi nasıl yöneteceği ve durumu ilgililere bildirme konusunda önemli bilgi eksiklikleri olduğunu vurgulamaktadır.

Son olarak araştırmalarda anne-babaların eğitim seviyesi ile çocuğa yönelik istismar ve ihmal düzeyleri arasında ters orantı olduğu ifade edilmektedir.

2.2. Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme ile İlgili Çalışmalar

Hebert, Lavoie, Piche ve Poitras (2001), Amerikan Çocuk Saldırı Önleme Programı'ndan adapte ettikleri, "Çocuğun Cinsel İstismardan Korunması" adlı programın, çocukların cinsel istismardan korunma, bilgi ve becerilerini değiştirmedeki etkililiğini incelemişlerdir. Çalışmaya 64'ü birinci sınıf, 69'u üçüncü

sınıf öğrencisi olan toplam 133 çocuk katılmıştır. Araştırmada programın etkililiğini ölçmek adına program tamamlandıktan iki ay sonra bilgi ve becerilerin kalıcılığına yönelik ölçümler yapılmıştır. Sonuçta, adapte edilen programın çocuklarda cinsel istismarı önleme hakkında bilgi ve becerilerini olumlu yönde değiştirdiği ve programın etkili olduğu görülmüştür.

Türkiye’de, 2007 yılında Avrupa Konseyi tarafından kaleme alınan, Finlandiya Hükümeti’nin katkılarıyla basılan, Çocuklara yönelik her türlü fiziksel cezanın ortadan kaldırılması adlı çalışmada, çocukların korunması için çocuk yararı politikalar geliştirilmenin ve yasal reformlar yapılmasının önemi açıkça dile getirilmiştir. Çalışmada yasalarla korumanın önemli değerde olumlu olduğu belirtilmiş; ancak bunun tek başına çocukların insan haklarını güvence altına yetmeyeceği vurgulanmıştır. Anne-babaların, çocuklarla vakit geçiren uzmanların (öğretmen, doktor vb), çocukların ve toplumun, yasa ve çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesi önerilmiştir (Çocuklara Yönelik Her Tür Fiziksel Cezanın Ortadan Kaldırılması Raporu –Sorular ve Yanıtlar- 2007).

Akgiray (2007), istismarı önlemede en etkili yöntemlerden birinin çocuk ve ebeveynlerin istismarın ne olduğu, belirtileri ve etkileri hakkında bilgilendirilmesi olduğunu vurgulamıştır. Bu amaçla yaptığı çalışma, 8-10 yaş aralığındaki 42 çocuk ve 40 anne-baba üzerinde uygulanmıştır. Araştırmadaki bulgular, istismar üzerine bilgilendirilmenin çocukların ve anne-babaların bilgi düzeylerini arttığını göstermiştir. Bu tip çalışmaların istismar ve ihmali önlemede etkili yöntemler olduğu görülmüştür.

Yolcuoğlu (2009), ülkemizde çocuk koruma sistemini değerlendirdiği çalışmasında, çocuğun her türlü şiddetten korunması için gerekli yasal çalışmaların yapılması gerektiğini belirtmiştir. Araştırmacı, çocuk yararı çalışmaların desteklemenin önemini aktarmış, gerekli sosyal reformların geliştirilmesinin ve gerekli önleme çalışmalarının yapılmasını özellikle vurgulamıştır. Ayrıca önleyici faaliyetler ve gereksinimlerin tespiti ve karşılanması yoluyla çocukların her türlü riskten uzak tutulması gerektiğini belirtmiştir. Dünyada uygulanan çocuk koruma çalışmalarına benzer şekilde ülkemizde de çocuk-anne-baba destek programlarının geliştirilmesini önermiştir. Tüm çocukların korunmasının ancak multidisiplinler bir çalışma ile gerçekleştirilebileceğini bu anlamda uzmanların kuracağı işbirliğinin önemini belirtmiştir.

Daro (2010)'nun, ABD 4. Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmalî çalışmaları raporuna göre, 1993'ten beri %19luk oranla çocuk istismarının önlendiğini ifade etmiştir. Bu sonuç, geniş kapsamlı önleyici faaliyetler sonucunda; cinsel istismar, fiziksel istismar ve duygusal istismar oranlarında önemli ve dikkat çekici bir düşüş oluşturulabileceğinin önemli bir kanıtıdır.

Çocuk istismarı ve ihmalini önlemeye yönelik araştırmalar incelendiğinde çalışmaların yurt dışında daha çok önleme programlarının etkililiği ve kalıcılığını ortaya koyarken, Türkiye'de önleme için neler yapılması gerektiğinin raporlaştırıldığı ve yapılması gerekenlerin listelendiği görülmektedir. Ayrıca incelenen çalışmalar anne-baba eğitimlerine vurgu yapmakta, istismar ve ihmalî önlemede anne-baba eğitimlerinin önemine değinmektedir.

2.3. İstismarı Önleme Anne-Baba Eğitim Programları ile İlgili Çalışmalar

Burcenas (2005) yaptığı çalışmasında, kamudaki öğretmenlerin anne-baba eğitim ihtiyaçlarını analiz etme ve tasarlanan eğitim programının çocuk istismarı ve ihmalî üzerine etkililiği ve katılımcıların farkındalıklarındaki değişimi anlama üzerine kurgulanmıştır. Program, anne-babalar ve öğretmenler için hazırlanan 8 saatlik 5 modülden oluşmaktadır. Modüller kapsamında çocuk gelişimi ve eğitimi, olumlu disiplin, anne-babaların yaşadıkları stresler, anne-babanın çocuk eğitimine katılımı, anne-babaların gelişimi olarak geliştirilmiştir. Eğitim sonunda, uygulanan programın, anne-baba ve öğretmenlerin bilgi, beceri ve tutumlarını güçlendirdiği belirtilmiştir.

Thomas, Leicht, Hughes, Madigan ve Dowel (2003), çocuk istismarı ve ihmalî önlemede gerçekleştirilen uygulamalar adlı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmaya göre günümüzde uygulanan önleme çalışmaları, kamu bilinci oluşturma etkinlikleri, çocuklara beceri temelli programlar, ev ziyaret programları, önleyici ve kriz tedavi programları, aile destek merkezleridir. Çalışmada özellikle son yıllarda programların; cezaevlerinde, ibadethanelerde, hastanelerde ve okullarda yaygın olarak uygulandığı vurgulanmaktadır.

Ostberg (2005) , çocuk-sorun odaklı bir eğitimin, ailelerin stresi üzerinde etkisini saptamak için bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın örneklemini, çocuk sağlığı merkezine, uyku ve yeme problemleri konusunda yardım almak isteyen, aynı yaşta 66 anne oluşturmaktadır. Program kapsamında, annelerle telefonda görüşülmüş, gerekli sağlık kayıtları tutulmuş ardından ev ziyaretleri

gerçekleştirilmiştir. Düzenli ziyaretlerde problemlere yönelik annelere eğitim verilmiştir. Araştırma sonunda, ev ziyaretleri gerçekleştirilen annelerin stres puanlarında, ev ziyaretine gidilmeyen annelere göre anlamlı bir düşüş görülmüştür. Ayrıca eğitim alan annelerin çocuklarıyla ilgili problemlerinde azaldığı tespit edilmiştir.

Schwartz ve MacCauley (2007), istismar başlanmadan önlemek adlı çalışmalarında, çocuk istismarı ve ihmali önlemeye yönelik birçok programın geliştirildiği ve uygulandığını ifade etmişlerdir. En iyi istismar ve ihmali önleyici programı tespit etmek amacıyla yürütülen çalışma kapsamında, alan yazındaki Medline, PsycINFO, CINAHL, CENTRAL, C2-SEPCTR ve ERIC adlı veri tabanları incelenmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları 1998-2008 yılları arasında yayınlanan yayınlar ve 0-18 yaş çocuklara yönelik uygulanan İngilizce kaynaklar olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında 4 istismarı önleme programı incelenmiştir. Bunlar; Sağlıklı Aileler, Sağlıklı Başlangıç, Hemşire Ev Ziyaretleri ve Aile-Çocuk Etkileşim Terapisi'dir. Çalışmada birincil önleme faaliyetleri arasında olan Hemşire Ev Ziyaretleri hamilelikte başlarken, Sağlıklı Aileler ve Sağlıklı Başlangıç programları çocuk doğduktan sonra başladığı ifade edilmiştir. Çalışma sonunda birincil önleme programı kapsamında en başarılı program; Hemşire Ev ziyaretleri olarak tespit edilmiştir. Çalışma ile Sağlıklı Aile, Sağlıklı Başlangıç programlarının Amerika'da yaygın olarak kullanılmasına karşın çocuk istismarını önlemede sınırlı kaldığı görülmüştür.

Sarı (2010), Emniyet mensubu anne babaların, istismar potansiyellerinin belirlediği ve istismarla ilgili geliştirdiği anne-baba eğitim programının etkililiğinin araştırdığı çalışmasını 613 anne-baba ile gerçekleştirmiştir. Çalışmada risk değerlerini sayısal olarak ortaya koyabilmek için Milner Çocuk İstismarı Potansiyel Envanteri kullanılmıştır. Çalışmanın temel varsayımı, her bireyin istismar potansiyeli içerisinde bulunduğu ve istismar ile ilgili aile eğitim programlarının azaltacağı yönündedir. Araştırma sonucunda uygulanan aile eğitim programına katılım sağlayan bireylerin istismar puanları üzerinde anlamlı düzeyde düşüş olduğu ve uygulanan eğitim programının anlamlı düzeyde etkililiği ortaya konulmuştur.

Taşar, Şahin, Polat, İlhan, Çamurdan, Dalar ve Beyazova (2014), değişik sosyokültürel düzeydeki annelere uygulanan sarsılmış bebek sendromu önleme programlarının (SBSÖP) aileler üzerindeki etkisini ve eğitimden sonra ilk 4 aya

kadar olan etkililiğini ve yararlığını saptamak üzere bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, SBSÖP eğitimi sonunda edinilen bilginin bebeğin en yoğun ağladığı 2 ile 4 ay aralığına kadar kalıcılığı saptanmıştır. Çalışmaya göre annelerin eğitim seviyeleri ile eğitimden yararlanma oranı arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. MEB, 2013 yılında Türkiye genelinde yapılan Aile Eğitim Programlarını Değerlendirme çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda ülkemizde yürütülen aile eğitim programlarına katılanların programları oldukça yararlı bulunduğu, anne-babalık becerilerinde olumlu gelişmeler yaşadıkları, aile içi ilişkileri güçlendiği, farkındalıklarının arttığı, edindikleri bilgileri çevreleriyle paylaştıkları görülmüştür (Aile Eğitimi Uygulamaları Ülke Raporu, 2013).

2.4. İlgili Araştırmalar Özet

Yapılan alanyazın taraması sonucunda 24 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan 11'i çocuk istismar ve ihmalinin yaygınlığı ve türlere göre dağılımını ortaya koyan çalışmalar olup, 6'sı ülkemizde ve dünyadaki istismarı önleme uygulamalarını, 7'si mevcut anne-baba eğitim programlarının niteliğini aktaran niteliktedir.

Genel olarak çalışmalarda nicel yöntemlerin benimsendiği görülmüştür. Bunun en önemli nedeni araştırmacıların, sorunu sayısal boyutlarıyla ortaya koyma çabası olarak ifade edilebilir. Ülkemizde istismar ve ihmali önleme üzerine az sayıda çalışma bulunurken, yurt dışında artık önleminin boylamsal olarak irdelendiği görülmektedir.

Gerek ülkemizde gerek yurtdışında yapılan çalışmalarda ortak öneri ailelerin ve konuyla ilgili uzmanların bilgilendirilmesi şeklindedir. Çalışmaların neredeyse tamamı anne-baba eğitimlerinin önemine vurgu yapmakta, anne-babanın eğitim seviyesi yükseldikçe istismar ve ihmal olaylarında düşüş yaşandığına işaret etmektedir.

Dolayısı ile bu çalışma, ülkemizde 0-12 yaş çocuklarının anne-babalarına uygulanabilecek, istismar ve ihmali önleme programını oluşturmak ve bu programın etkililiğini araştırmak üzerine odaklanmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümünde, araştırma yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama yöntemi ve toplanan verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmacı tarafından geliştirilen İİÖABEP önerisinin, anne-babaların çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi düzeyleri ve farkındalıkları üzerindeki etkisini saptamayı amaçlayan bu çalışma, özü itibarıyla karma yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem, araştırmacıların çalışmalarında nitel ve nicel yöntem ve yaklaşımlarını harmanlaması olarak tanımlanmaktadır (Tashakkori ve Teddlie, 1998). Yöntem çerçevesinde nitel ve nicel yaklaşımlar birlikte kullanılmakta böylece araştırma problemleri daha iyi sınımlanabilmektedir (Creswell, 2012). Ayrıca karma yöntem nitel ve nicel araştırmaların birbirleri ile bağlantı kurmasını da sağlamaktadır (Onwuegbuzie ve Leech, 2004).

Creswell'e göre karma yöntem; gömülü, açıklayıcı, keşfedici ve paralel olmak üzere dört başlıkta sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada paralel karma yöntem deseni kullanılmıştır. Paralel karma yönteminde temel amaç, nitel ve nicel verileri aynı zamanda toplamak, daha sonra verileri birleştirerek araştırma problemlerini çok yönlü irdelemektir (Fırat, Yurdakul ve Ersoy, 2014).

Şekil 1. Paralel karma yöntem

Paralel karma yöntem çalışmalarında nitel ve nicel veriler birbirinden üstün değildir. Bu tür araştırmaların temel amacı veri toplama yöntemlerinin zayıf yönlerini mümkün olduğu kadar diskalifiye etmek, verileri diğer yöntemlerle desteklemektir (Creswell, 2008). Paralel karma yöntemi sayesinde araştırmacı çalıştığı konuya, araştırma problemine ve olguya birden fazla veri kaynağından bakma olanağı kazanmaktadır.

Karma yöntem araştırma yaklaşımının üstünlüklerinden yararlanıldığı bu çalışmada; anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi düzeyleri ve farkındalıklarındaki değişimi ortaya koymak için nicel verilerden, hazırlanan eğitim

programına yönelik görüşlerini inceleyebilmek için de nitel ve nicel verilerden yararlanılmıştır.

Neden-sonuç ilişkilerini tanımlamak amacıyla yapılan bu araştırmada, araştırmacının kontrolünde, izlenmek istenen verilerden üretilmektedir (Karasar, 2000). Bu yöntemin tercih edilmesinin ana nedeni yeni bir öğrenme yöntemi ya da bir programın etkililiğini belirlemek ve araştırma sonunda önerilerde bulunmaktır (Anderson 1999, Büyüköztürk, 2001). Bu modelde uygulanan eğitim programının, anne babaların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve farkındalıkları üzerindeki etkisini ölçmek için program öncesi ve sonrasında uygulanan test ölçme sonuçları analiz edilmiştir. Ön testler program uygulanmadan önce, son testler ise program tamamlandıktan sonra uygulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni, anne babalara uygulanan İİÖABEP Önerisidir. Araştırmanın bağımlı değişkeni anne babaların konu hakkında bilgi düzeyleri ve farkındalıklarıdır. Tablo 3.1. de araştırmanın deseni yer almaktadır.

Tablo 3.1. Araştırma Deseni

Gruplar	Ön Test	İşlem	Son Test	İzleme Testi
DG	O1	İİÖABEP	O3	O5
KG	O2	----	O4	O6

DG: İİÖABEP uygulanan deney grubunu

KG: İİÖABEP uygulanmayan kontrol grubunu

O1: Deney grubunun ön test ölçümlerini

O3: Deney grubunun son test ölçümlerini

O2: Kontrol grubunun ön test ölçümlerini

O4: Kontrol grubunun son test ölçümlerini

İİÖABEP : 0-12 yaş çocuk istismarı ve ihmali önleme anne-baba eğitim programı

O5: Deney grubunun kalıcılık ölçümlerini

O6: Kontrol grubunun kalıcılık ölçümlerini

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi, bu desen doğrultusunda oturumların başlangıcında deney ve kontrol gruplarına “Bilgi-Farkındalık Testleri” uygulanmıştır. Bu ölçümler ön test niteliğindedir. Ardından deney grubuna araştırmacı tarafından geliştirilen ve 6 oturumdan oluşan İİÖABEP uygulanmıştır. Bu süre boyunca kontrol grubundaki anne babalarla herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Her oturum sonunda deney ve kontrol grubundaki anne babalara “Bilgi ve Farkındalık Testleri” tekrar uygulanmıştır. Bu ölçümler de son test niteliğindedir.

Son olarak eğitimin tamamlanmasından 8 hafta sonra hem deney hem de kontrol grubuna kalıcılık testi kapsamında “Bilgi ve Farkındalık Testi” yeniden uygulanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

3.2.1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Araştırmanın ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında ve örneklemin oluşturulmasında uygun örnekleme tekniği kullanılmıştır. Uygun örnekleme; en kolay bulunan denek en ideal olanıdır prensibinden hareketle gönüllü olan herkesin örnekleme alındığı tekniktir (Karasar, 2004). Bu teknik, araştırmacının kolaylıkla erişebileceği çalışma grubunu almayı içermekte ve araştırmacının örneklem tasarlaması ve ulaşması zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Bir başka deyişle evren elemanlarının hepsini belirlemenin imkânsız olduğu durumlarda uygun örnekleme tekniği kullanılmaktadır. Uygun örnekleme tekniğinde seçilen katılımcılar çalışmaya gönüllü olarak katılmaktadır.

Bu çerçevede pilot uygulama grubu, araştırmacının çalışma koşulları ve ulaşım kolaylığı göz önünde bulundurularak, 2015-2016 eğitim öğretim yılında araştırmacının görev yaptığı okul olan İzmir İli Aliağa İlçesi Mehmet Saka İlkokulu'nda görev yapan 4 kadın 1 erkek olan 5 öğretmen oluşturmuştur.

Araştırmanın çalışma grubu ise yine aynı okulun anasınıfında çocuğu olan eğitimi gönüllü almak isteyen 20 deney 20 kontrol grubunda olmak üzere toplam 40 anne-baba katılmış ancak 10 anne-baba eğitime devam etmediği için örnekleme dahil edilmemiştir.

3.2.1.1. Katılımcılarla İlgili Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyete, eğitim durumuna, yaşa, çocuk sayılarına ve çocuklarının yaşlara göre dağılımı Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo.3.2. Katılımcı Demografik Bilgileri

<i>Özellik</i>	<i>Deney Grubu</i>	<i>Kontrol Grubu</i>
Cinsiyet		
Kadın	13	13
Erkek	2	2
En Son Bitirdiği Okul		
İlkokul	4	4
Ortaokul	5	6
Lise	5	4
Yüksekokul	1	1
Yaşı		
21-30	6	7
31-40	7	6
41-50	2	2
Çocuk Sayısı		
1	4	8
2	10	6
3	1	1
Çocuklarını Yaşlara Göre Dağılımı		
Hamile	1	0
0-6 ay	0	1
7-12 ay	1	0
13-36 ay	1	2
37-72 ay	15	15
7-12 yaş	8	6

Tablo 3.2. incelendiğinde, deney grubu ve kontrol grubunu oluşturan katılımcıların 13'ünün kadın, 2'sinin erkek olduğu görülmektedir.

Deney grubundaki 4 katılımcı ilkokul mezunu, 5 katılımcı ortaokul mezunu, 5 katılımcı lise mezunu, 1 katılımcı yüksekokul mezunudur. Kontrol grubunda ise, 4 katılımcı ilkokul mezunu, 6 katılımcı ortaokul mezunu, 4 katılımcı lise mezunu, 1 katılımcı ise yüksekokul mezunudur.

Deney grubundaki katılımcıların 6'sı 21-30, 7'si 31-40, 2'si 41-50 yaş aralığındadır. Kontrol grubundaki katılımcıların ise 7'si 21-30, 6'sı 31-40, 2'si 41-50 yaş aralığındadır.

Deney grubundaki katılımcıların 4'ünün 1 çocuğu var iken, 10'unun 2 çocuğu, 1'nin ise 3 çocuğu bulunmaktadır. Kontrol grubundaki 8 katılımcının 1 çocuğu, 6 katılımcının 2 çocuğu, 1 katılımcının 1 çocuğu bulunmaktadır.

Katılımcıların çocuklarının yaşlarına bakıldığında deney grubunda 1 hamile annenin bulunduğu, 0-6 ay aralığında bebeği olan bir katılımcının bulunmadığı, 7-12 ay

aralığında 1 katılımcının olduğu, 13-36 ay aralığında 1 katılımcının olduğu, tüm katılımcıların 36-72 ay aralığında bir çocuğu olduğu, 8 katılımcının da 7-12 yaş aralığında çocuğu olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda ise hamile bir katılımcının olmadığı, 0-6 ay aralığında 1 katılımcının bulunduğu, 7-12 ay aralığında katılımcının olmadığı, 13-36 ay aralığında 2 katılımcının bulunduğu, 36-72 ay aralığında tüm katılımcıların çocuğu bulunduğu ve 7-12 yaş aralığında 6 katılımcının olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Karma yöntem olarak planlanan bu çalışmada, araştırma problemlerine en iyi şekilde yanıt alabilmek için birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır.

Çalışmada nicel verileri toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “Farkındalık ve Bilgi Testi” ve “Program Değerlendirme Anketi”, nitel verileri toplamak için; “Araştırmacı Günlüğü” ve “Oturum Değerlendirme Formu” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışmadaki anne-babalar ve çocukları üzerine bilgi almak amacıyla araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Cinsiyet, yaş, en son mezun olduğu okul, çocuk sayısı ve çocuk yaş aralığı gibi bilgilerin yer aldığı form araştırmaya katılan anne- babalar tarafından program tanıtım gününde doldurulmuştur. Araştırmada kullanılan *Kişisel Bilgi Formu* Ek-3'te verilmiştir.

3.3.2. Farkındalık ve Bilgi Testi

“Farkındalık ve Bilgi Testi”, anne-babaların çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Test, İÖABEP’te yer alan konulardan alıntılanarak hazırlanmış çoktan seçmeli soruları içermektedir. Testte,

- 0-6 ay oturumuna yönelik 5 soru
- 7-12 ay oturumuna yönelik 5 soru
- 13-36 ay oturumuna yönelik 5 soru
- 37-72 ay oturumuna yönelik 5 soru
- 7-12 ay oturumuna yönelik 5 soru

- Çocuk istismarı ve ihmali oturumuna yönelik 5 soru olmak üzere toplam 30 soru bulunmaktadır.

Maddeler çoktan seçmelidir ve tek bir testin cevaplanma süresi ortalama 10 dakikadır.

Nitelikli ölçme aracının en belirgin özelliği güvenilir ve geçerli olmasıdır. Her iki özellik ölçmede oluşabilecek yanılgılarla birebir ilintilidir. Yanılgıların bertaraf edilmesi, güvenilirlik ve geçerliğin kalitesini arttırmaktadır. Eğer ölçülmek istenen doğru ölçülmüş ise ölçme geçerli olabilmektedir. Farkındalık ve Bilgi Testi'nin geçerlik ve güvenilirliği, soruna yönelik alanyazında aktarılan kıstaslara ve bu alanda uzmanların görüşleri ile gerçekleştirilmiştir (Karasar, 1995).

Farkındalık ve Bilgi Testi'nin Geçerliliği: Ölçme aracının geçerliliği değerlendiren çok fazla geçerlik kıstası bulunsa da alanyazında en çok uygulananlar; kapsam, uygulama ve yapı geçerliğidir (Karasar, 2011). Araştırmacı anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini ölçmek için hazırladığı "Farkındalık ve Bilgi Testi" sorularının oluşturulmasında çocuk istismarı ve ihmali ve 0-12 yaş çocuk gelişimi ve eğitimi üzerine alanda yazılmış tezler, araştırmalar, kitaplar gibi yazılı yayınlardan yararlanılmış, bu alanda çalışan uzmanlarla görüşmeler yapmıştır. Sorular, oturumlarda ele alınan gelişim dönemlerine ait önemli durum ve sorunlar karşısında anne-babaların bilgilerini ölçmeye yönelik tasarlanmıştır.

30 sorudan oluşan test hazırlandıktan sonra testte yer alan soruların ölçülmek istenen durumu ne derece karşıladığını bir başka deyişle kapsam geçerliğini ve uygunluğunu belirlemek amacıyla araştırmacı uzman görüşüne başvurmuştur. Iowa Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (1), Gazi Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (1), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı (1), Akdeniz Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı (1), Hacettepe Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı (1), Dokuz Eylül Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı (1) ve Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (1) olmak üzere alanlarında uzman yedi akademisyenin görüşleri anket ve görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Uzmanlardan, "Farkındalık ve Bilgi Testi"nde yer alan soruların, İÖABEP'in amacına uygunluğu yönünde analiz etmeleri, uygun gördüklerinde soruların güncellenmesi yönünde önerileriyle görüşlerini ifade etmeleri istenmiştir. Uzman

görüşlerinin değerlendirilmesinden sonra her maddenin kapsam geçerlik oranı hesaplanmıştır. Uzman sayısı 7 olduğundan kapsam geçerlilik değer referansı 0.99'dır. Kapsam geçerlilik değerleri 1 olması nedeniyle 30 maddenin yeterli olduğu tespit edilmiştir. Uzman görüşü sonunda testin güvenilirlik çalışması ön uygulama grubu ile gerçekleştirilmiştir.

Farkındalık ve Bilgi Testi Güvenirliği: Güvenirlik, bir ölçme aracının ölçmek istediği özelliği ne derece hatasız ölçtüğü olarak tanımlanır. Farkındalık ve Bilgi Testi sorularına verilen cevaplardaki iç tutarlılığın ve soru homojenliği ölçmek amacıyla ön uygulama yapılmış ve sonuçlar Kuder Richardson (K-20) güvenilirlik katsayısı ile değerlendirilmiştir. Alanyazına göre ölçme aracının araştırmada kullanılması için güvenilirliğin 0.70 ve üzerinde olması gerekmektedir (Burns and Grove 1993). Farkındalık ve Bilgi Testi KR-20 değeri Tablo 3.3.'te yer almaktadır.

Tablo 3.3. Farkındalık ve Bilgi Testi K-20 Güvenirlik Katsayısı Değeri

<i>Testin Adı</i>	<i>Madde Sayısı</i>	<i>Alt ve Üst Değerleri</i>	<i>K-20</i>
Farkındalık ve Bilgi Testi	30	0-30	0.76

(N=55)

Tablo 3.3.'te görüldüğü gibi Kuder Richardson-20 güvenilirlik katsayısı 0.76 bulunmuştur. Sonucun 0.76 olması, maddelerin iç tutarlılığının ve hemojenliğinin yeterli olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Farkındalık ve Bilgi Testi güvenirligi yeterli görülmüş ve anne-babalara oturumlarda ön test ve son test olarak ve program bitiminden iki ay sonra kalıcılık testi olarak uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan "*Farkındalık ve Bilgi Testi*" Ek-4'te verilmiştir.

3.3.3. Program Değerlendirme Anketi

Bu çalışma kapsamında hazırlanan program Metfessel ve Michael (1967) tarafından geliştirilen Hedefe Dayalı Program Değerlendirme modeline göre değerlendirilmiştir. Modele göre programı değerlendirmeye yönelik katılımcılar ve araştırmacı tarafından cevaplandırmak üzere iki anket kullanılmıştır.

3.3.3.1. Katılımcı Anketi:

Eğitime katılan anne-babaların eğitim sonunda yanıtladığı, eğitim veren kişiyi ve programı değerlendirdiği 14 soruluk çoktan seçmeli bir değerlendirme anketidir. Program değerlendirme anketinde amaç, İİÖABEP'in geliştirilmesine yönelik geribildirimleri toplamaktır. Anket aracılığıyla, katılımcı anne-babalar programı

eğitimci, program, katılımcı boyutlarıyla değerlendirmektir. Anket katılımcılar tarafından eğitim programının son oturumunda doldurulmuştur. Araştırmada kullanılan *Katılımcı Anketi* Ek-5'te verilmiştir.

3.3.3.2. Eğitimci Anketi:

Eğitim veren kişinin eğitim sonunda, programı katılımcılar ve program boyutlarıyla değerlendirdiği 12 soru içeren, ęoktan seçmeli bir değerlendirme anketidir. Anket eğitim programını veren eğitimci tarafından program tamamlandıktan sonra doldurulmuştur. Araştırmada kullanılan *Eğitimci Anketi* Ek-6'da verilmiştir.

3.3.4. Araştırmacı Günlüğü

Deneysel ęalıřmalarda araştırmacı da veri kaynağı durumundadır. Araştırmacı günlüğü, uygulama kapsamında araştırmacının aldığı kayıtlardan oluşmaktadır. Günlükler altı oturum boyunca araştırmacı gözlemlerini, yorumlarını, oturum sırasında anne-babalara yöneltilen soruları ve onlardan alınan cevapları, araştırmacının yapmayı planladığı ve yaptığı ęalıřmaları, yaşadığı sorunları ve bu sorunlara yönelik ęözüm önerilerini içeren yapılandırılmış kayıtlardır. Araştırmada, araştırmacı günlüğü ile bulgular desteklenmeye ęalıřılmıştır.

3.3.5. Oturum Değerlendirme Formu

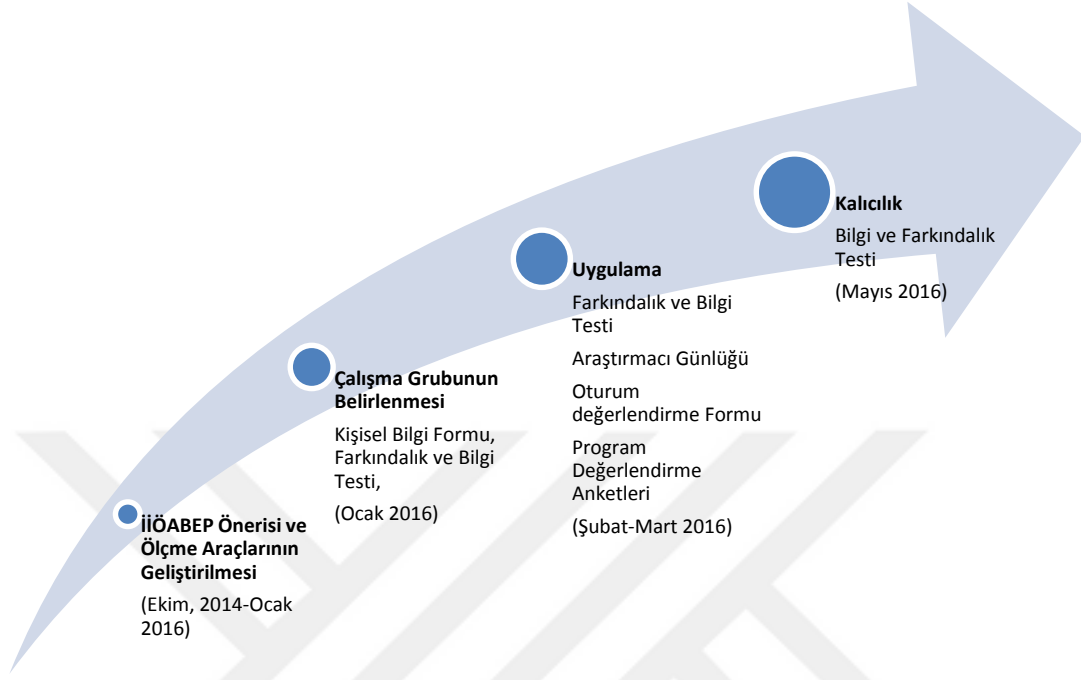
Oturum değerlendirme formu oturumların güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerini tespit etmek için araştırmacı tarafından oluşturulmuş iki açık uçlu soruyu içerir. Araştırmacı tarafından her oturum sonunda anne-babalara oturum değerlendirme formu dağıtılmış ve oturum kapsamında anne babaların görüşleri toplanmıştır. Araştırmada kullanılan "*Oturum Değerlendirme Formu*" Ek-7'de verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanışı

Araştırmının geręekleřtirilebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Kurulu'ndan (Ek-1) ve uygulamanın MEB'e bağlı İzmir ili Aliağa İlęesi Mehmet Saka İlkokulu'nda yapılması için İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (Ek-2) gerekli izinler alınmıştır.

Araştırma verileri deney grubundaki 20 anne-baba, kontrol grubundaki 20 anne-baba olmak üzere toplam 40 anne-babaya uygulanarak toplanmıştır. Araştırma sürecinde ęeřitli nedenlerle 5 deney 5 kontrol grubu anne-baba araştırmadan ayrılmış ve değerlendirmeye deney grubunda 15 anne-baba, kontrol grubunda 15

anne-baba alınmıştır. Araştırma verileri İİÖABEP önerisine yönelik hazırlıklar tamamlandıktan sonra toplanmaya başlanmıştır. Veri toplama araçlarının uygulama aşamaları Şekil 2.'de yer almaktadır.

Şekil 2. Veri Toplama Araçlarının Uygulama Aşamaları

Şekil 2.'de görüldüğü gibi İİÖABEP önerisi geliştirme aşaması dâhil olmak üzere veri toplama aşamaları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

- 1. Aşama: İİÖABEP Önerisinin Hazırlanması:** İİÖABEP önerisi, anne-babaların 0-12 yaş çocuklarının gelişimsel dönemleri ve bu dönemlerdeki ihtiyaçları hakkında bilgilerini arttırmak, çocuk istismarı ve ihmeline ilişkin farkındalıklarını geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmada program önerisi geliştirilirken Rasyonel Planlama Modeli kullanılmıştır. Model kapsamında program önerisi hazırlama süreci aşağıda sunulmuştur.

İhtiyaçların Belirlenmesi: Program geliştirmede ihtiyaç belirleme çalışması son derece önemli ve programın ilk aşamasını oluşturmaktadır. İhtiyaç belirleme çalışmalarında; farklar, demokratik, analitik ve betimsel olmak üzere dört önemli yaklaşım bulunmaktadır. Bu program önerisinin oluşturulmasında analitik yaklaşım özümsemiştir. Analitik yaklaşımda, yaşanan döneme uygun koşullara göre belirlenen değişimlerin irdelenir. Bu koşullar çerçevesinde ileride gerçekleşmesi olası olaylara göre ihtiyaçlar belirlenir. Bu bakış açısıyla geleceğe yönelik hipotezler oluşturularak,

analitik düşünce ile muhtemel sorunlara çözümler tartışılır. Bu yaklaşımdan hareketle, bu çalışma çocuk istismarı ve ihmali birincil önleme faaliyetleri kapsamında ülkemizde uygulanmak üzere, anne-babaları çocuk gelişimi ve eğitimi, istismar ve ihmali konusunda bilgilendirmek ve sorun üzerine farkındalık yaratmak amacıyla oluşturulmuştur.

Amaçların Belirlenmesi: Programın amaçları belirlemek amacıyla, Türkiye ve dünyada alanyazın araştırması yapılmış, çocuk istismarı ve ihmeline yönelik önleme programları, bu konuda yapılan araştırmalar ve hükümet programları incelenmiştir. İncelenen çalışmalar sonucunda analitik yaklaşım doğrultusunda İİÖABEP önerisinin amaçları oluşturulmuştur. Buna göre program önerisinin temel amacı; anne-babaları, çocuklarının gelişimsel dönemleri ve bu dönemlerdeki ihtiyaçları hakkında bilgilendirmek ve çocuk istismarı ve ihmali üzerine farkındalıklarını arttırmaktır.

İçeriğin Seçimi: Programın içeriği seçilirken yurt içinde ve dışında yapılmış olan aile eğitim programlarını değerlendiren çalışmalar incelenmiştir. İncelenen programların güçlü yönleri irdelenmiş ayrıca bu konuda çalışma yapan uzmanlarla görüşülerek ülkemizde çocuk istismarı ve ihmali önleyebilmek için ailelere yönelik uygulanacak etkin bir eğitim programının içeriğinde olması gerekenler tartışılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda, 0-12 yaş gelişim döneminde önemli olan her dönemin ayrı bir oturumda ele alınarak program önerisinin toplam 6 oturum olarak oluşturulması uygun görülmüştür. Buna göre 1. Oturum 0-6 ay, 2. Oturum 7-12 ay, 3. Oturum 13-36 ay, 4. Oturum 37-72 ay, 5. Oturum 7-12 yaş, 6. Oturum çocuk istismarı ve ihmali olarak belirlenmiştir. Tablo 3.4.'te programın oturum bazında içerikleri sunulmuştur.

Tablo 3.4. İİÖABEP Önerisi Oturum İçerikleri

<i>OTURUM</i>	<i>İÇERİK</i>
1. Oturum	0-6 ay bebeklerin gelişimsel özellikleri, ailelerin bu dönemi nasıl destekleyecekleri ve bu dönemde kaçınmaları gereken davranış ve tutumları
2. Oturum	7-12 ay bebeklerin gelişimsel özellikleri, ailelerin bu dönemi nasıl destekleyecekleri ve bu dönemde kaçınmaları gereken davranış ve tutumları
3. Oturum	13-36 ay gelişimsel özellikleri, ailelerin bu dönemi nasıl destekleyecekleri ve bu dönemde kaçınmaları gereken davranış ve tutumları
4. Oturum	37-72 ay gelişimsel özellikleri, ailelerin bu dönemi nasıl destekleyecekleri ve bu dönemde kaçınmaları gereken davranış ve tutumları
5. Oturum	7-12 yaş gelişimsel özellikleri, ailelerin bu dönemi nasıl destekleyecekleri ve bu dönemde kaçınmaları gereken davranış ve tutumları
6. Oturum	Çocuk İstismarı ve İhmali

İçeriğin Düzenlenmesi: Tablo 3.4.'te görüldüğü gibi programda akış bütünlüğü sağlamak adına tüm oturumlar; belirlenen yaş döneminin gelişimsel özellikleri, anne-babaların bu dönemlerde çocukların gelişimlerini desteklemek için yapması gerekenleri ve olası istismar ve ihmale yol açmamak adına kaçınması gerekenleri içerecek şekilde tasarlanmıştır.

Program içerisinde her oturumda anne-babalar ile bir ısınma oyunu hazırlanmış, oyunlarla grubun birbiri ile etkileşiminin artması ve rahatlaması sağlanmak istenmiştir. Isınma oyunları program uygulanmadan önce yetişkin grupları ile denenmiş, uygun olanlar programa dâhil edilmiştir. Program kapsamında her oturum için ayrı olmak üzere eğitici videolarla zenginleştirilmiş powerpoint sunumlar oluşturulmuştur.

0-6 ay oturum sunumunda anne-babalara 35 slayttan oluşan bir sunum hazırlanmıştır. Sunumda biri animasyon olmak üzere üç eğitici video kullanılmıştır. Videoların biri döllenmeden doğuma kadar süreci aktarmakta, biri sarsılmış bebek sendromu hakkında bir animasyonu içermekte, bir diğeri ise anne-babaların çocuklarla bu dönemde oynayacağı oyunları örneklerle göstermektedir.

7-12 ay oturumu sunumunda anne-babalara 36 slayttan oluşan bir sunum hazırlanmıştır. Sunumda bir adet eğitici video kullanılmıştır. Video bu dönem çocuğunun fiziksel ve duygusal gelişimini arttırıcı örnek bir oyunu aktarmaktadır.

13–36 ay oturumu sunumunda anne-babalara 38 slayttan oluşan bir sunum hazırlanmıştır. Sunumda biri animasyon olmak üzere üç adet eğitici video kullanılmıştır. Videolardan biri bu dönemin önemli sorunu olan tuvalet eğitimi ve bir diğeri öfke nöbeti hakkında bilgi vermektedir. Üçüncü video ise aile içi şiddet üzerinedir.

37-72 ay oturumu sunumunda anne-babalar 29 slayttan oluşan bir sunum hazırlanmıştır. Sunumda üç adet eğitici video kullanılmıştır. Biri aile içi şiddetin çocuk açısından bakışını, biri çocukların aileleri nasıl model aldığını diğeri de çocukların bedenlerini nasıl korumalarını gerektiğini aktarmaktadır.

7-12 yaş oturumu sunumunda yaş aralığı diğeri oturumlara göre daha fazla olduğundan anne-babalara 46 slayttan oluşan bir sunum hazırlanmıştır. Sunumda akran zorbalığının çocuk gözünden anlatan bir animasyon ve akran zorbalığı ile mücadelede dikkat edilmesini aktaran bir animasyon olmak üzere iki eğitici video kullanılmıştır.

Çocuk istismarı ve ihmali sunumunda anne-babalara 39 slayttan oluşan bir sunum hazırlanmıştır. Oturumda altı eğitici video sunulmuştur. Videolardan biri çocuk istismarını anlatan bir animasyon, biri cinsel istismarı anlatan bir animasyon, ikisi duygusal istismarı anlatan video, biri çocuk ihmali anlatan video, biri de fiziksel istismarı anlatan animasyondur.

İçerikler oluşturulduktan sonra program alanda çalışan uzmanlara danışılarak, programın kapsam geçerlilik çalışması yapılmıştır.

Öğrenme Yaşantılarının Seçimi: İİÖABEP önerisi kapsamında 6 oturumun her biri için power point sunumları araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İncelenen programlar ve alanyazın araştırması sonucunda görsel ve işitsel uyarıların kullanılmasının programların etkililiğini arttığı görülmüştür. Bu sebeple sunumlarda, günlük hayattan örneklerin eğitimde yarattığı etkileyciliği ve kalıcılığı göz önünde bulundurularak konuların çarpıcı ve eğitici videolarla anne-babalara özetlenmesine dikkat edilmiştir. Bu anlamda başta UNICEF, Save The Children olmak üzere çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kurumlar tarafından hazırlanan eğitici videolar gerekli çeviri ve alt yazı çalışmaları ile güncellenerek oturumlarda eğitim amaçlı kullanılmıştır.

Ayrıca programın uygulanmasında uygulayıcılara yol göstermesi ve uygulamada bütünlük sağlamak adına eğitici yönergesi hazırlanmıştır. Eğitici yönergesinin her oturumda eğiticiye rehber niteliğinde bir kaynak olmasına özen gösterilmiş, sunumlara yönelik eğiticiye detaylı açıklamalar bu yönergede aktarılmıştır.

Neyin Nasıl Değerlendirileceğinin Belirlenmesi: Program kapsamında her oturum sonunda “Neler Öğrendik?” başlığında oturuma özgü bir değerlendirme etkinliğine yer verilmesine ve her oturum başında bir önceki oturumun tekrarının yapılmasına özen gösterilmiştir. Bunun yanı sıra programın başında ve sonunda anne-babalara uygulanan öntest ve sontest olarak kullanılan “Bilgi ve Farkındalık Testi” tasarlanmıştır. Oturumların başarılı geçip geçmediği her oturum sonunda anne-babalardan oturumu iki açık uçlu soru ile değerlendirmesi için “Oturum Değerlendirme Formu” tasarlanmıştır. Son olarak program tamamlandıktan sonra anne-babaların ve araştırmacının programı değerlendireceği “Program Değerlendirme Anketi” hazırlanmıştır.

İİÖABEP Önerisi Kapsam Geçerliliğinin Yapılması; İİÖABEP önerisi hazırlık çalışmaları tamamlandıktan sonra program uzman görüşüne sunulmuştur. Iowa Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (1), Gazi Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (1), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı (1), Akdeniz Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı (1), Hacettepe Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı (1), Dokuz Eylül Üniversitesi Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı (1) ve Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (1) olmak üzere alanlarında uzman yedi akademisyenin görüşleri anket ve görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Uzmanlardan programın genel özelliklerine ilişkin, programın amacı, kapsamı ve ölçme değerlendirme süreci olmak üzere dört boyutta değerlendirmesi istenmiştir. Programın kapsam geçerlilik çalışmasının istenilen düzeyde başarı sağlaması için uzmanlardan değerlendirme formunda yer alan program öğelerinin uygunluğu, “Uygun”, “Uygun Değil” “Öneri” olmak üzere belirtmeleri istenmiştir.

Uzman görüşleri incelenirken, programın her bir ögesine ait kapsam geçerliği oranı (KGO) ve kapsam geçerlik indeksi oluşturulmuştur. Yedi uzmandan görüş alınmış olması nedeniyle elde edilen KGO değerlerinin karşılaştırılacağı referans KGO değeri 0,99 dir. Analiz sonucunda KGO değerlerinin 1 olduğu ve bu durumda öğelerin yeterli olduğu tespit edilmiştir.

Uzmanların görüş birliği ile uygun bulunduğu öğeler olduğu gibi alınmıştır. Uzmanların değişiklik yapılmasını önerdikleri değerlendirilmiş ve uygun bulunan değişiklikler yapılmıştır.

2. Aşamada: Araştırmaya katılacak gönüllü anne-babalara ulaşmak için araştırmacı tarafından bir duyuru afişi hazırlanmış, afiş okulun anasınıfı bölümüne asılmış ve anasınıfı velilerinin cep telefonlarına kısa mesaj ile program hakkında kısa bilgi verilmiştir. İlgili duyuru çalışmalarından sonra araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen anne ve babalar araştırmacıya ulaşmıştır. Ardından programın açılış toplantısı düzenlenmiş ve program hakkında anne-babalara detaylı bilgi verilmiştir. Toplantıda velilerin çalışma saatlerine ve kişisel durumlarına göre iki farklı eğitim günü ve saati içeren iki grup oluşturulmuştur. Bir grup 6 hafta boyunca Salı günleri sabah 09:00-10:30 arasında, diğer grup 6 hafta boyunca Perşembe günleri saat 12:00-13:30 arasında eğitim alması kararlaştırılmıştır. Ardından anne-babalara Ek-9'da sunulan Gönüllü Katılım Formu imzalatılmış, Kişisel Bilgi Formu ve Bilgi ve Farkındalık Testlerini doldurmaları sağlanmıştır.

3. Aşamada: Program 09.02.2016 Salı günü başlamıştır. Program süresince araştırmacı her oturumda görüşlerini içeren kısa notlar tutmuş ve oturum sonlarında "Araştırmacı Günlüğü"ne kaydetmiştir. Program kapsamında her oturumda "Farkındalık ve Bilgi Testi" uygulanmıştır. Ayrıca her oturum sonunda anne babalar "Oturum Değerlendirme Formu"nu doldurmuştur. Programa katılmayan kontrol grubundaki anne-babalara, uygulamanın yapıldığı günlerde, sabah çocuğunu okula getirdiklerinde Bilgi ve Farkındalık Testi uygulanmıştır. 17.03.2016 Perşembe günü programın tamamlandığı son oturumda programa katılan anne babalar "Program Değerlendirme Katılımcı Anketi"ni, araştırmacı da "Program Değerlendirme Eğitici Anketi"ni cevaplamışlardır. Son oturumda anne-babalara programa katılımlarından dolayı araştırmacı ve okul idaresi tarafından hazırlanmış "Teşekkür Belgeleri"

ve çocuklarıyla evde daha kaliteli vakit geçirmelerine fırsat verecek yazar Şermin Çarkacı'nın kaleme aldığı "Oyun Takvimi" adlı kitap ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Ayrıca programın uygulama aşamasında anne-babaların çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda önemli bilgi eksikleri olduğu görülmüş, uygulama yapılan okulda anne-babaların yararlanacağı başta çocuk gelişimi ve eğitimi, kişisel gelişim kitapları olmak üzere çeşitli kitaplardan oluşan "Anne-Baba Kütüphanesi" oluşturulmuştur.

4. Aşamada: Program tamamlandıktan 8 hafta sonra 12 Mayıs 2016 tarihinde deney ve kontrol grubundaki anne-babalara "Farkındalık ve Bilgi Testi" yeniden uygulanarak programın kalıcılığı test edilmiştir.

3.5. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı içeriği oluştururken, ön uygulama ve uygulamayı yaparken, verileri analiz ederken neleri göz önünde bulundurması gerektiğini konunun uzmanlarına sık sık danışarak uygulamıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde araştırmacının rolü iki boyutta ele alınabilir:

1. Araştırmacı çalışma yapılan okulun okulöncesi öğretmenidir.
2. Bu çalışmanın araştırmacısıdır.

Araştırmaya katılan anne-babaların aynı zamanda araştırmacının velisi olması; bu çalışmanın planlanması, uygulanması ve katılımcıların süreçte takibini kolaylaştırmıştır. Ancak araştırmacının öğretmen olup velilerle ilişkisi olması bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. Bu dezavantajın etkilerini azaltabilmek adına bazı tedbirler uygulanmıştır. Öncelikle çalışmanın amaçları açıkça velilere anlatılmış, çalışmanın gönüllülük ile yürütüleceği belirtilmiş, diğer ilişkilerde bu çalışmanın etkisinin olmayacağı vurgulanmıştır. Veliler çocuklarıyla yaşadıkları güncel sorunlar ve çocuklarını daha iyi nasıl koruyabileceklerini öğrenmek için çalışmaya gönüllü olmuşlardır.

Araştırmacı çalışmada anne-babaların bilgi ve farkındalıklarını ortaya çıkarmaya çalışırken katılımcıları yönlendirmekten kaçınmıştır. Bu anlamda rolü, anne-babaları konu hakkında ve çalışmanın amacı doğrultusunda yaşantılarını ve düşüncelerini anlatmalarını sağlamak olmuştur.

3.6. Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Araştırma problemlerine yönelik toplanan veriler, değerlendirilerek uygun istatistiksel analizler uygulanmıştır.

Araştırmada nitel verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde veriler kodlanmakta, temalara ulaşılmakta, veriler kod ve temalara göre düzenlenmekte ve elde edilen bulgulara göre tartışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Programa katılan anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgileri, tutumları, görüşleri oturumlar sırasında araştırmacı tarafından tutulan araştırmacı günlüğüne kaydedilmiş ve içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Program hakkında anne-babaların görüşleri, oturum sonlarında uygulanan “Oturum Değerlendirme Formu” ile toplanmış, veriler içerik analizleriyle yorumlanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu, Katılımcı Anketi ve Eğitimci Anketi ile toplanan nicel veriler frekans ve yüzdeler halinde sunulmuştur.

Araştırmada deneysel uygulama sonunda elde edilen nicel verilerin işlenmesi ve çözülmesi Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (SPSS) ile yapılmıştır.

Araştırmanın deney grubunda yer alan anne babalara ait verilerinin normal dağılıp dağılmadığını analiz etmek için Sahpiro Wilk’s testi uygulanmış ve verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Normallik varsayımına yönelik yapılan analizlere ilişkin sonuçlar Tablo 3.5.’te yer almaktadır.

Tablo 3.5. Normallik Varsayımına Yönelik Yapılan Analiz Sonuçları

			<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Mod</i>	<i>Medyan</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Basıklık</i>	<i>Shapiro Wilk's p</i>
1. Oturum	Ön Test	Dny	15	74,66	60	80	0,55	-1,13	.00
		Kntl	15	73,33	80	80	-0,67	0,94	.00
	Son Test	Dny	15	96	100	100	-3,87	15	.00
		Kntl	15	73,33	80	80	-0,67	0,94	.00
	Kalicılık	Dny	15	93,33	100	100	-2,89	8,86	.00
		Kntl	15	74,66	80	80	-0,98	1,84	.00
2. Oturum	Ön Test	Dny	15	64	60	60	0,12	-0,56	.14
		Kntl	15	66,66	60	60	0,67	0,94	.00
	Son Test	Dny	15	96	100	100	-1,67	0,89	.00
		Kntl	15	60,66	60	60	-1,57	4,05	.00
	Kalicılık	Dny	15	94,66	100	100	-2,27	4,78	.00
		Kntl	15	65,33	60	60	0,98	1,84	.00
3. Oturum	Ön Test	Dny	15	50,66	60	60	-0,11	-0,48	.08
		Kntl	15	70,66	80	80	-0,96	0,48	.01
	Son Test	Dny	15	96	100	100	-1,67	0,89	.00
		Kntl	15	70,66	80	80	-0,9	0,48	.01
	Kalicılık	Dny	15	92	100	100	-1,40	1,26	.00
		Kntl	15	70,66	80	80	-0,96	0,48	.01
4. Oturum	Ön Test	Dny	15	38,66	40	40	0,85	0,66	.01
		Kntl	15	69,33	80	80	-0,77	0,20	.05
	Son Test	Dny	15	90,66	100	100	-3	9,8	.00
		Kntl	15	69,33	80	80	-0,77	0,20	.05
	Kalicılık	Dny	15	88	100	100	-1,81	4,26	.00
		Kntl	15	70,66	80	80	-0,96	0,48	.01
5. Oturum	Ön Test	Dny	15	72	60	80	-0,6	-0,81	.08
		Kntl	15	73	60	80	-0,14	-0,84	.04
	Son Test	Dny	15	97,33	100	100	-3,87	15	.00
		Kntl	15	74,66	80	80	-0,28	-0,91	.05
	Kalicılık	Dny	15	94,66	100	100	-2,27	4,79	.00
		Kntl	15	74,66	80	80	-0,28	-0,91	.05
6. Oturum	Ön Test	Dny	15	56	40	60	-0,14	-0,85	.04
		Kntl	15	62,66	80	60	-0,29	-1,86	.00
	Son Test	Dny	15	97,33	100	100	-2,41	4,35	.00
		Kntl	15	61,33	80	6	-0,14	-1,78	.00
	Kalicılık	Dny	15	94,67	100	100	-1,18	-0,73	.00
		Kntl	15	61,33	80	60	-0,14	-1,78	.00

Tablo 3.5.'te görüldüğü gibi deney ve kontrol gruplarının -1 ve +1 değerleri arasında yer almadığı görülmektedir. Basıklık ve çarpıklık değerlerine göre bu veriler normal dağılım göstermemektedir. Basıklık çarpıklık değerlerinin, normal dağılım göstermesi için -1 ile +1 arasında olması gerekmektedir (Büyüköztük, 2005).

Tablo 3.5.'ün Shapiro Wilk's'e göre p değerleri incelendiğinde, 2.oturumdaki deney grubu (p=.18) ve 5.oturumdaki deney grubunun (p=.08) öntestleri normal dağılım gösterdiği görülmektedir (p> .05). Öte yandan diğer oturumdaki diğer bütün grupların p değerlerinin normal dağılım göstermediği görülmektedir (p< .05).

Normallik dağılımına etki eden bir diğer unsur mod, medyan ve aritmetik ortalama değerleridir. Normal dağılım simetrik olduğunda bu değerlerin birbirine yakın

çıkması gerekmektedir (Kalaycı, 2014). Tablo 3.4. incelediğinde bu değerlerin birbirine yakın değerler olmadığı görülmektedir.

Anne-baba (n=15) sayılarının yetersiz olması (n<30), verilerin normal dağılım göstermemesi durumu gibi nedenler sonucunda araştırma analizinde non-parametrik testler uygulanmıştır (Büyüköztürk,2012). İİÖABEP'e katılan anne-babaların çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi ve farkındalık puanları açısından anlamlı bir fark olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar testi ile İİÖABEP'e katılan ve katılmayan anne-babaların çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi ve farkındalık puanları açısından anlamlı bir fark olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile incelenmiştir. Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 olarak alınmıştır.

Deney ve kontrol grubunda yer alan anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerindeki kalıcılığı ölçmek ve karşılaştırabilmek için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır.

3.7. Araştırmanın İç ve Dış Geçerliliği

3.7.1. Araştırmanın İç Geçerliliği

Araştırmanın iç geçerliliğini elde etmek için araştırmacı tarafından çeşitli önlemler alınmıştır. Öncelikle araştırmanın her aşamasında uzman görüşüne başvurulmuştur. Uygulamanın ortamı, anne babaların yaş, mezun oldukları okul ve sahip oldukları çocuk sayıları gibi özellikleri ve geçmişleri konusunda bilgiler toplanmış, deney ve kontrol grubundan ayrılma konusunda gerekli önlemler alınmıştır. Uygulamaya geçilmeden önce program bir pilot gruba uygulanmış ve uygulayıcı güvenilirliği yapılmıştır.

3.7.1.1. Uzman Görüşü

Araştırmada uygulanan eğitim programı dünya örnekleri incelenerek araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Program 6 oturumdan oluşmaktadır. Her oturum önemli görülen gelişimsel dönemler dikkate alınmıştır. Her oturum o dönemki çocuğun gelişimsel durumu hakkında bilgi verirken, ailelerin bu dönemlerde çocuklarına nasıl yaklaşması gerektiğini aktarmakta, nelerden kaçınması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Programın amaç, içerik, eğitim ve değerlendirme boyutu tasarlanırken bir okulöncesi uzmanı, 1 eğitim programı uzmanı 1 çocuk sağlığı uzmanı ile görüşmeler yapılmıştır. Program tamamlandıktan sonra, tüm boyutlarıyla yedi

uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüşlerinin ardından program yeniden düzenlenmiş ve program görüşler doğrultusunda güncellenmiştir.

Uzmanlar, veri toplama araçlarındaki soruları incelemiş, araştırmacıya geri bildirimlerde bulunmuştur. Bu aşamada araştırmacı her soruya ilişkin geçerlik oranlarına ulaşmıştır. Yedi uzmana danışıldığından en az .99 değerine ulaşılması beklenmektedir (Veneziano ve Hooper, 1987). Bu ölçekteki 30 sorunun geçerlilik oranı 1 olarak bulunmuştur ve geçerli olduğu belirlenmiştir.

3.7.1.2. Pilot Uygulama

Eğitim programı çalışma grubuna uygulanmadan önce pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama kapsamında konuların yeterli düzeyde açık olup olmadığı, soruların anlaşılıp anlaşılmadığı, oturumların ortalama süresi ile ilgili ön bilgiler elde edilmiştir. Pilot uygulama grubu 4 anne 1 baba olmak üzere 5 kişiden oluşmaktadır. Pilot çalışma sonunda elde edilen bilgiler doğrultusunda program yeniden düzenlenerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

3.7.1.3. Anne-Babaların Özellikleri ve Geçmişi

Eğitim programı test edilmeden önce kontrol ve deney grubundaki anne-babaların demografik özellikleri açılış toplantısında toplanmış ve araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bilgiler ışığında anne-babaların eğitim durumu, yaşı, çocuk sayılarının benzer özelliklere sahip olduğu görülmüştür.

3.7.1.4. Deney ve Kontrol Grubundan Ayrılma

Araştırmada eğitim programı uygulanan anne-babaların tüm oturumlara katılımı araştırmacının geçerliliği için önemli bir kıstastır. Anne-babaların herhangi bir nedenle bir oturuma katılamama riski araştırmacı tarafından göz önünde bulundurulmuş ve deney grubu ikiye ayrılmış, tüm oturumlar Salı ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki gün uygulanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında anne-babaların araştırmadan ayrılmak isteme ya da ayrılmak durumunda kalmasına yönelik deney grubuna 20 anne baba, kontrol grubuna 20 anne baba alınmış böylece olası olumsuzluklar bertaraf edilmiştir.

3.7.2. Araştırmanın Dış Geçerliği

Dış geçerlik araştırma sonuçlarının benzer ortamlarda genellenebilirliğidir. Temel bilimlerden farklı olarak sosyal bilimlerde durumlar, içinde bulunulan birçok faktöre göre değişebilmektedir. Araştırmada karma yöntem benimsenirse, sonuçlar bir dereceye kadar benzer ortamlara genellenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

- Bu araştırma 15 anne-baba ile yapılmıştır. Bu çalışmanın genelleştirebilme için;
- Araştırma başka gruplarla kıyaslama yapmaya fırsat verecek şekilde aktarılmıştır.
- Araştırma süreci, araştırma problemleri çerçevesinde alanyazın ile desteklenerek bir program tasarlanmıştır.
- Bulgular benzer durumlarda test edilebilmeye açıktır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, alt problemlerin sırasına göre verilmiş araştırma bulguları ve bu bulgularla ilgili değerlendirmeler yer almaktadır.

4.1. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların Farkındalık ve Bilgi Düzeylerine Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Deney grubunda yer alan anne-babaların İİÖABEP birinci oturumuna ilişkin ön test ve son testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular oturum bazında ele alınmış olup, her oturumun Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.1.: Deney Grubunun İİÖABEP Birinci Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Öntest-Sontest</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Pozitif	1	74,6	15,97	-2.86	.00**
	Negatif	1	95,71	16,03		
	Eşit	3				

**p<.01

Tablo 4.1. incelendiğinde, İİÖABEP birinci oturumuna katılan deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z=-2,86$, $p<.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı birinci oturumunun etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ile İİÖABEP birinci oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

Deney grubunda yer alan anne-babaların İİÖABEP ikinci oturumuna ilişkin ön test ve son testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.2.'de yer almaktadır.

Tablo 4.2.: Deney Grubunun İİÖABEP İkinci Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Öntest-Sontest</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Pozitif	0	64	24,14	-3,13	.00**
	Negatif	1	96	8,2		
	Eşit	3				

** $p < .01$

Tablo 4.2. incelendiğinde, İİÖABEP ikinci oturumuna katılan deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z = -3,13$, $p < .05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı ikinci oturumunun etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ile İİÖABEP ikinci oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

Deney grubunda yer alan anne-babaların İİÖABEP üçüncü oturumuna ilişkin ön test ve son test puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.3.'de yer almaktadır.

Tablo 4.3.: Deney Grubunun İİÖABEP Üçüncü Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Öntest-Sontest</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Pozitif	0	50,66	18,30	-3,47	.00**
	Negatif	1	96	8,28		
	Eşit	0				

** $p < .01$

Tablo 4.3. incelendiğinde, İİÖABEP üçüncü oturumuna katılan deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z = -3,1347$, $p < .05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı üçüncü oturumunun etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ile İİÖABEP üçüncü oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

Deney grubunda yer alan anne-babaların İİÖABEP dördüncü oturumuna ilişkin ön test ve son test puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.4.'de yer almaktadır.

Tablo 4.4.: Deney Grubunun İİÖABEP Dördüncü Oturumu Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Öntest-Sontest</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Pozitif	1	38,66	17,67	-3,35	.00**
	Negatif	1	90,66	21,20		
	Eşit	0				

** $p < .01$

Tablo 4.4. incelendiğinde, İİÖABEP dördüncü oturumuna katılan deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z = -3,35$, $p < .05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı dördüncü oturumunun etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ile İİÖABEP dördüncü oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

Deney grubunda yer alan anne-babaların İİÖABEP beşinci oturumuna ilişkin ön test ve son test puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.5.'te yer almaktadır.

Tablo 4.5.: Deney Grubunun İİÖABEP Beşinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Öntest-Sontest</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Pozitif	1	72	19,71	-3,12	.00**
	Negatif	1	97,33	10,32		
	Eşit	1				

** $p < .01$

Tablo 4.5. incelendiğinde, İİÖABEP beşinci oturumuna katılan deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z = -3,12$, $p < .05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı beşinci oturumunun etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ile

İİÖABEP beşinci oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

Deney grubunda yer alan anne-babaların İİÖABEP altıncı oturumuna ilişkin ön test ve son test puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.6.'da yer almaktadır.

Tablo 4.6.: Deney Grubunun İİÖABEP Altıncı Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Grup	Öntest-Sontest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	P
Deney	Pozitif	0	56	18,82	-3,34	.00**
	Negatif	1	97,33	7,03		
	Eşit	1				

** $p < .01$

Tablo 4.6. incelendiğinde, İİÖABEP altıncı oturumuna katılan deney grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z = -3,34$, $p < .05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı altıncı oturumunun etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ile İİÖABEP altıncı oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

Çocuk istismarı ve ihmali önleme çalışmaları, çocuk gelişimi üzerinde olumsuz sonuçları olan ve toplum sağlığı sorunu olarak tanımlanan bu sorunun çözümüne yönelik önemli bir insan hakkıdır. Birçok çalışma, istismar ve ihmale uğrayan çocukların hayatları boyunca fiziksel ve ruhsal sıkıntılar yaşadıklarını, okulda düşük performans sergilediklerini, iş hayatlarında ve ilişkilerinde zorluklar yaşadıklarını, şiddete ve suça yöneldiklerini göstermektedir (Ward ve diğerleri, 2015). Bu önemli toplumsal sorunun çözmek için atılması gereken ilk adım, anne babaları bilinçlendirmek, olumlu anne baba modellerini aktarmak ve çocuk istismar ve ihmali konusunda farkındalık yaratmaktır. Bir başka deyişle anne-babaları güçlendirmek çocuk istismarı ve ihmali önlemede ve mutlu çocukların yetiştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Alan yazında, çocuk istismarı ve ihmali konusunda yürütülen önleyici anne-baba eğitim programlarının, ailelerin anne-babalık becerilerini geliştirdiğini, konu hakkında bilgilerini arttırdığını göstermektedir. Araştırma bulguları inceliğinden İİÖABEP alanyazını desteklediği görülmektedir. Program

anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerinde oturum bazında değişmekle birlikte her oturumda anlamlı artışlar yaratmıştır.

İstismar ve ihmal önleme programları yetişkinlere ve çocuklara yönelik hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. İİÖABEP sadece anne-babalara yönelik uygulanırken, Renee ve Dale (1987), iki hafta süren okul tabanlı cinsel istismar programını çocuk, anne-baba ve öğretmenlere olmak üzere üç ayrı hedef kitleye uygulamıştır. İİÖABEP deney ve kontrol grubunda toplam 30 anne babaya uygulanırken bu çalışma 60 anne-baba ve 5-12 yaş aralığında 88 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubuna program öncesi ve sonrası cinsel istismarı önleme bilgileri ve duygusal endişelerini ölçen anketler uygulanmıştır. Ayrıca program sonunda 12 öğretmen, çocukların duygusal endişelerini ölçen anketi yanıtlamışlardır. Çocukların program öncesi ve program sonrası verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, program sonrasında olası istismar durumlarında kendilerini korumalarına yönelik bilgilerinde önemli bir artış görülmüştür. Program sonunda anne-babalar çocuklarıyla cinsel istismar hakkında daha rahat ve daha çok konuşabildiklerini belirtmiştir. Ayrıca anne-babalar program sayesinde kendilerini daha iyi hissettiklerini artık çocuklarını nasıl koruyacaklarını bildiklerini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak uygulanan program ile anne-babaların bilgi ve farkındalıklarını geliştirildiği tespit edilmiştir. İİÖABEP oturum sonlarındaki bilgi ve farkındalıklarındaki artış bu çalışmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Ülkemizde sarsılmış bebek sendromu önleme çalışmalarının geçmişi son yıllara dayansa da ABD, "SBSÖP"i 1974 yılından itibaren uygulanmaktadır. 1990'da bu konuda bir merkez kurularak çalışmaların daha sistemli ve merkezli yürütülmesi sağlanmıştır. ABD'de SBSÖP kapsamında yeni anne-baba olan tüm anne-babalara doğumdan hemen sonra hemşireler tarafından eğitim verilmektedir. Bu eğitimler sayesinde New York'ta üç yıllık süre içinde beyin sarsıntılarında %47 oranında azalma, İİÖABEP'e benzer şekilde anne-babaların bilgi düzeylerinde artma görülmüştür (Dias, Smith, DeGuehery, Mazur ve Shaffer, 2005). Ülkemizde istismar ve ihmali önlemeye yönelik çalışmaları son yıllarda uygulanmış olduğundan henüz etkili boylamsal çalışmalar yapılamasa da önleme programlarının anne-babalar üzerindeki etkisi anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Cansever ve diğerleri (2012), bebeklerin ağlama davranışlarına ailelerin verdiği tepkileri saptamak ve

ailelerin sarsılmış bebek sendromu konusunda bilgilerini ölçmek amacıyla 521 anne-baba ile çalışma yürütmüştür. İİÖABEP kapsamında 30 anne-babaya 30 soruluk bilgi ve farkındalık testi uygulanırken, bu çalışmada ebeveynlerle yüz yüze görüşülerek 31 soruluk anket uygulanmıştır. Anket sonunda ailelere “Sarsılmış Bebek Sendromu” hakkında ve öfke kontrolü üzerine eğitim verilmiştir. Eğitim sonunda İİÖABEP bulgularına benzer olarak, annelerin sarsmanın zararları ile ilgili bilgi düzeylerinin arttığı görülmüştür.

İstismar ve ihmali önlemeye yönelik hazırlanan programların yanı sıra hazırlanan bir broşürün bile yarattığı farklılıklar bilgilendirmenin gücünü göstermektedir. Adalı (2007)'nin yaptığı çalışmada, İİÖABEP aksine çocuklara istismar konusunda eğitim verilmiş, anne-babalara ise eğitici bir broşür dağıtılmıştır. Çalışma kapsamında 10-12 yaş aralığındaki çocuk ve ebeveynlerinin istismar hakkında bilgi düzeylerinin incelendiği çalışmada, araştırmacı tarafından hazırlanan eğitimin/bilgilendirmenin etkililiği araştırılmıştır. 43 çocuk ve 43 anne-babanın katıldığı araştırmada çocuk ve anne-babalara çalışma öncesi ve sonrasında istismar ölçeği uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda çocuk ve anne-babaların istismara ve olası sonuçlarına ilişkin bilgilerinin İİÖABEP'e benzer bir şekilde, anlamlı oranda arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

İstismar ve ihmali önleme eğitim programları farklı yaş gruplarındaki çocuklara yönelik hazırlanmaktadır. Bazı programlar 0-18 yaş grubunu bir bütün olarak ele alırken bazı programlar da belli dönemler üzerinde yoğunlaşmıştır. İİÖABEP önerisi 0-12 yaş çocuklarının gelişimsel özellikleri dikkate alınarak altı oturum olarak planlanmış ve uygulanmıştır. Weymouth ve Howe (2015) 0-8 yaş çocukları olan ailelerle yürüttükleri çalışma ise dört modülden oluşmaktadır. Yürütülen çalışma kapsamında çocukları şiddetten koruma ve güvenli çocuk yetiştirme programı hazırlanmış ve araştırmacılar tarafından uygulanmıştır. Programdan önce ve sonra yapılan ön test ve son test puanları karşılaştırıldığında deney grubunun öfke kontrolü kurma, problem çözme ve pozitif disiplin uygulama konusundaki puanlarında İİÖABEP bilgi ve farkındalıkların artması bulgularına benzer şekilde belirgin bir artış saptanmıştır. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu katılımcıların ebeveynlik bilgi ve becerilerinin artmasıdır.

Belge kaynak tarama çalışmaları bir konu hakkında alanda yapılanları özetler niteliktedir. Altafim ve Linhares (2015)'in anne babalara yönelik yürütülen çocuk

istismarı ve şiddetini önleyici programları değerlendirdikleri çalışmalarında; Web of Scinece, PsycINFO, PsycARTICLES, PubMed, LILALCS and SciELO'da taranan yayınları incelemiştir. İnceleme sonucunda önleyici programların, İİÖABEP'in içeriği ve amacına benzer şekilde, yapılandırılmış olduğu ve anne-babaları daha etkin anne-babalara dönüştürmeyi amaçladığı belirtilmiştir. İncelenen 23 çalışmada 16 farklı anne-baba programı yer almaktadır ve programların büyük çoğunluğunun (%91) gelişmiş ülkelerde gerçekleştirildiği görülmüştür. Tüm programların şiddeti ve çocuk istismarını önlemek için olumlu ve etkili anne-baba uygulamalarını içerdiği belirlenmiştir.

4.2. İİÖABEP'e Katılan ve Katılmayan Anne-Babaların Farkındalık ve Bilgi Düzeylerine Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İİÖABEP'e katılan deney grubu anne-babalar ile programa katılmayan kontrol grubu anne-babaların ön test– son test farkındalık ve bilgi puanları arasında fark olup olmadığı her oturum için ayrı ayrı olmak kaydıyla Mann Whitney U ile test edilmiştir.

4.2.1. Birinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

Deney ve kontrol grubuna ait birinci oturum ön test ve son test puanlarının gruba göre test sonuçları Tablo 4.7'de yer almaktadır.

Tablo 4.7.: Birinci Oturum Ön test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>U</i>	<i>P</i>
Ön test	1. Deney	15	15.47	232.00	112,00	.98
	2. Kontrol	15	15.53	233.00		
Son test	1. Deney	15	21,57	323.50	21,50	.00**
	2. Kontrol	15	9,43	141.50		

** p<.01

Tablo 4.7. incelendiğinde, İİÖABEP birinci oturumuna katılan deney grubu ile oturuma katılmayan kontrol grubunun uygulama öncesindeki ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, U=112,00, p>.05. Bu bulgu, deney grubu ve kontrol grubu anne-babaların bilgi düzeylerinin birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan deney grubuna ve kontrol grubuna ilişkin son test puanları incelendiğinde, birinci oturuma katılan kişiler ile oturuma katılmayan kişiler

arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır, $U=21,50$, $p<.01$. Sıra ortalamaları dikkate alındığı, İİÖABEP'e katılan anne-babaların, katılmayan anne-babalara göre çocuk istismarı ve ihmali üzerine farkındalık ve bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ile eğitim programı birinci oturumunun, anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

4.2.2. İkinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

Deney ve kontrol grubuna ait ikinci oturum ön test ve son test puanlarının gruba göre test sonuçları Tablo 4.8.'de yer almaktadır.

Tablo 4.8. : İkinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Ön test	1. Deney	15	15.47	232.00	102,00	.98
	2. Kontrol	15	15.53	233.00		
Son test	1. Deney	15	21,57	323.50	6,00**	.00**
	2. Kontrol	15	9,43	141.50		

** $p<.01$

Tablo 4.8. incelendiğinde, İİÖABEP ikinci oturumuna katılan deney grubu ile oturuma katılmayan kontrol grubunun uygulama öncesindeki ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $U=102,00$, $p>.05$. Bu bulgu, deney grubu ve kontrol grubu anne-babaların bilgi düzeylerinin birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan deney grubuna ve kontrol grubuna ilişkin son test puanları incelendiğinde, ikinci oturuma katılan kişiler ile oturuma katılmayan kişiler arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır, $U=6,00$, $p<.01$. Sıra ortalamaları dikkate alındığı İİÖABEP'e katılan anne-babaların, katılmayan anne-babalara göre çocuk istismarı ve ihmali üzerine farkındalık ve bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ile eğitim programı ikinci oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

4.2.3. Üçüncü Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

Deney ve kontrol grubuna ait üçüncü oturum ön test ve son test puanlarının gruba göre test sonuçları Tablo 4.9.'de yer almaktadır.

Tablo 4.9.: Üçüncü Oturum Ön test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>U</i>	<i>P</i>
Ön test	1. Deney	15	11.53	173.00	53,00	.01*
	2. Kontrol	15	19.47	292.00		
Son test	1. Deney	15	21,00	315.00	30,00	.00**
	2. Kontrol	15	10,00	150.00		

**p<.01 ve *p<.05

Tablo 4.9. incelendiğinde, İİÖABEP üçüncü oturumuna katılan deney grubu ile oturuma katılmayan kontrol grubunun uygulama öncesindeki ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. $U=53,00$, $p<.05$. Bu bulgu, deney grubu ve kontrol grubu anne-babaların bilgi düzeylerinin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Deney grubu ve kontrol grubu son test puanları incelendiğinde, üçüncü oturuma katılan kişiler ile oturuma katılmayan kişiler arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır, $U=30,00$ $p<.05$. Sıra ortalamaları dikkate alındığı, İİÖABEP'e katılan anne-babaların, programa katılmayan anne-babalara göre çocuk istismarı ve ihmali üzerine farkındalık ve bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ile eğitim programı üçüncü oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

4.2.4. Dördüncü Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

Deney ve kontrol grubuna ait dördüncü oturum ön test ve son test puanlarının gruba göre test sonuçları Tablo 4.10'da yer almaktadır.

Tablo 4.10.: Dördüncü Oturum Ön test ve Son test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Ön test	1. Deney	15	15.47	232.00	35,00	.00**
	2. Kontrol	15	15.53	233.00		
Son test	1. Deney	15	21,57	323.50	42,00	.00**
	2. Kontrol	15	9,43	141.50		

** p<.01

Tablo 4.10. incelendiğinde, İİÖABEP dördüncü oturumuna katılan deney grubu ile oturuma katılmayan kontrol grubunun uygulama öncesindeki ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $U=35,00$ $p>.05$. Bu bulgu, deney grubu ve kontrol grubu anne-babaların bilgi düzeylerinin birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Deney grubu ve kontrol grubu son test puanları incelendiğinde, dördüncü oturuma katılan kişiler ile oturuma katılmayan kişiler arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır, $U= 42,00$, $p<.05$. Sıra ortalamaları dikkate alındığı, İİÖABEP'e katılan anne-babaların, katılmayan anne-babalara göre çocuk istismarı ve ihmali üzerine farkındalık ve bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ile eğitim programı dördüncü oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

4.2.5. Beşinci Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

Deney ve kontrol grubuna ait beşinci oturum ön test ve son test puanlarının gruba göre test sonuçları Tablo 4.11'de yer almaktadır.

Tablo 4.11.: Beşinci Oturum Ön Test ve Son test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Ön test	1. Deney	15	15.47	232.00	100,00	.58
	2. Kontrol	15	15.53	233.00		
Son test	1. Deney	15	21,57	323.50	39,00**	.00**
	2. Kontrol	15	9,43	141.50		

** $p<.01$

Tablo 4.11. incelendiğinde, İİÖABEP beşinci oturumuna katılan deney grubu ile oturuma katılmayan kontrol grubunun uygulama öncesindeki ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $U=100,00$ $p>.05$. Bu bulgu, deney grubu ve kontrol grubu anne-babaların bilgi düzeylerinin birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan deney grubuna ve kontrol grubuna ilişkin son test puanları incelendiğinde, beşinci oturuma katılan kişiler ile oturuma katılmayan kişiler arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır, $U=39,00$, $p<.05$. Sıra ortalamaları dikkate alındığı, İİÖABEP'e katılan anne-babaların, katılmayan anne-babalara göre çocuk istismarı ve ihmali üzerine farkındalık ve bilgi düzeylerinin daha yüksek

olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ile eğitim programı beşinci oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğunu söylenebilir.

4.2.6. Altıncı Oturum Ön Test ve Son Test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

Deney ve kontrol grubuna ait altıncı oturum ön test ve son test puanlarının gruba göre test sonuçları Tablo 4.12.'de yer almaktadır.

Tablo 4.12.: Altıncı Oturum Ön Test ve Son test Puanlarının Deney ve Kontrol Grubuna Göre U-Testi Sonuçları

	<i>Grup</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Ön test	1. Deney	15	15.47	232.00	91,00	.34
	2. Kontrol	15	15.53	233.00		
Son test	1. Deney	15	21,57	323.50	6,00**	.00**
	2. Kontrol	15	9,43	141.50		

** p<.01

Tablo 4.12. incelendiğinde, İİÖABEP altıncı oturumuna katılan deney grubu ile oturuma katılmayan kontrol grubunun uygulama öncesindeki ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, U=91,00, p>.05. Bu bulgu, deney grubu ve kontrol grubu anne-babaların bilgi düzeylerinin birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan deney grubuna ve kontrol grubuna ilişkin son test puanları incelendiğinde, altıncı oturuma katılan kişiler ile oturuma katılmayan kişiler arasında anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır, U=6,00, p<.05. Sıra ortalamaları dikkate alındığı, İİÖABEP'e katılan anne-babaların, katılmayan anne-babalara göre çocuk istismarı ve ihmali üzerine farkındalık ve bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu ile eğitim programı altıncı oturumunun anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

İİÖABEP'e katılan deney grubu anne babalar ile programa katılmayan kontrol grubu anne-babaların ön test – son test farkındalık ve bilgi puanlarına ait bulgular Tablo 4.13.'te özetlenmiştir.

Tablo 4.13. Oturumlara Göre Deney ve Kontrol Grubu Anne-Babalain Ön Test – Son Test Sonuçları

<i>Oturum</i>	<i>Test Adı</i>	<i>Grup</i>	<i>U</i>	<i>P</i>
1. Oturum	Öntest	Deney	112	.98
		Kontrol		
1. Oturum	Sontest	Deney	21,5	.00
		Kontrol		
2. Oturum	Öntest	Deney	102	.98
		Kontrol		
2. Oturum	Sontest	Deney	6	.00
		Kontrol		
3. Oturum	Öntest	Deney	53	.01
		Kontrol		
3. Oturum	Sontest	Deney	30	.00
		Kontrol		
4. Oturum	Öntest	Deney	35	.00
		Kontrol		
4. Oturum	Sontest	Deney	42	.00
		Kontrol		
5. Oturum	Öntest	Deney	100	.58
		Kontrol		
5. Oturum	Sontest	Deney	39	.00
		Kontrol		
6. Oturum	Öntest	Deney	91	.34
		Kontrol		
6. Oturum	Sontest	Deney	6	.00
		Kontrol		

Tablo 4.13. inceliğinden İİÖABEP'in anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerinde -oturum bazında değişmekle birlikte her oturumda anlamlı artışlar yaratmıştır. Bulgular sonucunda, tasarlanan İİÖABEP'in amacına uygun olarak anne-babaların bilgi ve farkındalıklarını arttıran bir program olduğu söylenebilir.

Alanyazında İİÖABEP'e paralel olarak çocuk istismarı ve ihmali önleme çalışmaları anne-babaların veya çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin bilgi ve farkındalıklarını arttırmaya yönelik olduğu gibi çocukların kendilerini korumayı öğrenmeye yönelik de planlanmakta ve uygulanmaktadır. Örneğin, Macintyre ve Carr (1999) "Güvenli Kal Programı"nın çocuk istismarını önlemede etkililiğini araştırdıkları çalışmalarında amaç, 7-10 yaş arası çocukların kişisel güvenlik arttırmaktır. Çalışmada, 7-10 yaş aralığında 339 çocuk deney grubuna, 388 çocuk ise kontrol grubuna alınmıştır.

Programa çocukların yanı sıra anne-babalar ve öğretmenler de katılmıştır. İİÖABEP'in da olduğu gibi bu programda da ön test, son test ve kalıcılık testleri yapılmıştır. Kalıcılık testi İİÖABEP uygulandıktan iki ay sonra uygulanırken, "Güvenli Kal Programı"nda, program tamamlandıktan beş ay sonra uygulanmıştır. Araştırma sonunda, özellikle 7 yaş çocuklarının kendilerini koruma becerilerinde ve anne-baba-öğretmenlerin bilgi düzeylerinde anlamlı artışlar görülmüştür. Sonuç olarak "Güvende Kal Programı" çocukların güvenlik becerilerini geliştirmede, İİÖABEP'e benzer bir şekilde, anne-babaların ve öğretmenlerin bilgi düzeylerini arttırmada etkin bir program olduğu ve programın çocuk istismar ve ihmali önleme kapsamında birincil önleme çalışmalarında kullanılabileceği belirtilmiştir.

Çocuk istismarı ve ihmali önleme programlarından bazıları hazırlandığı il/eyalet dışında farklı ülkelerde de uygulanmaktadır. Yayılım sağlanmış en önemli eğitim programlarından biri Sağlıklı Aileler Programı diğeri ise Triple P adlı olumlu anne-baba eğitim programıdır. Myers-Walls, Judith, Karen ve Myers (2000) "Sağlıklı Aileler Programı'nın Programı'nın etkinliklerini değerlendirdikleri çalışmada 20 eyalet değerlendirmesi ve 9 rastlantısal kontrol grup desenli çalışma gerçekleştirmiştir. Sözkonusu araştırma sonunda İİÖABEP değerlendirmelerine benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Programa katılan ailelerin çocuk güvenliği (ihmal ve istismar vakalarında azalma), çocuk sağlığı (düşük doğum kilosunda azalma), ebeveyn-çocuk ilişkisi, okula hazırlık düzeyi, kendine yeterli aile ve sosyal ve sağlık hizmetlerinden yararlanma koordinasyonu gibi bilgilerinde anlamlı farklar görülmüştür. Son yıllarda ülkemizde de uygulanmaya başlanan Triple P adlı anne-baba eğitim programını, Sanders, Calam, Duran, Liversige ve Carmont (2008), Avusturya'daki uygulamalarını incelemiş ve anne-babaların programa katılma durumlarına göre depresyon ve stres düzeylerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular İİÖABEP bulguları ile örtüşmektedir. Triple P'ye katılan anne-babaların depresyon ve stres düzeylerinde anlamlı bir düşüş ve çocukların sorun davranışları karşısında uygun anne-babalık becerisi kullanma alanında anlamlı artış görülmüştür.

İİÖABEP bu araştırma kapsamında bir devlet okulunda uygulanmıştır. Eğitim kurumları ve birinci basamak sağlık kurumları anne-babaların düzenli olarak hizmet aldıkları önemli kurumlardır. Bu kurumlarda yürütülen istismar ve ihmali önleme çalışmaları sorunun çözümünde önemli bir işleve sahiptir. Oveysi, Ardabaili, Dadds,

Majdzadeh, Mohammadkhani, Rad ve Shahrivar (2010) yürüttükleri çalışma, 15-20 Haziran 2007 tarihleri arasında, Tahran'da birinci basamak sağlık kurumlarına başvuran ve 2-6 yaş aralığında çocuğu olan, İİÖABEP'in aksine sadece annelere yönelik olmak üzere 224 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı İran'da anne-baba-çocuk çatışmaları ve çocuk istismarını önleme çalışmalarında, birinci basamak sağlık kurumlarının değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini ölçmek olarak tanımlanmıştır. Çalışma kapsamında annelere SOS (ailelere yardım) eğitim programı sekiz haftada uygulanmış, programla annelerin ebeveynlik becerilerinin artırılması hedeflenmiştir. Programa katılan deney grubu annelerine ve katılmayan kontrol grubu annelerine "Ebeveynlik Skalası" ve "Ebeveyn-Çocuk Çatışma Skalası" uygulanmıştır. Araştırma sonunda, eğitim programına katılan annelerin ön test ve son test ölçümlerine göre ebeveynlik becerilerinde olumlu gelişmeler tespit edilmiş, programın başarılı olduğu görülmüştür. Araştırmanın sonuçları anneleri bilgilendirmenin istismarı önlemede önemini göstermekte ve İİÖABEP bulguları ile örtüşmektedir.

İstismar ve ihmal çoğunlukla çocuğun yakın çevresi hatta en yakın aile üyelerinden gelmektedir. Bu anlamda Sarı (2010), Emniyet mensubu anne-babaların fiziksel istismar potansiyellerini belirlemek ve geliştirdiği aile eğitim programının aileler üzerinde etkisini incelemek üzere bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, deney grubunda yer alan bireylerin "istismar" puan ortalamasının ön testte 100 iken, verilen eğitim sonunda ortalamasının 57'ye gerilediği tespit edilmiştir. Kontrol grubunda ise istismar puan ortalaması ön testte 101 iken son testte 102'dir. Araştırma sonunda programın, istismarı önlemede etkili olduğu, ailelerin istismar potansiyellerine yönelik olumlu değişiklikler yarattığı ortaya çıkmıştır.

Doğumun ardından, ilk yıllarda bebek en çok annesiyle iletişim kurmakta ve ona bağımlı halde yaşamaktadır. Hamilelik ve doğum gibi önemli yaşantılardan sonra annenin hem kendini hem de bebeğini en iyi şekilde koruması ve bebeğin ihtiyaçlarına sağlıklı bir şekilde karşılık vermesi beklenmektedir. Fakat birçok anne ilk yıllarda bunu sağlamakta sorunlar yaşamakta ve çocuklarını istismar ve ihmal edebilmektedir. Bu nedenle, bebeğin ilk yıllarında annelerin uzmanlar tarafından destelenmesi ve izlenmesi erken çocuk ölümleri ve istismar ve ihmal olgularını önlemede önemli bir anahtardır. İİÖABEP tüm anne-baba ve adaylarını hedeflerken, Pillhofer, Spangler, Bovenschen, Kuenster, Gabler, Fallon, Fegert ve Ziegenhain

(2014), Almanya’da “ULM Model Programı” ile çocuk istismar ve ihmal riski olan anneleri hedeflemiş ve program bu kitleye uygulamışlardır. Çalışma kapsamında kontrol grubunda 6-12 ay aralığında bebeği olan 33 anneye sadece standart hizmet verilmiş, 6-12 ay aralığında bebeği olan 63 deney grubu annesine de standart hizmetin yanında ULM Model Programı uygulanmıştır. Başlangıçta deney grubu ve kontrol grubu annelerinin anne duyarlılığı, bebek gelişimi ve istismar riski arasında farklılık bulunmamıştır. Fakat İİÖABEP bulgularına paralel, araştırma sonunda deney grubunun ön test ve son testleri arasında anne duyarlılığında belirgin bir artış görülmüştür.

4.3. İİÖABEP’na Katılan Anne-Babaların ve Program Uygulayıcısının Program Hakkında Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Eğitim programına katılan anne-babalardan her oturuma ait görüşlerini içeren veriler oturum sonlarında anne-babaların doldurdukları “Oturum Değerlendirme Formu” ile toplanmıştır. Form kapsamında anne-babalardan, oturumların güçlü ve değişmesi gereken unsurları yazmaları istenmiştir. “Oturum Değerlendirme Formu”ndan elde edilen veriler incelenerek içerik analizi yapılmış, oturum bazında değerlendirme bulguları aşağıda sunulmuştur.

4.3.1. Anne-Babaların Oturum Değerlendirme Bulguları

4.3.1.1. Birinci Oturum Değerlendirme Bulguları

Anne-baba görüşlerine göre birinci oturumun güçlü ve değişmesi gereken unsurları Tablo 4.14.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Birinci Oturum Değerlendirme Bulguları

<i>Oturumun Güçlü Unsurları</i>	<i>f</i>
Çocuk eğitimi üzerine bilgi almak	9
Geçmişini hatırlamak	5
Doğru bilinen yanlışları öğrenmek	11
Aileler arası bilgi paylaşımı yapmak	1
Hatalarla yüzleşmek	3
<i>Oturumda Değişmesi Gereken Unsurları</i>	
Oturum testleri daha anlaşılır ve kısa olabilir	1
Süre uzatılabilir	1
Yok	13

Tablo 4.14'te görüldüğü gibi anne babalar birinci oturumun güçlü unsurlarını; çocuk eğitimi üzerine bilgilenmek (9), geçmişini hatırlamak (5), doğru bilinen yanlışları öğrenmek (11), aileler arası bilgi paylaşımı yapmak (1), hatalarla yüzleşmek (3) olarak tanımlamışlardır. Anne-babaların 13'ü oturuma yönelik değişmesi gereken bir unsur olmadığını belirtirken, 1'i birinci oturumda yanıtladıkları testlerin daha anlaşılır ve kısa olmasını, 1'i de oturum süresinin uzatılması gerektiğini ifade etmiştir.

4.3.1.2. İkinci Oturum Değerlendirme Bulguları

Anne-baba görüşlerine göre ikinci oturumun güçlü ve değişmesi gereken unsurları Tablo 4.15.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.15. İkinci Oturum Değerlendirme Bulguları

<i>Oturumun Güçlü Unsurları</i>	<i>f</i>
Çocuk eğitimi üzerine bilgi almak	5
Geçmişini hatırlamak	6
Doğru bilinen yanlışları öğrenmek	2
Aileler arası bilgi paylaşımı yapmak	2
Hatalarla yüzleşmek	1
<i>Oturumda Değişmesi Gereken Unsurları</i>	
Yok	15

Tablo 4.15'te görüldüğü gibi anne babalar ikinci oturumun güçlü unsurlarını; çocuk eğitimi üzerine bilgilenmek (5), geçmişi hatırlamak (6), doğru bilinen yanlışları öğrenmek (2), aileler arası bilgi paylaşımı yapmak (2), hatalarla yüzleşmek (1) olarak tanımlamışlardır. Anne-babaların tamamı ikinci oturuma yönelik değişmesi gereken bir unsur olmadığını belirtmiştir.

4.3.1.3. Üçüncü Oturum Değerlendirme Bulguları

Anne-baba görüşlerine göre üçüncü oturumun güçlü ve değişmesi gereken unsurları Tablo 4.16'da gösterilmiştir.

Tablo 4.16. Üçüncü Oturum Değerlendirme Bulguları

<i>Oturumun Güçlü Unsurları</i>	f
Çocuk eğitimi üzerine bilgi almak	13
Geçmiş hatırlamak	2
Doğru bilinen yanlışları öğrenmek	5
Aileler arası bilgi paylaşımı yapmak	7
Hatalarla yüzleşmek	2
<i>Oturumda Değişmesi Gereken Unsurları</i>	
Süre uzatılsın	6
Yok	9

Tablo 4.16'da görüldüğü gibi anne babalar üçüncü oturumun güçlü unsurlarını; çocuk eğitimi üzerine bilgilenmek (13), geçmişi hatırlamak (2), doğru bilinen yanlışları öğrenmek (5), aileler arası bilgi paylaşımı yapmak (7), hatalarla yüzleşmek (2) olarak tanımlamışlardır. Anne-babaların 9'u oturuma yönelik değişmesi gereken bir unsur olmadığını belirtirken, 6'sı üçüncü oturum süresinin uzatılması gerektiğini önermiştir.

4.3.1.4. Dördüncü Oturum Değerlendirme Bulguları

Anne-baba görüşlerine göre dördüncü oturumun güçlü ve değişmesi gereken unsurları Tablo 4.17.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.17. Dördüncü Oturum Değerlendirme Bulguları

<i>Oturumun Güçlü Unsurları</i>	<i>f</i>
Çocuk eğitimi üzerine bilgi almak	12
Geçmişini hatırlamak	2
Doğru bilinen yanlışları öğrenmek	3
Aileler arası bilgi paylaşımı yapmak	2
Hatalarla yüzleşmek	1
Çocuğumla daha iyi iletişim kurmanın yollarını öğrenmek	1
<i>Oturumda Değişmesi Gereken Unsurları</i>	
Süre uzatılsın	1
Yok	14

Tablo 4.17'de görüldüğü gibi anne babalar dördüncü oturumun güçlü unsurlarını; çocuk eğitimi üzerine bilgilenmek (12), geçmişini hatırlamak (2), doğru bilinen yanlışları öğrenmek (3), aileler arası bilgi paylaşımı yapmak (2), hatalarla yüzleşmek (1), çocukla daha iyi iletişim kurmanın yollarını öğrenmek (1) olarak tanımlamışlardır. Anne-babaların 14'ü oturuma yönelik değişmesi gereken bir unsur olmadığını belirtirken, 1'i dördüncü oturum süresinin uzatılması gerektiğini önermiştir.

4.3.1.5. Beşinci Oturum Değerlendirme Bulguları

Anne-baba görüşlerine göre beşinci oturumun güçlü ve değişmesi gereken unsurları Tablo 4.18'de gösterilmiştir.

Tablo 4.18. Beşinci Oturum Değerlendirme Bulguları

<i>Oturumun Güçlü Unsurları</i>	<i>f</i>
Çocuk eğitimi üzerine bilgi almak	11
<i>Oturumda Değişmesi Gereken Unsurları</i>	
Yok	15

Tablo 4.18.'de görüldüğü gibi anne babalar beşinci oturumun güçlü unsurlarını; çocuk eğitimi üzerine bilgilenmek (11) olarak tanımlamışlardır. Anne-babaların tamamı beşinci oturuma yönelik değişmesi gereken bir unsur olmadığını belirtmiştir.

4.3.1.6. Altıncı Oturum Değerlendirme Bulguları

Anne-baba görüşlerine göre üçüncü oturumun güçlü ve değişmesi gereken unsurları Tablo 4.19’da gösterilmiştir.

Tablo 4.19. Altıncı Oturum Değerlendirme Bulguları

<i>Oturumun Güçlü Unsurları</i>	<i>f</i>
Çocuk eğitimi üzerine bilgi almak	5
Doğru bilinen yanlışları öğrenmek	10
<i>Oturumda Değişmesi Gereken Unsurları</i>	
Yok	15

Tablo 4.19.’da görüldüğü gibi anne babalar altıncı oturumun güçlü unsurlarını; çocuk eğitimi üzerine bilgilenmek (5), doğru bilinen yanlışları öğrenmek (10) olarak tanımlamışlardır. Anne-babaların tamamı altıncı oturuma yönelik değişmesi gereken bir unsur olmadığını belirtmiştir.

“Oturum Değerlendirme Formu”ndan elde edilen veriler incelendiğinde; katılımcı anne-babalara göre İİÖABEP sonunda, çocuk eğitimi konusunda bilgilendikleri, çocuklarının doğumundan bugüne geçmişi hatırladıkları ve kendilerini edindikleri bilgilerle sorguladıkları, doğru bildikleri yanlışları öğrendikleri, aileler arasında bilgi paylaşımı yapabildikleri; birkaç katılımcının oturum sürelerinin uzatılması görüşü İİÖABEP’de genel olarak değişmesi gereken bir unsur olmadığı yönünde görüş bildirdikleri söylenebilir.

4.3.2. Anne-Babaların İİÖABEP’e Yönelik Genel Görüşlerine Ait Bulgular

İİÖABEP’e katılan anne-babaların, program değerlendirme anketinde yer alan; programın eğitim, program ve katılımcı boyutuna yönelik görüşlerine ait bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.20. Anne-Babaların Programın Eğitim Boyutuna Yönelik Görüşleri

<i>Eğitimci Boyutu</i>	<i>f</i>
1.Eğitimcimizin bizimle kurduğu iletişim	
Çok iyiydi	15
İyiydi	0
İyi değildi	0
Toplam	15
2.Eğitimcimizin yaptığı uygulamalar	
Çok başarılıydı	15
Kısmen başarılıydı	0
Pek başarılı değildi	0
Toplam	15
3.Eğitimcimizin anlatım biçimi	
Çok açık ve anlaşılırdı	12
Yeterince açık ve anlaşılırdı	3
Yeterince açık ve anlaşılır değildi	0
Toplam	15

Tablo 4.20'de görüldüğü gibi İİÖABEP'e katılan anne-babaların tamamı (15), program süresince eğitimcinin kendileri ile kurduğu iletişimi ve eğitimcinin yaptığı uygulamaları çok iyi olarak değerlendirmiştir. Eğitimcinin anlatım biçimini 12'si çok açık ve anlaşılır bulurken, 3'ü yeterince açık ve anlaşılır olarak değerlendirmiştir.

Tablo 4.21'de programa katılan anne-babaların program boyutuna yönelik görüşleri yer almaktadır.

Tablo 4.21. Anne-Babaların Programın Program Boyutuna Yönelik Görüşleri

<i>Program Boyutu</i>	<i>f</i>
1.Programın toplam süresi (6 hafta)	
Çok azdı	8
Yeterliydi	6
Çok fazlaydı	1
Toplam	15
2.Programın oturum süreleri (1,5 saat)	
Çok azdı	7
Yeterliydi	8
Çok fazlaydı	0
Toplam	15
3.Programın uygulama ortamı	
Çok uygundu	6
Uygundu	9
Uygun değildi	0
Toplam	15
4.Programın kapsam ve içeriği	
Çok iyi hazırlanmış	11
Yeterince iyi hazırlanmış	4
İyi hazırlanmış	0
Toplam	15
5. Programın uygulama materyali	
Çok iyi hazırlanmış	11
Yeterince iyi hazırlanmış	4
İyi hazırlanmış	0
Toplam	15
6.Programın ülkemiz ve toplumumuz açısından	
Çok yararlıdır	15
Yararlıdır	0
Yeterince yararlı değildir	0
Toplam	15
7.Programın ileride de tekrar uygulanmasını	
Çok isterim	14
İsterim	1
Pek istemem	0
Toplam	15

Tablo 4.21’de görüldüğü gibi İİÖABEP’e katılan anne-babaların 8’i programın toplam süresini çok az olarak değerlendirirken, 6’sı yeterli, 1’i çok fazla bulmuştur. Anne-babaların 7’si oturum sürelerini çok az, 8’i yeterli olduğunu ifade etmiştir. Anne-babaların 6’sı programın uygulanma ortamı çok uygun olarak değerlendirilirken, 9’una göre uygun olarak değerlendirilmiştir. Programa katılan anne-babaların 11’i programın kapsam ve içeriğini çok iyi hazırlanmış, 4’ü yeterince iyi hazırlanmış olarak değerlendirmiştir. Anne-babaların tamamı (15) programın ülkemiz ve toplumumuz açısından çok yararlı olduğu görüşündedir. Programın ileride yeniden uygulanmasını anne-babaların 14’ü çok isterken, 1’i istediğini belirtmiştir.

Tablo 4.22. Anne-Babaların Programın Katılımcı Boyutuna Yönelik Görüşleri

<i>Katılımcı Boyutu</i>	<i>f</i>
1.Programa katıldığım için kendimi	
Çok iyi hissettim	13
Kısmen iyi hissettim	2
İyi hissetmedim	0
Toplam	15
2.Programa katılarak	
Çok şey öğrendim	14
Bazı şeyler öğrendim	1
Pek bir şey öğrenemedim	0
Toplam	15
3.Programda öğrendiklerim	
Aile ilişkilerimi olumlu etkiledi	15
Aile ilişkilerimi değiştirmedim	0
Aile ilişkilerimi olumsuz etkiledi	0
Toplam	15
4.Programın tekrar uygulanması halinde	
Katılmak isterim	15
Katılıp katılmamakta kararsızım	0
Katılmak istemem	0
Toplam	15

Tablo 4.22’de görüldüğü gibi İİÖABEP’e katılan anne-babaların 13’ü programa katıldığı için kendini çok iyi hissederken, 2’si kısmen iyi hissetmiştir. Anne-babaların 14’ü programa katılarak çok şey öğrendiğini belirtirken, 1’i bazı şeyler öğrendiğini ifade etmiştir. Anne-babaların tamamı (15) programda öğrendiklerinin aile ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini ve programın yeniden uygulanması halinde katılmak istediklerini ifade etmiştir.

İİÖABEP’in eğitim boyutu anne-babalar tarafından değerlendirildiğinde; eğitimcinin kendileriyle kurdukları iletişim, yaptığı uygulamalar ve eğitimcinin anlatım biçiminin, genel olarak başarılı buldukları söylenebilir.

İİÖABEP’in program boyutu anne-babalar tarafından değerlendirildiğinde; grubun ortalama olarak yarısı programın toplam süresi ve oturumların süresini çok az bulduğunu belirtirken diğer yarısı sürenin yeterli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların uygulama ortamını yeterli buldukları, programın kapsam ve içeriğinin ve uygulama materyalinin iyi hazırlandığı düşündükleri söylenebilir. Katılımcı anne babaların tamamı, programı ülkemiz ve toplumumuz açısından çok yararlı ve programın ileride tekrar uygulanması halinde katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Bulgular sonucunda anne-babalar açısından program boyutunun başarılı olduğu söylenebilir.

Anne-babalar tarafından İİÖABEP'in program boyutu değerlendirildiğinde; çoğunluğunun programa katıldığı için kendini çok iyi hissettiği, programa katılarak çok şey öğrendiklerini belirttikleri görülmektedir. Anne-babaların tamamı programda öğrendiklerinin aile ilişkilerini olumlu etkilediğini ve programa tekrar katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Bulgular sonucunda anne-babalar açısından programın katılımcı boyutunun başarılı olduğu söylenebilir.

Eğitim programının başarı ölçütlerinden biri yararlanıcıların program hakkında bildirdiği görüşlerdir. Alanyazında istismar ve ihmali önleme programları anne-babalar tarafından değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Ralph ve R. Sanders (2004), 771 anne-babaya Triple P adlı anne-baba eğitim programı uyguladıktan sonra anne-babaların görüşlerini incelemiştir. Uygulanan eğitim programı sonrası anne-babaların yanıtladığı memnuniyet anketinden elde edilen sonuçlara göre; Triple P'ye katılan deney grubu anne-babaların, programdan memnuniyet düzeyleri (%75,51) İİÖABEP memnuniyet oranlarına benzer özellikler göstermektedir. Araştırmanın sonucunda; araştırmaya katılan anne-babaların programın anne-babalık beceri ve bilgilerini geliştirdiğini düşündükleri belirlenmiştir.

Eğitim programlarının önemli öğelerinden bir diğeri program için hazırlanan ve uygulanan materyallerin etkililiğidir. Taşar'ın (2014), sarsılmış bebek sendromu önleme programına katılan annelerin eğitim materyalinin yararlığı hakkında görüşlerini incelediği çalışmasında annelerin % 87,2'sinin bebeklerin neden ağlayabilecekleri hakkında bilgiler edindiği, % 88,8'inin bir bebek ağladığında neler yapabilecekleri hakkında çeşitli yöntemler öğrendiklerini, % 85,7'sinin bebeklerin niçin sarsılmaması gerektiğini anladıklarını, % 90,8'i izlenen filmin yararlı olduğunu belirttikleri görülmüştür. Çalışmada materyallerle ilgili elde edilen bulgular ile İİÖABEP kapsamında uygulanan materyaller hakkında anne-babaların memnuniyetlerine ilişkin bulgular örtüşmektedir. O'Rourke (2014)'ün çocuk istismarı ve ihmali riskli ailelere yönelik anne-baba eğitimi ve desteğini değerlendirdiği çalışmasında da elde edilen bulgular, İİÖABEP önerisini destekler niteliktedir. Programa katılan anne-babaların %75,8'i programı yararlı bulduklarını, %67,7'si ebeveyn olarak özgüvenlerinin yükseldiğini, %67,7'si programın onları daha iyi bir ebeveyn olmayı öğrettiğini, %71,4'ü eğitimciyi sevecen ve insancıl bulduklarını, %73'ü eğitimcilerin iyi hazırlanmış olduğunu, %82,3'ü eğitimcilerin açık ve anlaşılır olduklarını ve %81'i eğitimcilerin alanlarında bilgili olduklarını ifade

etmişlerdir. Dünyada etkin olarak kullanılan ve bugün 25 ülkede uygulanan Triple P adlı aile eğitim programına katılan farklı ülkelere anne-babaların program hakkında düşünceleri de İİÖABEP'e katılan anne-babalarla benzerlik göstermektedir

“Thomas Glasgow, İskoçya: “Eşimle birlikte Triple P'ye katıldık. Program uygulama ortamı son derece samimiydi. Burada pratik bilgiler öğrendik. İçerik anlaşılırdı ve videolar etkileyiciydi.”

Isaura, Curacao, Hollanda :”Umarım daha çok anne-baba bu eğitimi alır. Böylece çocuklarına daha iyi anne-baba olur. Önceleri eğitimin hayatıma geç kaldığını düşündüm. Ama artık böyle düşünmüyorum. 8 haftalık eğitim sonunda artık farklı bir anneyim. Hataları farkına varmak, düzeltmek için hiçbir zaman geç değil”.

Sandra, Bradford, İngiltere: “Öğrendiklerimi evde uyguladım. Oğlumun okuldaki problemleri düzeldi.

Duong, Brisbane, Avustralya: “Eğitim esnasında, diğer anne babalarla bilgi alışverişinde bulunduk. Tüm anne-babalara Triple P'ye katılmalarını tavsiye ediyorum” (<http://www.triplep-anebabalik.net/bal-tr/triple-p/anebabalar-neler-soyluyor/dunyadaki-diger-anebabalarin-triple-p-hakkindaki-yorumlarini-okuyun/>).

Altı oturumdan oluşan İİÖABEP'e benzer şekilde Pakistan'da da 2016 yılında Khowaja, Karmaliani, Hirani, Khowaja, Rafique, McFarlane, Aile Yaşam Merkezlerinin Okulöncesi Hizmetinden yararlanan çocukların anneleriyle altı haftalık eğitim programının pilot uygulamasını gerçekleştirmişlerdir. Program sonunda annelerin program hakkında görüşleri alınmıştır. Annelere göre altı hafta süren programın dört haftaya indirilmesi, bir saatlik oturumların ise bir buçuk saate çıkarılması önerilmiştir. İİÖABEP'e katılan anne-babaların aksine bu programa katılan annelere altı haftalık olan programın dört haftaya indirilmesine yönelik talepleri sorulduğunda sosyal sorumluluklarının uzun süreli katılıma engel olduğu görülmüştür. Oturum saatlerinin uzatma talepleri İİÖABEP'na katılan anne-babaların görüşleri ile paralellik göstermektedir.

4.3.3. Program Uygulayıcısının Programa Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Program uygulayıcısının, programın her oturumuna ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır.

4.3.3.1. Program Uygulayıcısının Oturumlara Ait Görüşleri

4.3.3.1.1. Birinci Oturuma Yönelik Görüşler

Program uygulayıcısının birinci oturuma yönelik görüşleri araştırmacı günlüğünden notlar ile sunulmuştur.

Anne-babalar ısınma oyununu oynarken çok mutlu oldular. Programın oyunlarla mı geçeceğini sordular ve bunun çok eğlenceli olduğunu iletiler. Katılımcılar 0-6 ay oturumunu dinlerken anne-babalıklarının ilk günlerine döndüler. Hüzünlendiler. Yaşadıkları ilginç anıları paylaştılar, güldüler, ağladılar. Oturum süresince kendi hatalarını fark edip, pişmanlık duydukları, üzüldükleri anlar oldu. Kendilerini eleştirdiler. Katılımcı anneler bu dönemde babalardan yeterince yardım alamamaktan dolayı büyük bir öfke duyduklarını hatırladılar. Sarsılmış bebek sendromu üzerine bilgiler ve izletilen video onları çok etkiledi. Bebeğini bu dönemde sarsmış bir anne eğitimde söz alarak o geceyi anlattı, ağladı. Anne-babaların neredeyse tamamı oturum süresince ve oturum sonunda keşke çocuk sahibi olmadan önce bunları bilseydik dediler. Hamilelikten doğuma kadar dönemi anlatan videoyu izlerken dikkatlerini toplamakta zorlandılar. Video içerik olarak beğenilse de süre olarak izleyenlere uzun geldi. Oturumu bir buçuk saat olarak planlamıştım ama anne-babaların katılımlarıyla oturum bir saat kırk beş dakika sürdü (11.02.2016 tarihli GK).

4.3.3.1.2. İkinci Oturuma Yönelik Görüşler

Program uygulayıcısının ikinci oturuma yönelik görüşleri araştırmacı günlüğünden notlar ile sunulmuştur.

Anne-babalar, ısınma oyununu merak ederek geldiler. Bugün akışa daha hâkim ve meraklıydılar. Anne-baba duvarı etkinliğinin cevapları anne-babaların kendilerine ve eşlerine yükledikleri misyonu görmek açısından çarpıcıydı. Annelik grupta en çok özveri olarak, babalık ise sorumluluk olarak tanımlandı. Oturum sonunda uygulanan değerlendirme çalışmasında masaya üç kutu hazırladım. Oturumda öğrendikleri bilgiler kapsamında kutulardan birine 7-12 ay çocuğun gelişimsel özellikleri, birine 7-12 aylık çocuğa nasıl yardımcı olmalıyız diğere ise 7-12 aylık bebeğe yönelik dikkat etmemiz gerekenleri yazmalarını istedim. Gerekli süre tanıdıktan sonra kutulardaki cevapları tek tek okudum ve her cevap anne-babalar tarafından alkışlandı. Şaşırtıcı olan, anne-babaların sunumdaki bilgileri harfiyen yazmış olmalarıydı. Bu da anne-babaların oturumlara gösterdikleri dikkati ve bilgilerinin kalıcılığını işaret etti. Bu oturumda da anne-babalar pişmanlıklarını/yapmadıklarını ve neden yapamadıklarını anlattılar ve duygusal anlar yaşandı. Bu oturum sonunda da birçoğu keşke anne-baba olmadan önce böyle bir program alsaydık dediler. Bir katılımcı oturumlarda kendilerine uygulanan Bilgi ve Farkındalık testlerinin cevaplarının verilmesini istedi. Oturum iki saat sürdü (18.02.2016 tarihli GK).

4.3.3.1.3. Üçüncü Oturuma Yönelik Görüşler

Program uygulayıcısının üçüncü oturuma yönelik görüşleri araştırmacı günlüğünden notları ile sunulmuştur.

Bu oturumda bir anne programın neden 12 yaşına kadar olduğunu sordu. Ergenlik döneminde kızının olduğunu bu konuda ciddi derecede desteğe ve eğitime ihtiyacı olduğunu belirtti. Katılımcıların neredeyse tamamı programın uygulandığı günleri ipte çektiklerini iletti. Oturumda yer alan "Hayatım Çok Zor" adlı mektubu 15 aylık bebeği olan bir annenin okumasını istedim. Okurken gözleri doldu ve okuduktan sonra kendimi hiç onun yerine koymamıştım ve hiç böyle düşünmemiştim dedi. Oturumda katılımcılar tuvalet eğitimi zamanlarında neler yaptıklarını paylaştılar. Birçoğu kendini edindikleri bilgilerden sonra değerlendirdi ve ne kadar hata yapmışız dedi. Tuvalet eğitimi üzerine konuşmalar cinsel eğitim konusunu da açtı ve katılımcıların bu konuda ne yapacaklarını bilemedikleri ve ciddi anlamda desteğe ihtiyaçları olduğunu gördüm. Öfke nöbetleri konusunda katılımcılardan önce öfke nöbeti geçiren çocuklarına neler yaptıklarını sordum. Öfke nöbeti sırasında, çocuklarıyla genellikle inatlaştıklarını, anlatmaya çalıştıklarını, çocuğunun şımarıldığını düşündüklerini, en sonunda fiziksel şiddete yöneldiklerini paylaştılar. Bir anne süpermarkette çocuğunun birden öfke nöbeti geçirdiğini, kendini yere attığını ardından eşinin kendisine markette hakaret ettiğini (ne biçim çocuk yetiştiriyorsun,

al şu çocuğu yerden) söyledi. Daha sonrasında anne çocuğuna vurduğunu, çocukla birlikte kendisinin de ağlayarak o alışverişi tamamladığını ilettili. Öfke nöbeti üzerine bilgiler paylaşıldıktan sonra artık ne yapacaklarını bildiklerini ve bu deneyimi yaşamak için sabırsızlandıklarını söylediler. Oturum iki saat sürdü (25.02.2016 tarihli GK).

4.3.3.1.4. Dördüncü Oturuma Yönelik Görüşler

Program uygulayıcısının dördüncü oturuma yönelik görüşleri araştırmacı günlüğünden notlar ile sunulmuştur.

Oturumda “Çocuklar Gördüğünü Yapar” adlı video anne-babaların çok ilgisini çekti. Buradan kendi sevdikleri ve sevmedikleri özelliklerinin çocuklarına nasıl geçtiğini neler yaptıklarını anlattılar. Bu anlamda video ve arkasından yapılan sohbet anne-babaların çocuklar üzerindeki model olma gücünü kavramaları açısından önemli idi. Ayrıca oturumda izlenen istismara yönelik videolar da anne-babalarca ilgiyle izlendi. Çocuklarını koruma konusunda bilgilerinin olmadığını ve izlediklerinden çok etkilendiklerini dile getirdiler. Program sonunda kendini eleştiren, bir anne olarak kendinden çok da memnun olmayan bir katılımcı “Değişmek istiyorum hocam, çocuklarıma çok zarar vermişim” dedi. Oturum iki saat sürdü (03.03.2016 tarihli GK).

4.3.3.1.5. Beşinci Oturuma Yönelik Görüşler

Program uygulayıcısının beşinci oturuma yönelik görüşleri araştırmacı günlüğünden notlar ile sunulmuştur.

Oturum kapsamında akran istismarı konusunda hem katılımcıların çocukluklarında yaşadıkları akran istismarları hem de bu yaşta çocuğu olan katılımcıların çocuklarının yaşadıkları konuşuldu. Anne-babaların kendi çocukluklarında maruz kaldıkları akran istismarını çok net bir şekilde hatırlamaları, istismarın etkilerini görmek ve anlamak açısından önemli idi. Böyle bir durumla karşılaşan anne-babalar, ne yapmaları gerektiği konusunda oldukça zorlandıklarını, dile getirdi. Oturum sonunda anne-babalar edindikleri bilgilerle kendilerini daha güvende hissettiklerini ilettili. Oturumda katılımcılara bugüne kadar oturumlarda öğrendiklerinizle kendinizi değerlendirdiğinizde “Keşke.....yapmasaydım” ve “İyi ki.....yapmışım” dedikleri yaşantılarını yazmalarını istedim. Anne-babaların bu soruya verdikleri yanıtlar programın anne-babalar üzerine etkisini anlamada önemli çıktılar içerdiğini gördüm. Anne-babaların görüşleri belirttikleri biçimde aşağıdadır:

“Keşke çocuğumu hiç sarsmasaydım. Keşke araba koltuğu kullansaydım. Keşke çocuğumun üzerinde öfke kontrolünü daha iyi kullanabilseydim.”

“Keşkelerim çooook...”

“Kızımın tuvalet eğitiminde altına kaçırıyor diye çok kızmışım. Bu eğitimde baskı yapmamam gerektiğini anladım. Keşke yapmasaydım”

“Keşke bu kadar sert bir yapıya sahip olmasaydım. Ani ses yükselişlerim kızımın duygusal yapısını bozdu. Ve en büyük keşkem bu şimdi pişmanım ama geç. Yüksek ses olunca çocuğumun verdiği tepki beni çok üzüyor.”

“Keşke araba koltuğuna bindirseydim. Keşke kendime zaman ayırabilseydim”.

“Keşke çocuğumun ağlama krizi tuttuğunda onu sarsmasaydım”.

“Keşke çocuğumu sarsmasaydım ve onu üzmeseydim”.

“Keşke apartmanda büyütmeseydim.”

“İyi ki kızıma sevgimi sarılmakla gösterebiliyorum. Bana daha çok güvendiğini hissediyorum.”

“İyi ki anasınıfına yollamışım”

“İyi ki çocuğuma benden hiçbir şeyi saklamaması gerektiğini öğretmişim. İyi ki odasında uyuması gerektiğini öğretmişim.”

“İyi ki bu eğitime katılmışım. Çünkü kızımın aramdaki iletişim çok değişti. Kızımı birey olarak görüyorum ve onu dinliyorum.”

“İyi ki onlara sevgimi vermişim. İyi ki bu eğitime gelmişim bilmediğim bazı şeyleri öğrenmiş olduk.”

“İyi ki ona düzenli olmayı öğrettim. Eşyalarının kıymetini ve değerini öğrettim. Bu sayede hem çok düzenli hem de ona alınan küçük bir oyuncağın bile değerini biliyor.”

“İyi ki çocuklarımla konuşuyorum. Onlarla sohbet etmeyi seviyorum”.

“İyi ki bu programa katıldım çünkü çocuklarıma karşı daha anlayışlı ve sabırlı olmayı öğreniyorum”.

“İyi ki bu programa katıldım çünkü çocuğumun ağlama krizlerini daha detaylı düşünüp tepkilerimi kontrol edebiliyorum artık”.

Oturum iki saat sürdü (10.03.2016 tarihli GK).

4.3.3.1.6. Altıncı Oturuma Yönelik Görüşler

Program uygulayıcısının altıncı oturuma yönelik görüşleri araştırmacı günlüğünden notlar ile sunulmuştur.

Oturum başında yer alan şiiri annelerden gönüllü bir anne okudu. Şiir tüm grubu etkiledi ve düşündürdü. Grubu dörde ayırıp, her bir grubun istismarın bir türü hakkında bildiklerini paylaşmasını istedim. Diğer istismar tipleri konusunda bilgilerinin genel olarak doğru ifadeler içerdiğini fakat ilginç bir şekilde ekonomik istismarın çocukları para ile terbiye etme olarak algılandığını gördüm. Ekonomik istismar katılımcılara göre bir çocuğa gereğinde fazla oyuncak, giyecek ve benzerinin alınması ya da ailelerin parası olduğu halde çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlandı. Oturum kapsamındaki tüm videolar katılımcıları etkiledi. Anne-babalar genel olarak oturumlarda izledikleri videoların etkileyici olduğunu, oturum sonrasında da sık sık akıllarına geldikleri belirtti. Oturum iki saat sürdü (17.03.2016 tarihli GK).

Oturum sonlarında uygulayıcı tarafından tutulan araştırmacı günlüğüne göre oturumların uygulayıcı ve anne-babalar açısından başarılı ve etkileyici geçtiği, anne-babaların programa etkin olarak katıldığı, çocuk istismarı ve ihmali konusunda anne-babaların farkındalıklarının arttığı, anne-babalık beceri ve bilgilerinin geliştiği söylenebilir.

4.3.4. İİÖABEP Uygulayıcısının Programa Yönelik Genel Görüşleri

İİÖABEP uygulayıcısının, program değerlendirme anketinde yer alan; programın katılımcı boyutuna yönelik görüşleri Tablo 4.23.'te yer almaktadır.

Tablo 4.23. Uygulayıcının Katılımcı Boyutuna Yönelik Görüşleri

<i>Katılımcı Boyutu</i>	<i>f</i>
1. Her oturuma katılanların sayısı (14-20 kişi)	
Fazlaydı	0
Yeterliydi	1
Azdı	0
Toplam	1
2. Katılımcıların programdan yararlanma düzeyleri	
Üst düzeyde yararlandılar	1
Yeterince yararlandılar	0
Yeterince yararlanmadılar	0
Toplam	1

Tablo 4.23. incelediğinde İİÖABEP uygulayıcısına göre, programın oturumlarına katılan katılımcıların sayısı yeterli, katılımcıların programdan yararlanma düzeyleri üst düzeyde olduğu görülmektedir.

İİÖABEP uygulayıcısının, program değerlendirme anketinde yer alan; programın program boyutuna yönelik görüşleri Tablo 4.24'te yer almaktadır.

Tablo 4.24. Uygulayıcının Program Boyutuna Yönelik Görüşleri

<i>Program Boyutu</i>	<i>f</i>
1.Programın toplam süresi (6 hafta)	
Çok azdı	0
Yeterliydi	1
Çok Fazlaydı	0
Toplam	1
2.Programın oturum süreleri (1,5 saat)	
Çok azdı	0
Yeterliydi	1
Çok fazlaydı	0
Toplam	1
3.Programın uygulama ortamı	
Çok uygundu	0
Uygundu	1
Uygun değildi	0
Toplam	1
4.Programın kapsam ve içeriği	
Fazlaydı	0
Yeterliydi	1
Azdı	0
Toplam	1
5.Programın uygulama materyalleri	
Çok azdı	0
Yeterliydi	1
Çok Fazlaydı	0
Toplam	1
6.Programın ölçme-değerlendirme araçları	
Çok açıktı	0
Açıktı	1
Açık değildi	0
Toplam	1

Tablo 4.24. incelediğinde İİÖABEP uygulayıcısına göre, programın toplam süresi ve oturum süreleri yeterlidir. Programın uygulanma ortamı uygun, materyalleri, kapsam ve içeriği yeterli, programın ölçme-değerlendirme araçları açıktır. Bu bulgulara dayanarak İİÖABEP'in uygulayıcısına göre programın katılımcı ve program açısından uygulanabilir uygun bir program olduğunu söylenebilir.

Triple P eğitimi veren uygulayıcıları da İİÖABEP'na benzer bir şekilde, programın anne-babalara uygulanabilir bir program olduğunu belirtmişlerdir (<http://www.triplep-annebabalik.net/bal-tr/triple-p/uzmanlarin-yorumlari/uzmanlarin-yorumlarini-okuyun/>)

4.4. İİÖABEP'na Katılan ve Katılmayan Anne-Babaların Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri Ön Test - İzleme Testi Puanları ve Son Test - İzleme Testi Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Bulgular

4.4.1. Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Ön Test ve İzleme Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP birinci oturumuna ilişkin ön test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular oturum bazında ele alınmış olup, her oturumun Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.25. Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Birinci Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık - Ön test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>p</i>
<i>Deney</i>	Negatif Sıra	1	3.50	3.50	-2.69	.00**
	Pozitif Sıra	10	6.25	62.50		
	Eşit	15				
<i>Kontrol</i>	Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.00	.31
	Pozitif Sıra	1	1.00	1.00		
	Eşit	14				

**p<.01

Tablo 4.25. incelendiğinde, İİÖABEP birinci oturumuna katılan deney grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z=-2,69$, $p<.05$. Eğitim programı birinci oturumuna katılmayan kontrol grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1,00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı birinci oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP ikinci oturumuna ilişkin ön test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.26'da yer almaktadır.

Tablo 4.26.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP İkinci Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık - Ön test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Negatif Sıra	0	2.00	2.00	-2,97	.00**
	Pozitif Sıra	11	1.00	1.00		
	Eşit	13				
Kontrol	Negatif Sıra	1	1.00	1.00	-1.00	.31
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	14				

**P<.01

Tablo 4.26. incelendiğinde, İİÖABEP ikinci oturumuna katılan deney grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z=-2,97$, $p<.05$. Eğitim programı ikinci oturumuna katılmayan kontrol grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1.00$, $p>.05$ Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı ikinci oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP üçüncü oturumuna ilişkin ön test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.27.'de bulunmaktadır.

Tablo 4.27.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Üçüncü Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık -Ön test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Negatif Sıra	0	2.00	6.00	-3,45	.00
	Pozitif Sıra	15	.00	.00		
	Eşit	15				
Kontrol	Negatif Sıra	1	1.50	1.50	.000	1,00
	Pozitif Sıra	1	1.50	1.50		
	Eşit	13				

**p<.01

Tablo 4.27. incelendiğinde, İİÖABEP üçüncü oturumuna katılan deney grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z=-3,45$, $p<.05$. Eğitim programı üçüncü oturumuna katılmayan kontrol grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=.00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı üçüncü oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP dördüncü oturumuna ilişkin ön test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.28.'de bulunmaktadır.

Tablo 4.28.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Dördüncü Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık - Ön test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
<i>Deney</i>	Negatif Sıra	0	3.00	15.00	-3,45	.00
	Pozitif Sıra	15	6.00	6.00		
	Eşit	15				
<i>Kontrol</i>	Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.00	.31
	Pozitif Sıra	1	1.00	1.00		
	Eşit	14				

** $P<.01$

Tablo 4.28. incelendiğinde, İİÖABEP dördüncü oturumuna katılmayan deney grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $z=-3,45$, $p<.05$. Eğitim programı dördüncü oturumuna katılan kontrol grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $z=-1.00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı dördüncü oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin eğitim programı beşinci oturumuna ilişkin ön test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.29.'da bulunmaktadır.

Tablo 4.29.: Deney ve Kontrol Grubunun Anne Eğitimi Beşinci Oturumu Ön test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık--Ön test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
<i>Deney</i>	Negatif Sıra	1	1.50	3.00	-2,98	.00**
	Pozitif Sıra	12	.00	.00		
	Eşit	15				
<i>Kontrol</i>	Negatif Sıra	1	1.50	1.50	,00	1,00
	Pozitif Sıra	1	1.50	1.50		
	Eşit	13				

**p<.01

Tablo 4.29. incelendiğinde, İİÖABEP beşinci oturumuna katılan deney grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $Z=-2,98$, $p<.05$. Eğitim programı beşinci oturumuna katılmayan kontrol grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=,00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı beşinci oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP altıncı oturumuna ilişkin ön test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.30.'da bulunmaktadır.

Tablo 4.30.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Altıncı Oturumu Ön Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık-Ön test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Negatif Sıra	0	1.50	3.00	-3,23	.00**
	Pozitif Sıra	13	.00	.00		
	Eşit	15				
Kontrol	Negatif Sıra	0	.00	.00	.00	1,00
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	15				

**P<.01

Tablo 4.30. incelendiğinde, İİÖABEP altıncı oturumuna katılan deney grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-3,23$, $p<.05$. Eğitim programı altıncı oturumuna katılmayan kontrol grubunun ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=,00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı altıncı oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

4.4.2. Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP birinci oturumuna ilişkin son test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular oturum bazında ele alınmış olup, her oturumun Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.31.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Birinci Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık -Son test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Negatif Sıra	2	1.50	3.00	-1.41	.15
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13				
Kontrol	Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.00	.31
	Pozitif Sıra	1	1.00	1.00		
	Eşit	14				

Tablo 4.31. incelendiğinde, İİÖABEP birinci oturumuna katılan deney grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1.41$, $p>.05$. Benzer biçimde eğitim programı birinci oturumuna katılmayan kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1.00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı birinci oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP ikinci oturumuna ilişkin son test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.32.'de bulunmaktadır.

Tablo 4.32.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP İkinci Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık -Son test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Negatif Sıra	1	2.00	2.00	-,44	.65
	Pozitif Sıra	1	1.00	1.00		
	Eşit	13				
Kontrol	Negatif Sıra	1	1.00	1.00	-1.00	.31
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	14				

Tablo 4.32. incelendiğinde, İİÖABEP ikinci oturumuna katılan deney grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-.44$, $p>.05$. Benzer biçimde eğitim programı ikinci oturumuna katılmayan kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1.00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı ikinci oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılmayan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP üçüncü oturumuna ilişkin son test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.33.'te bulunmaktadır.

Tablo 4.33.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Üçüncü Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık -Son test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
<i>Deney</i>	Negatif Sıra	3	2.00	6.00	-1.7	.08
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	12				
<i>Kontrol</i>	Negatif Sıra	1	1.50	1.50	.00	1,00
	Pozitif Sıra	1	1.50	1.50		
	Eşit	13				

Tablo 4.33. incelendiğinde, İİÖABEP üçüncü oturumuna katılan deney grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1.73$, $p>.05$. Benzer biçimde eğitim programı üçüncü oturumuna katılmayan kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=.00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı üçüncü oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP dördüncü oturumuna ilişkin son test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.34.'te bulunmaktadır.

Tablo 4.34.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Dördüncü Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık -Son test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
<i>Deney</i>	Negatif Sıra	5	3.00	15.00	-,97	.33
	Pozitif Sıra	1	6.00	6.00		
	Eşit	9				
<i>Kontrol</i>	Negatif Sıra	0	.00	.00	-1.00	.31
	Pozitif Sıra	1	1.00	1.00		
	Eşit	14				

Tablo 4.34. incelendiğinde, İİÖABEP dördüncü oturumuna katılan deney grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $z=-.970$, $p>.05$. Benzer biçimde eğitim programı dördüncü oturumuna katılmayan kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $z=-1.000$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı dördüncü oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin eğitim programı beşinci oturumuna ilişkin son test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.35.'te bulunmaktadır.

Tablo 4.35.: Deney ve Kontrol Grubunun Anne Eğitimi Beşinci Oturumu Son test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık -Son test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Negatif Sıra	2	1.50	3.00	-1.41	.15
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13				
Kontrol	Negatif Sıra	1	1.50	1.50	,00	1,00
	Pozitif Sıra	1	1.50	1.50		
	Eşit	13				

Tablo 4.35. incelendiğinde, İİÖABEP beşinci oturumuna katılan deney grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1.41$, $p>.05$. Benzer biçimde eğitim programı beşinci oturumuna katılmayan kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=,00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı beşinci oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan kişilerin İİÖABEP altıncı oturumuna ilişkin son test ve kalıcılık testi puanlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4.36.'da bulunmaktadır.

Tablo 4.36.: Deney ve Kontrol Grubunun İİÖABEP Altıncı Oturumu Son Test ve Kalıcılık Puanlarının Wilcoxon İşaretli eSıralar Testi Bulguları

<i>Grup</i>	<i>Kalıcılık -Son test</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ortalaması</i>	<i>Sıra Toplamı</i>	<i>Z</i>	<i>P</i>
Deney	Negatif Sıra	2	1.50	3.00	-1.41	.15
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	13				
Kontrol	Negatif Sıra	0	.00	.00	.00	1,00
	Pozitif Sıra	0	.00	.00		
	Eşit	15				

Tablo 4.36. incelendiğinde, İİÖABEP altıncı oturumuna katılan deney grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=-1.41$, $p>.05$. Benzer biçimde eğitim programı altıncı oturumuna katılmayan kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $Z=,00$, $p>.05$. Bu sonuçlar deney grubu açısından farkındalık ve bilgi düzeyinin artması için uygulanan eğitim programı altıncı oturumunun etkisinin 8 hafta sonraki ölçümlerde de devam ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, eğitim programına katılan kişilerin farkındalık ve bilgilerinin kalıcı olmasında İİÖABEP'in önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

İstismar ve ihmali önleme çalışmalarının amacı toplumdaki olumsuz etkisini en aza indirmek ve anne-babaların tutumlarını etkilemektir. İstismar ve ihmali önleme anne-baba eğitim programlarına katılan anne-babaların edindikleri bilgilerin kalıcı olması uzun vadede toplumu güçlendirecek bir unsurdur. Alanyazındaki birçok programın (Sarsılmış Bebek Sendromu Önleme Programları, Güvenli Kal Programı, ULM programı vb.) etkisini kısa ve uzun vadede değerlendirmek için İİÖABEP gibi kalıcılık testleri ile ölçülerek izlenmiştir. Kalıcılık testi uygulanma zamanları her program için farklılık göstermektedir. Örneğin Deyo, Skybo ve Carroll (2008) sarsılmış bebek sendromu önleme programlarının kalıcılığını değerlendirdikleri çalışmalarında, eğitimden iki-üç ay sonra, Güvenli Kal Programı eğitimden beş ay sonra, ULM programı altı ay sonra, Kelch-Oliver ve Smith (2015)'in geliştirdiği anne-baba eğitim programı ise altı hafta sonra uygulanmıştır. İİÖABEP'in kalıcılığı eğitim tamamlandıktan iki ay sonra gerçekleştirilmiş, eğitimin deney grubunda kalıcı olduğu görülmüştür. İİÖABEP'in bulgularına paralel olarak Deyo, Skybo ve Carroll (2008) da eğitimin anneler tarafından hatırlanma oranını %76-97 olduğunu belirtmişlerdir. 7-10 yaş arası çocukların kişisel güvenlik becerilerini artırma hedefli "Güvenli Kal Programı"nın kalıcılık testinde Macintyre ve Carr (1999) özellikle 7 yaş çocuklarının becerilerinin kalıcılığı olduğunu tespit etmişlerdir.

Taşar, Tahiroğlu, Aysey ve Taner (2014)'in, Ankara'da uyguladığı sarsılmış bebek sendromu önleme programının sonucunda, annelerin bilgilerinin, bebeğin en yoğun ağladığı iki-dört ay civarına kadar etkili olduğunu göstermektedir. İİÖABEP önerisi sonuçlarına paralellik gösteren bir diğer çalışma Pillhofer ve diğerleri (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir ULM Model programının kalıcılık testi sonucunda

İİÖABEP bulgularına benzer olarak annelerin güvenlik duyarlılığının altı ay sonrasında da devam ettiği görülmüştür.

İİÖABEP'te kalıcılık testi, program tamamlandıktan iki ay sonra bilgi ve farkındalık testinin yeniden uygulanmasıyla ölçülürken, Kelch-Oliver ve Smith (2015) programın etkisini incelemeye yönelik bir buçuk ay sonra katılımcı anne-babalarla yüz yüze görüşme yapmışlardır. Görüşme sonunda İİÖABEP bulgularına benzer şekilde programın etkisinin görüldüğü, çocukların davranış problemlerinin azaldığı, anne-babaların kendilerine olan güvenin arttığı, aile ilişkilerinin olumlu yönde geliştiği görülmüştür.

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, 0-12 yaş çocuklarının istismar ve ihmalini önlemek amacıyla anne-baba eğitim programı tasarlamak ve tasarlanan eğitim programının anne-babaların bilgi ve farkındalıkları düzeyleri üzerindeki etkisini bu etkinin kalıcılığını ve programın uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla yapılmıştır.

Bu bölümde araştırma problemlerine göre elde edilen sonuçlar sunulmuş ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

5.1.1. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri"ne İlişkin Sonuçlar

İİÖABEP'in, anne-babaların çocuk istismarı ve ihmal konusunda bilgi ve farkındalıklarını arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu etkililik detaylı olarak incelendiğinde;

- İİÖABEP birinci oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP ikinci oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP üçüncü oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP dördüncü oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP beşinci oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP altıncı oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir ($p=0,00<0,01$).

5.1.2. İİÖABEP'e Katılan ve Katılmayan Anne-Babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri" Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

İİÖABEP'e katılan anne-babaların, programa katılmayan anne-babalara göre çocuk istismarı ve ihmal konusunda bilgi ve farkındalıklarının anlamlı olarak arttığı, İİÖABEP'in etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu etkililik detaylı olarak incelendiğinde;

- İİÖABEP birinci oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri ile katılmayan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP ikinci oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri ile katılmayan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP üçüncü oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri ile katılmayan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP dördüncü oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri ile katılmayan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP beşinci oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri ile katılmayan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,00<0,01$).
- İİÖABEP altıncı oturumuna katılan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri ile katılmayan anne-babaların bilgi ve farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,00<0,01$).

5.1.3. İİÖABEP'e Katılanların ve Uygulayıcının Programa Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

5.1.3.1. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların İİÖABEP'e Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

İİÖABEP'e katılan anne-babalara göre, İİÖABEP'ı uygulanabilir ve etkili bir program olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar detaylı olarak incelendiğinde;

- Genel olarak, İİÖABEP'e katılan anne-babaların program sonunda çocuk eğitimi konusunda bilgilendikleri, çocuklarının doğumundan bugüne geçmişi hatırladıkları ve kendilerini edindikleri bilgilerle sorguladıkları, doğru bildikleri yanlışları öğrendikleri, katılımcı aileler arasında bilgi paylaşımı yapabildikleri, birkaç katılımcının oturum sürelerinin uzatılması görüşü dışında İİÖABEP'de değişmesi gereken bir unsur olmadığı bulunmuştur.
- İİÖABEP'e katılan anne-babaların İİÖABEP'in eğitimci boyutuna yönelik görüşleri; anne-babaların tamamı %100 program süresince eğitimcinin kendileri ile kurduğu iletişimi ve eğitimcinin yaptığı uygulamaları çok iyi olarak

değerlendirdiği bulunmuştur. Eğitimcinin anlatım biçimini %80'i çok açık ve anlaşılır bulurken, %20'sine göre yeterince açık ve anlaşılır olduğu saptanmıştır.

- İİÖABEP'e katılan anne-babaların İİÖABEP'in program boyutuna yönelik görüşleri; anne-babaların %53,3'ü programın toplam süresini çok az olarak değerlendirirken, %40'ı yeterli, %6,6'sı çok fazla bulduğu saptanmıştır. Anne-babaların %46,6'sı oturum sürelerini çok az, %53,3'ü yeterli gördüğü bulunmuştur. Anne-babaların %40'ı programın uygulanma ortamı çok uygun olarak değerlendirilirken, %60'ına göre uygun olduğu bulunmuştur. . Programa katılan anne-babaların %73,3'ü programın kapsam ve içeriğini çok iyi hazırlanmış, %26,6'sı yeterince iyi hazırlanmış bulmuştur. Anne-babaların tamamı %100 programı ülkemiz ve toplumumuz açısından çok yararlı bulmuştur. Programın ileride yeniden uygulanmasını anne-babaların % 93,3'ü çok isterken, % 6,6'sı istemektedir.
- İİÖABEP'e katılan anne-babaların İİÖABEP'in katılımcı boyutuna yönelik görüşleri;
- İİÖABEP'e katılan anne-babaların %86,6'sı programa katıldığı için kendini çok iyi hissederken, %13,3'ü kısmen iyi bulduğu saptanmıştır. Anne-babaların %93,3'ü programa katılarak çok şey öğrendiğini belirtirken, %6,6'sının bazı şeyler öğrendiği bulunmuştur. Anne-babaların tamamı %100 programda öğrendiklerinin aile ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini ve programın yeniden uygulanması halinde katılmak istediği belirlenmiştir.

5.1.3.2. İİÖABEP Uygulayıcısının Programa Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

- İİÖABEP uygulayıcısı tarafından değerlendirildiğinde, programın başarılı ve etkileyici olduğu, anne-babaların programa etkin olarak katıldığı, çocuk istismarı ve ihmali konusunda anne-babaların farkındalıklarının arttığı, anne-babalık beceri ve bilgilerinin geliştiği saptanmıştır. Uygulayıcının program unsurlarına yönelik görüşleri sonucunda programın, katılımcı ve program boyutu değerlendirildiğinde uygulanabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu boyutlar detaylı olarak incelendiğinde;
- Uygulayıcının İİÖABEP'in program boyutuna yönelik görüşleri, programın toplam süresi ve oturum süreleri yeterli bulunmuştur. Programın uygulanma

ortamı uygun, materyalleri, kapsam ve içeriği yeterli, programın ölçme-değerlendirme araçları açık olduğu saptanmıştır.

- Uygulayıcının İİÖABEP'in katılımcı boyutuna yönelik görüşleri; programın oturumlarına katılan katılımcıların sayısı yeterli, katılımcıların programdan yararlanma düzeyleri üst düzeyde bulunmuştur.

5.1.4. İİÖABEP'e Katılan Anne-Babaların "Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri"nin Kalıcılığına İlişkin Sonuçlar

İİÖABEP'in, katılan anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve farkındalıklarını arttırmada kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kalıcılık detaylı olarak incelendiğinde;

- İİÖABEP birinci oturumuna katılan anne-babaların öntest verilerine göre ($p=0,00<0,01$) anlamlı bir farklılık gösterdiği, son test verilerine göre ($p=0,15>0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği ve programın, birinci oturumunun kalıcı olduğu belirlenmiştir.
- İİÖABEP ikinci oturumuna katılan anne-babaların öntest verilerine göre ($p=0,00<0,01$) anlamlı bir farklılık gösterdiği, son test verilerine göre ($p=0,65>0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği ve programın, ikinci oturumunun kalıcı olduğu belirlenmiştir.
- İİÖABEP üçüncü oturumuna katılan anne-babaların öntest verilerine göre ($p=0,00<0,01$) anlamlı bir farklılık gösterdiği, son test verilerine göre ($p=0,08>0,01$) anlamlı bir farklılık göstermediği ve programın, üçüncü oturumunun kalıcı olduğu belirlenmiştir.
- İİÖABEP dördüncü oturumuna katılan anne-babaların öntest verilerine göre ($p=0,00<0,01$) anlamlı bir farklılık gösterdiği, son test verilerine göre ($p=0,33>0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği ve programın, dördüncü oturumunun kalıcı olduğu belirlenmiştir.
- İİÖABEP beşinci oturumuna katılan anne-babaların öntest verilerine göre ($p=0,00<0,01$) anlamlı bir farklılık gösterdiği, son test verilerine göre ($p=0,15>0,05$) anlamlı bir farklılık göstermediği ve programın, beşinci oturumunun kalıcı olduğu belirlenmiştir.
- İİÖABEP altıncı oturumuna katılan anne-babaların öntest verilerine göre ($p=0,00<0,01$) anlamlı bir farklılık gösterdiği, son test verilerine göre

($p=0,15>0,01$) anlamlı bir farklılık göstermediği ve programın, altıncı oturumunun kalıcı olduğu belirlenmiştir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Araştırmaya Dönük Öneriler

- Anne-babaların bilgi ve farkındalıklarını arttırmak amacıyla yapılan bu çalışmanın daha geniş bir örnekleme uygulanması yapılabilir.
- İİÖABEP önerisi, çocuk istismarı ve ihmali konusunda tespit edilmiş risk grubundaki çocukların anne-babalarına uygulanabilir.
- Bu araştırma sosyo-ekonomik düzeyi düşük anne-babalar ile gerçekleştirilmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek anne-babalara İİÖABEP önerisi uygulanabilir. İki grup arasındaki farklar incelenebilir.
- Bu araştırma anne-babalar ile gerçekleştirilmiştir. Hazırlanacak yeni bir çalışma ile İİÖABEP'in anne-baba adayları üzerindeki etkisi araştırılabilir.
- İİÖABEP önerisi 0-12 yaş çocuklarının istismar ve ihmali önlemek amacıyla planlanmıştır. 13-18 yaş çocukları için oturum hazırlanarak program, çocukluk döneminin tamamını kapsayacak yönde genişletilebilir.
- Bu çalışmada programın ailelerin istismara yönelik potansiyelleri üzerindeki etkisi araştırılmamıştır. Hazırlanacak yeni bir çalışma ile ailelerin istismar potansiyelleri üzerindeki etkisi araştırılabilir.
- Bu çalışmada İİÖABEP önerisi sonrası, anne-babaların bilgi ve farkındalıklarındaki farklar, anne-babaların eğitim durumu, cinsiyet, yaş ve çocuk sayılarına göre değişip değişmediği incelenmemiştir. Hazırlanacak yeni bir çalışma ile anne-babaların farkındalık ve bilgi düzeylerindeki artışın cinsiyet, eğitim, yaş ve çocuk sayılarına göre değişiklikleri araştırılabilir.
- İİÖABEP önerisi anne-babalara yönelik hazırlanmıştır. Program geliştirilerek çocuklarla yakın çalışan sağlık hizmeti sağlayıcıları, öğretmenler ve okul personeline uygun hale getirilebilir ve uygulanabilir.
- İİÖABEP önerisini tamamlayacak nitelikte çocukların kendilerini korumalarına yönelik istismar ve ihmali önleme çocuk eğitim programı tasarlanabilir.
- İİÖABEP önerisi uygulamasına çok az baba katılmıştır. Birincil önleme çalışmaları kapsamında sadece babalara yönelik bir eğitim programı tasarlanabilir.

- İİÖABEP önerisinin boylamsal etkisi incelenebilir.

5.2.2. Uygulamaya Dönük Öneriler

- İİÖABEP önerisi birincil önleme faaliyetleri kapsamında okullarda, sağlık ve çocuk koruma merkezlerinde uzmanlarca uygulanabilir.
- İİÖABEP önerisi okul, sağlık ocağı gibi anne-babaların düzenli olarak ziyaret ettiği kurumlarda uygulandıktan sonra anne-babalara rehberlik edecek anne-baba kütüphanesi kurumlarca sunulabilir böylece anne-babaların sunulan destek sürdürülebilir hale getirilebilir.
- İİÖABEP önerisi bir bütün olarak altı oturum halinde uygulanabileceği gibi katılımcıların talepleri doğrultusunda ihtiyaç duyulan gelişim dönemine yönelik bağımsız oturumlar halinde de uygulanabilir.
- Programın geniş kitlelere ulaşabilmesi için sivil toplum kuruluşlarının liderliğinde, yerel yönetimlerle işbirliği kurularak daha çok anne-babaya programın ulaşması sağlanabilir.
- Program, web sayfası üzerinden anne-baba gruplarına online eğitim sunulabilir.
- Programa yönelik bir web sayfası hazırlanarak, ülke genelinde yapılan uygulamaların verilerinin bir merkezde toplanması sağlanabilir böylece programa dair nicel verilerin kayıtlı, ulaşılabilir olabilir. Ayrıca bu yöntemle yürütülecek boylamsal çalışmalara zemin hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adalı, N. (2007). *10-12 Yaş grubu çocuk istismarı ebeveyn ve çocuk bilgilendirme çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aile Eğitimi Uygulamaları Ülke Raporu (2013). Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. Sosyal ve Kültürel Eğitimler ve Faaliyetler Grup Başkanlığı, MEB. [Çevrim-içi: http://aileegitimi.meb.gov.tr/upload/aile_egitimi_rapor_03_03_2014.pdf, Erişim tarihi : 24 Temmuz 2015.]
- Akgiray, A. (2007). *Çocuk istismarı: 8-10 yaş çocuklarda istismarı önleme yöntemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akgül, E. (2015). *Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan personelin cinsel istismar bildirim durumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aksel, Ş. Irmak, Y. (2005). *Review of child abuse and neglect literature in Turkey*. Xth ISPCAN European Regional Conference on Child Abuse and Neglect, Berlin, 11-14 September 2005. [Çevrim-içi: <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/>, Erişim tarihi: 3 Ağustos 2011.]
- Alpaydın, Y., Canel A.N. (2011). *Aile eğitim programları üzerine notlar*. TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Altafım E.R.P., Beatriz M., Linhares M. (2015). Universal violence and child maltreatment prevention programs for parents: A systematic review. *Elsevier Psychosocial Intervention*, 25 (16), 27-28.
- Altıparmak S., Yıldırım, G., Yardımcı, F., Ergin, D. (2013). Annelerden alınan bilgilerle çocuk istismarı ve etkileyen etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 354-361.
- Anderson, P. (1999). Complexity theory and organization science. *Organization Science*, 10 (3), 216-232.
- Aral, N., Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi* :151, 3.
- Avcı, A. Tahiroğlu A.Y., Aysev A., Taner YI. (Edt.) (2007). *Cinsel istismar. çocuk ve ergen ruh sağlığı, ve hastalıkları*. (1. Baskı). İstanbul : Golden Print.
- Ayvaz, M. ve Aksoy M.C. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 27-33.
- Bahar, G., Savaş, H., A.-Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (12), 51.
- Ballı, Ö. (2010). *Tıp Fakültesi'ne başvuran çocuk istismarı ve ihmali olgularının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Barcenas, M. G. (2005). *Parenting education curriculum for parent educators at public schools*. Doktora Tezi, California State University, Long Beach, USA.

- Bayraktar, M. (2009). *Çocuk istismarının önlenmesi*. [Çevrim-içi: <http://www.adlitip.org/?p=42>, Erişim tarihi: 21 Mayıs 2015.]
- Beyazıt, U. (2015). Çocuk istismarı konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1, 1.
- Beyaztaş F., Oral R., Bütün C., Beyaztaş A., Büyükkayhan D. (2009). Fiziksel çocuk istismarı: dört vakanın sunumu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*:52, 75-80.
- Bilir, Ş., Arı M., Dönmez N.B., Güneysu S. (1991). *Çocuk istismarı ve ihmali: 4-12 yaşları arasındaki 16.100 çocukta örselenme durumu ile ilgili bir inceleme*. Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Bilir, Ş., Arı, M., Atik, B., San, N.P. (1987). Konya, Kayseri, Denizli il merkezlerinde 4-12 yaş grubu 4003 çocuk üzerinde dövülme sıklığı ve bununla ilgili bazı duygusal sorunların taranması. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 2, 3-9.
- Branstetter, S., Bower H., Komien J., Amass L. (2008). A history of sexual, emotional, or physical abuse predicts adjustment during opioid maintenance treatment, *Journal of Substance Abuse*, 34(2), 208-214.
- Brooks-Gunn, J., Berlin, L, & Fuligni, A. (2000). *Early childhood intervention programs: What about the family?* In J. Schonkoff & S. Meisels (Eds.) *Handbook of early childhood intervention* (2nd ed., pp. 549-89). New York: Cambridge University Press.
- Browne, K.D. and Herbert, M. (1997). *Preventing Family Violence*. Chichester: Wiley.
- Burton, P., Ward, C.L., Artz, L. (2015). Research Bulletin. The optimus study on child abuse, violence and neglect in South Africa. [Çevrim-içi: http://www.cjcp.org.za/uploads/2/7/8/4/27845461/cjcp_ubs_web.pdf, Erişim tarihi : 3 Mart 2016.]
- Büyüköztürk Ş. (2001). *Deneyisel desenler öntest-sontest kontrol grubu desen ve veri analizi*. Ankara : Öncü Basımevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk Ö., Köklü, N. (2011). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara : Pegem Akademi Yayıncılık.
- Byers, S. 1991. Gender differences in the traditional sexual script: Fact or fiction. *SIECCAN Journal*, 6 (4), 16-18.
- C. Henry Kempe and Ray E. Helfer. (1972). *Helping the battered child and his family*. Philadelphia : Lippincott.
- Caffey J. (1946). Multiple fractures of long bones of children suffering from subdural hematoma. *AJR*, 56, 163.
- Çağdaş, S. (2002). *İstanbul ilinde sanayide çalışan çocukların karşılaştıkları istismar ve ihmali*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Cansever Z., Taşar A.M., Şahin, F., Çamurdan A.D., Beyazova, U. (2012). Ailelerin sarsılmış bebek sendromu konusundaki bilgi ve tutumları, *Gazi Med J.*,23 (2), 39-45.
- Çocuklara Yönelik Her Tür Fiziksel Cezanın Ortadan Kaldırılması Raporu-Sorular ve Yanıtlar (2007). [Çevrim-içi: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046d0b2>, Erişim tarihi :09 Şubat 2015.]
- Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Raporu. (2012). [Çevrim-içi: <http://www.ailecocuksiddet.info/RAPOR.pdf>, Erişim tarihi: 01 Şubat 2015.]
- Creswell J.W. (2008). *Research design : Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Dağlı Şahin, F, Nuzumlalı Koç, E.M. (2015). Çocuk istismarının ve ihmalinin önlenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrival Sciences* 11,4, 75-80.
- Daro, D., (2010). *Çocuk istismarını önleme: Yarı tamamlanmış iş*. Chapin Hall at the University of Chicago.
- Davis, J.L. ve Petretic-Jackson, P.A. (2000). The impact of child sexual abuse on adult interpersonal functioning : a review and synthesis of the empirical literature. *Aggres Violent Behav*, 5, 291-328.
- Deyo G, Skybo T, Carroll A. (2008). Secondary analysis of the "Love Me...Never Shake Me" SBS education program. *Child Abuse Neglect*, 32(11), 1017-25.
- Dias MS, Smith K, DeGuehery K, Mazur P, Li V, Shaffer ML. (2005). Preventing abusive head trauma among infants and young children: a hospital-based, parent education program. *Pediatrics*. Apr, 115(4), 470-7.
- Duggan, A., Fuddy, L., Burrell, L., Higman, S.M., McFarlane E., Windham A., Sia C. (2004). Randomized trial of a statewide home visiting program to prevent child abuse: impact in reducing parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 28, 623-643.
- Eğitimsen Genel Merkezi (2015). *Çocuk istismarı ve ihmali*. [Çevrim-içi : <http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/%C3%87ocuk-%C4%B0hmali-ve-%C4%B0stismar%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi: 11 Haziran 2016.]
- Erdoğan, E. (2013). *Çocuk istismarı*. [Çevrim-içi http://www.ctf.edu.tr/index.php/tr/?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=110&jsmallfib=1&dir=JSROOT\ergunerdogan/ders-notlari, Erişim Tarihi: 07 Temmuz 2015.]
- Erkuş, A,(2009). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. (2. baskı). Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Ersoy Ö., Şahin, F. (1999). Erken Çocukluk Döneminde Türkiye'de Yapılan Anne Baba Eğitim Çalışmaları, *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1 (1), 58-62.

- Firat, M., Yurdakul K.I., Ersoy, A. (2014). Bir eğitim teknolojisi araştırmasına dayalı olarak karma yöntem araştırması deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 65-86.
- Freedmann, J.L., Sears, D.O., Carlsmith, J.M. (1998). *Sosyal psikoloji*. Ankara: İmge.
- Garbarino, J., Gilliam, G. (1980). *Understanding abusive families*. Lexington, MA; Lexington Books.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26, 697- 714.
- Güler, N; Uzun, S; Boztaş, Z; Aydoğan, S. (2002), Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24, (3), 128-134.
- Güven, B., Savaş, H.A., Bahar, A. (2015). *Çocuk istismarı ve ihmali bir gözden geçirme*. [Çevrim-içi : <https://sozkonusucocuksa.wordpress.com/2015/03/22/cocuk-istismari-ve-ihmali-bir-gozden-gecirme/> , Erişim Tarihi: 22 Mart 2015.]
- Haktanır, G., Aral, N., Alisinanoğlu, F., Baran, G., Başar, F., Köksal, A., ve Bulut, Ş. (1999). Türkiye'de 'anne-baba tutumu araştırmalarına genel bir bakış. Bekir Onur (Ed.), *Cumhuriyet ve çocuk*, 331-334. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Hart J, Gunnar M, Cicchetti D (1996), Altered neuroendocrine activity in maltreated children related to symptoms of depression. *Dev Psychopathol*, 8, 201-214.
- Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı (2011). [Çevrim-içi http://cokmed.org/_ekurs/uploads/1_koruma_merkezi.pdf, Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2015.]
- Hawkins J.D., Arthur M.W., Pollard J.A., Catalano, Baglioni A.J. (2002). Measuring risk and protective factors for substance use, delinquency, and other adolescent problem behaviors. The communities that care youth survey. *Evaluation Review*. 26, (6), 575-601.
- Hebert, M., Lavoie, F., Piche C., Poitras M. (2001). Ortaokul çocuklarında cinsel istismar önleme programının olası etkileri, *Child Abuse & Neglect* 25, 505-522.
- Helfer E. and Kempe C. H. (1968). *The Battered Child*. 1st edition. Chicago: Chicago University Press.
- Herschkowitz I. (2009). Socioemotional factors in child sexual abuse investigations. *Child Maltreatment*. 14,172-181.
- Triple P (a) [Çevrim-içi: <http://www.triplep-annebabalik.net/bal-tr/triple-p/annebabalar-neler-soyluyor/dunyadaki-diger-annebabalarin-triple-p-hakkindaki-yorumlarini-okuyun>, Erişim tarihi: 13.05.2016.]
- Triple P (b) [Çevrim-içi: <http://www.triplep-annebabalik.net/bal-tr/triple-p/uzmanlarin-yorumlari/uzmanlarin-yorumlarini-okuyun>, Erişim tarihi: 13.05.2016.]
- Iwaniec, D. (1995). *The emotionally abused and neglected child*. New York: John Wiley & Sons.

- İzmirli M. (2000). Çocuğa karşı dayak olgusu ve çocuk istismarı. *Çocuk Forumu*, 3 (1), 37.
- Jain AM. (1999). Emergency department evaluation of child abuse. *Emerg Med Clin Nort Am* : 17, 575-93.
- Kalaycı Ş. (2014). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. İstanbul : Asil Yayınevi.
- Kaplan, S; Pelcovitz, D; Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 38, 1214-1222.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A, S (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47 (2),140–151.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (10.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2004). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. (12. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kargı, E. ve Akman, B. (2006). Üniversiteli gençlerin bakış açısıyla aile içi sorunlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18, 31-38.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Büro.
- Kartal H. (2008). Çocuk ve aileyi desteklemeye yönelik ev ziyaretlerine dayalı erken müdahale programları ve programların etkileri. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41 (1), 1-28.
- Keating, D.P. and Hertzman, C. (Eds.) (1999). *Developmental health and the wealth of nations: social, biological, and educational dynamics*. New York: The Guilford Press.
- Kelch-Oliver, K., Smith, C.O. (2015). Using an evidence-based parenting intervention with African American Parents. *The Family Journal : Counseling and Therapy for Couples and Families*, 23 (1),26-32.
- Kepenekçe, Y. (2001). Hukuksal açıdan çocuk istismarı ve ihmali. *Katkı Pediatri Dergisi*, 22, 3.
- Keser, N., Odabaş E., Elibüyük S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi, *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 150-157.
- Khowaja, Y. Karmaliani, R. Hirani, S. Khowaja, A.R., Rafipue, G., McFarlane, J. (2016). A pilot study of a 6 week parenting program for mothers of pre-school children attending family health centers in Karachi, Pakistan. *International Journal of Health Policy and Management*. 5 (2), 91-97.
- Kiser, L. J., Heston, J., Millsap, P., & Pruitt, D. B. (1991). Physical and sexual abuse in childhood: Relationship with post traumatic stress disorder. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 30, 776-783.
- Koç, E.M., Şahin, Ö., Güngör E., Dağlı Şahin F., Derman, O. (2015). Çocuk İstismarı ve İhmali Önleme Derneği gençlik kolu gönüllülerinin çocukluk dönemlerindeki istismar sıklığı, *Sürekli Tıp Dergisi*, 4, (4),134.

- Koç, F., Aksit S., Tomba A., Aydın C., Koturoğlu G., Çetin Korkmaz S., Aslan A., Halicioğlu O., Erşahin Y., Turhan T., Çelik A., Şenol E., Kara S., Solak U. (2012). Çocuk istismarı ve ihmali olgularımızın demografik ve klinik özellikleri: Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi'nin bir yıllık deneyim, *Türkçe Pediatri Arşivi Dergisi*, 47, 119-24.
- Koçak, C., Büyükgönenç L. (2011). Toplumdaki bireylerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik bilgi ve görüşleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, (1), 89-104.
- Köknel, Ö. (1987). *İnsanı anlamak*. İstanbul : Altın Kitaplar Yayınevi.
- Koralek, D. (1992). Caregivers of young children: Preventing and responding to child maltreatment. Washington, D.C.: U.S. Department of Health and Human Services; Administration for Children and Families; Administration on Children, Youth and Families; *National Center on Child Abuse and Neglect*. [Çevrim-içi : <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/caregive.pdf>, Erişim Tarihi: 30.07.2015.]
- Kozcu, Ş. (1991). Çocuk istismarı ve ihmali aile yazıları. 3. *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi*, 5, (3), 379-390.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Küntay E., Erginsoy, G. (2000). *İstanbul'da onsekiz yaşından küçük seks işçisi olarak çalışan genç kızlar*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Baskısı, 137-151.
- Lundahl B., Risser HJ., Lovejoy MC. (2006). A meta/analysis of parent training : Moderators and follow-up effects. *Clinic Psychol Review*, 26(1), 86-104.
- Lynch, M. (1991). *Çocuk istismarı ve ihmali, çocukların kötü muameleden korunması*. Gözde Repro Ofset, 37-44.
- Macintyre D., Carr, A. (1999). Evaluation of the effectiveness of the stay safe primary prevention programme for child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 23 (12), 1307-25.
- Metfessel, Newton S. and Michael, William B. A Paradigm Involving Multiple Criterion Measures for the Evaluation of the Effectiveness of School Programs. *Educational and Psychological Measurement*, 1967, 27:931-943.
- McCain N.M., Mustard J.F. (2002). *The early years study three years later. from early child development to human development: Enabling communities*. Toronto: The Founders' Network.
- Myers-Walls, Judith A., and Karen S. Myers-Bowman. (2000). Sorting through parenting education resources: Values and the example of socially conscious parenting. *Family Science Review*, 12, 69-86.
- O'Rourke K. (2014). *Assessment of a parenting education program: preventing child abuse and neglect in at-risk families through parent education and support*. Senior Honors Thesis. William F. Connell School of Nursing Boston College.
- Onwuegbuzie, A. J., & Leech, N. L. (2004). Enhancing the interpretation of "significant" findings: The role of mixed methods research. *The Qualitative Report*, 9(4), 770-792.

- Oral R. (2006). *Çocuk koruma merkezi modeli, çocuk ihmal ve istismarını önleme derneği, çocuk istismarı ve ihmeline multidisipliner yaklaşım*. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Oral, G., İnanıcı, M. A. (2004). *Risk altındaki çocukların saptanmasında öğretmenin rolü*. TEDP. Ankara : Avrupa Birliği-Türkiye Temel Eğitime Destek Programı Yayını.
- Östberg, M. (2005). Can a child-problem focused intervention reduce mothers' stress?. *Parenting. Science and Practice*, 5 (2), 153-174.
- Oveisi, S., Ardabaili H. E., Dadds, M.R., Majdzadeh, R., Mohammadkhani, P., Rad J.,A., Shahrivar, Z. (2010). Primary prevention of parent-child conflict and abuse in Iranian mothers : A randomized-controlled trial. *Child Abuse & Neglect*, 34, 206-213.
- Özen N.E., Şener Ş. (1997). Çocuk ve ergende cinsel istismar. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 2, 473-491.
- Özen, Y., Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu, *KKEFD*, 15, 394-422.
- Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda duygusal istismar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Pakiş I., Yayıcı N., Günçe E., Çeli, S., Uysal, C., Karapirli, M. (2008). Çocuk ihmeline bağlı ölüm olguları. *Adli Tıp Bülteni*, 13(2), 82-87.
- Parke, R. D., Sebastian, R., Collmer, C. Ve Sawin, D. (1974). *Child and adult perceptions of the impact of reactions to discipline on adult behavior*. Unpublished research, Fels Research Institute,
- Pelendecioğlu, B., Bulut S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9 (1), 9.
- Peterson, M.S., & Urquiza, A.J. (1993). *The role of mental health professionals in the prevention and treatment of child abuse and neglect*. Washington, D.C.: U.S. Department of Health and Human Services; Administration for Children and Families; Administration on Children, Youth and Families; National Center on Child Abuse and Neglect.
- Pillhofer, M., Spangler G., Bovenschen I, Kuenster AK, Gabler, S., Fallon, B., Fegert J.M., Ziegenhain, U. (2014). Pilot study of a program delivered within the regular service system in Germany: Effect of a short-term attachment-based intervention on maternal sensitivity in mothers at risk for child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 42, 163-173.
- Polat, O. (1997). *Çocukta dayağa hayır*. Analiz Yayınları.
- Polat, O. (2000); *Çocukta cinsel istismar*, Adli Tıp, Der Yayınları.
- Polat, O. (2001a). *Adli tıp*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2001b). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1: tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Polat, O. (2008). *Sokak çocukları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Popham, W.J. (1988). *Educational evaluation*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Ralp, A., Sanders, M.R. (2004). The 'teen triple p' positive parenting program : A preliminary evaluation. *Trends & Issues In Crime and Criminal Justice*, 282, 1-6.
- Reece R.M, Ludwig S. (2001). *Child abuse medical diagnosis and management*. (Sec Ed.) Philadelphia : Lippincott Williams&Wilkins, 339-362.
- Renee, B., Mcniel, L. Dale, E. (1987). Evaluation of a school-based sexual abuse prevention program: Cognitive and emotional effects. *Child Abuse & Neglect*, 11(4), 497-506.
- Runyan, D; Corrine, W. ve Ikeda, R. (2002). *Child abuse and neglect by parents and other caregivers*. In: *world report on violence and health*. J.A. World Health Organization, Geneva, 57-86.
- Şahin, Dağlı, F., Nuzumlalı Koç E.M., (2015). Çocuk istismarının ve ihmalinin önlenmesi. *Türkiye Klinikleri J. Pediatr Sci*, 11 (4), 74-9.
- Şahin, F. (2006). Örselenen çocuğa klinik yaklaşım ve olguların izlemi, *Türkiye Klinikleri J Pediatr Sci*, 2 (2), 84-90.
- Şahin, F., Beyazova, U. (2003). Çocuğun cinsel istismarında adli bildirim: Hekimin ikilemi. *J For Med*, 17 (2), 47-51.
- Sanders, M., Calam, R., Durand, M., Liversidge, T., ve Carmont, S. A. (2008). Does self-directed and web-based support for parents enhance the effects of viewing a reality television series based on the Triple P—Positive Parenting Programme? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 924–932.
- Sarı, İ. (2010). *Emniyet örgütünde görevli anne-babaların fiziksel istismar potansiyellerinin belirlenmesi ve istismarla ilgili eğitim programının etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bölümleri Enstitüsü, Ankara.
- Schwartz C., Barican J., Nightingale L, (2009). Çocuk istismarını önlemek ve tedavi etmek, *Children's Mental Health Research Quarterly*, 3 (2), 1-16.
- Schwartz, B., McCauley, M. (2007). *Child Abuse: A Global Perspective*, Encyclopedia of Domestic Violence, New York: Routledge, 119-123.
- Shonkoff, J., Phillips, D. (Eds.). (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington, DC: National Academy Press.
- Sillber T.J. (1978). Pharyngeal gonorrhoea in children. *Pediatrics*; 61, 674.
- Smith M, Bentovim A, Rutter M, Taylor E (Ed) (1994). Child and adolescent psychiatry-modern approaches, *Blackwell Science*, 230-251.
- Subaşı B.M. (2000). Sokakta çalışan çocukların psiko-sosyal ve sağlık durumlarına bir bakış. *Çocuk Forumu Dergisi*, 3 (3), 30-32.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.

- Taşar, A. (2014). *Sarsılmış bebek sendromu önleme programları*, 1. Uluslararası Çocuk Koruma Kongresi Sunumu, 23-25 Ekim 2014, İstanbul.
- Taşar, M.A., Şahin, F., Polat, S., İlhan M., Çamurdan, A., Dallar, Y., Beyazova, U. (2014). Sarsılmış bebek sendromu önleme programının uzun dönem sonuçları : Türkiye deneyimi. *Türk Pediatri Arşivi*, 29, 203-9.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (1998). Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches. *Applied Social Research Methods Series* (46). Thousand Oaks, CA: Sage.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (Tarihsiz-a). Büyük Türkçe sözlük: Güncel Türkçe sözlük. [Çevrim-içi: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.]
- TDK (Türk Dil Kurumu) (Tarihsiz-b). Büyük Türkçe sözlük: Güncel Türkçe sözlük. [Çevrim-içi: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim tarihi: 4 Nisan 2015.]
- Tezel Şahin, F. ve Ersoy, Ö. (1999). 0–6 yaş döneminde anne-baba eğitiminin önemi. *Mesleki Eğitimi Dergisi*, 1, 58-62.
- Thomas, D., Leicht C., Hughes C., Madigan A., Dowell K. (2003). *Çocuk istismarı ve ihmali önlemede gelişen uygulamalar raporu*, Washington, DC: İnsan ve sağlık merkezi departmanı, Çocuk istismarı ve ihmali ofisi.
- Tuna, S. (2010). *Aile içi çocuk istismarı: annelerin bazı risk faktörleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turhan, E. Sangün, Ö., İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sted*, 15, (9), 153-157.
- Türkiye’de 0-8 yaş arası çocuğa yönelik aile içi şiddet araştırması (2014). [Çevrim-içi: <http://www.ailecocuksiddet.info/RAPOR.pdf>, Erişim Tarihi : 08.08.2015.]
- Türkiye’de çocuğa karşı cinsel sömürü cinsel istismar bilgi notu (2014). [Çevrim-içi: <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/FactSheet-F-WEB-13nov14.pdf>, Erişim tarihi: 4 Ocak 2016.]
- Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu (2010). [Çevrim-içi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>. Erişim Tarihi : 05.04.2015.]
- Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (2016) *Aile içi şiddet acil yardım hattı raporu*. [Çevrim-içi: <http://www.tkdf.org.tr/Default.aspx>, Erişim Tarihi : 26.05.2016.]
- Turner, K. M. T. & Sanders, M. R. (2006). Dissemination of evidence-based parenting and family support strategies: Learning from the Triple P—Positive Parenting Program system approach. *Aggression and Violent Behavior*, 11, 176–193.
- Uysal, H., Akman, B. (2015). Erken müdahale programlarının erken çocukluk eğitimindeki rolü : Erken çocukluk eğitimine yapılan yatırım geleceğe yapılan yatırım mıdır? *Turkish Studies-International Prediodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (3), 1053-1068.
- Veneziano, L., and Hooper, J. (1997). A Method for quantifying content validity of healthrelated questionnaires. *Am J Health Behav*, 21 (1), 67-70.

- Walsh, C., Mcmillian, L. H., Jamieson, E. (2003). The relationship between parental substance abuse and child maltreatment: Findings from the ontario health supplement. *Child Abuse & Neglect*, 27 (12), 1409-1425.
- Weymouth, L.A. Howe, T.R. (2011). A multi-site evaluation of parents raising safe kids violence prevention program. *Children and Youth Services Review*, 33 (10), 1960–1967.
- World Health Organization (WHO) (1985). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. [Çevrim-içi: http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf, Erişim tarihi: 15 Temmuz 2011.]
- Yalçın, H., Koçak, N., Duman, G. (2014). Anne babaların çocuk istismarıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (I), 137,143.
- Yalçın, N. (2011). *Türkiye’de çocuk istismarı ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi.Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Yavuz F. *Çocuk istismarı ve ihmali*. [Çevrim-içi: www.ttb.org.tr/adli/7.html; Erişim tarihi : 4 Mayıs 2016.]
- Yıldırım, A., Şimşek H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2013). Ekonomik sömürü ve şiddet mağduru çocuklar : sokakta çalıştırılan çocuklar sorunu. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, (1), 1-15.
- Yılmaz, G, İşiten, N., Ertan, Ü. Ve Öner, A. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46 (4), 295-298.
- Yolcuoğlu İ.G. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 11 (5),18-20.
- Yörükoğlu, A.. (1988). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

EKLER DİZİNİ

EK 1. ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 477-1207

16 Nisan 2015

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 10.04.2015 tarih ve 1374 sayılı yazınız.

Enstitünüz İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencisi **Dilek SAHİLLİOĞLU, Prof. Dr. Berrin AKMAN**'ın danışmanlığında yürüttüğü "**Çocuk İstismarı ve İhmalini Önlemede Disiplinlerarası Yaklaşımla Oluşturulmuş Anne-Baba Eğitim Program Önerisi**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **14.04.2015** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ömer UĞUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3002 • Faks: 0 (312) 311 9992
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi için:
Yazı İşleri Müdürlüğü
0 (312) 305 1008

EK 2. UYGULAMA İZNİ

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877-604.01.02-E.4826327
Konu: **Dilek SAHİLLİOĞLU**
Araştırma İzni

08.05.2015

VALİLİK MAKAMINA

İlgi:a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07/03/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00.20.00.0/3616 sayılı yazısı (Genelge 2012/13)
b) Dilek SAHİLLİOĞLU'nun 29/04/2015 tarihli dilekçesi.

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı Doktora öğrencisi Dilek SAHİLLİOĞLU'nun "Çocuk İstismarı ve İhmalini Önlemede Multidisipliner Yaklaşımla Oluşturulmuş Anne-Baba Eğitim Programı Önerisi" konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Aliaga İlçesi, Mehmet Saka İlkokulu anasınıfalarında öğrenim gören 36-72 ay arası öğrencilerin ebeveynlerine uygulamak istediği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasını, yukarıda adı geçen İlçenin okulunda, 2014-2015 öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak, öğrenci velilerinin gönüllü katılımı gözönünde bulundurularak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınızı arz ederim.

Vefa BARDAKCI
Müdür

OLUR
08.05.2015
Fatih DAMATLAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

Hükümet Konağı C Blok Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bülümü Konak/İZMİR
Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr
e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Tel: (0 232) 477 21 37
Faks: (0 312) 477 21 07

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3509-5c4e-3662-9379-63bd kodu ile teyit edilebilir.

EK 3. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Adınız – Soyadınız :

Doğum Tarihiniz :

En Son Mezun Olduğunuz Okul :

Çocuk Sayınız :

Çocuklarınızın Doğum Tarihleri :

EK 4. FARKINDALIK ve BİLGİ TESTLERİ

0-6 AY OTURUMU DEĞERLENDİRME SORULARI

Değerli katılımcı oturum boyunca öğrendiklerinizi gözden geçirmek amacıyla aşağıdaki soruları cevaplayınız. Size göre doğru olan seçeneği işaretleyiniz.

Adı Soyadı:

1. Bebeklerin ilk 3 ayda yoğun olarak aşağıdakilerin hangisini yapar?

- a. Ağlar.
- b. Oturur.
- c. Yakaladığı nesnelere ağızına götürür.
- d. Yüzüstünden sırtüstüne döner.

2. Aşağıdakilerin hangisini 2 aylık bebek yapamaz?

- a. Nesneyi izler.
- b. Bilinçli/bilinçsiz güler.
- c. Göz kontağı kurar.
- d. Oturur.

3. Aşağıdakilerden hangisi 3 aylık bebeği desteklemek amaçlı yapılması gerekir?

- a. Yatağına mobil/dönence koymak
- b. Bebeği sarsmak
- c. Destekli oturmasını sağlamak
- d. Ek gıda vermek

4. 2 aylık bir bebeğin ağlama nedeni aşağıdakilerin hangisi olamaz?

- a. Açtır.
- b. Altı kirlidir.
- c. Kucağa alışmıştır.
- d. Gazı vardır.

5. 2 aylık bir bebek ağlarken aşağıdakilerin hangisi yapılmamalıdır?

- a. Kundaklama
- b. Rahatlatıcı müzik dinletilmesi
- c. Hafifçe sarsma
- d. Temiz havaya çıkarma

EK 5. PROGRAM DEĞERLENDİRME KATILIMCI ANKETİ

Sayın Katılımcı,

Sizlere sunulan eğitim etkinliklerinin kalitesinin daha fazla yükseltilmesini ve sizlere daha yararlı olmasını sağlayabilmek için vereceğiniz “geribildirimler” bir sonraki etkinliğin amacına daha uygun olmasına yardımcı olacaktır

Lütfen aşağıdaki ankette bulunan ifadelere ne kadar katıldığınızı işaretleyerek gerekirse açıklayınız.

Teşekkür ederiz.

Adı Soyadı :

Kursun Yapıldığı İl :

En Son Bitirdiği Okul Türü :

Cinsiyet: :

Medeni Durum :

A) EĞİTİMCİ BOYUTU	
1. Eğitimcimizin bizimle kurduğu iletişim	
a) Çok iyiydi.	
b) İyiydi.	
c) İyi değildi.	
2. Eğitimcimizin yaptığı uygulamalar	
a) Çok başarılıydı.	
b) Kısmen başarılıydı.	
c) Pek başarılı değildi.	
3. Eğitimcimizin anlatım biçimi	
a) Çok açık ve anlaşılırdı.	
b) Yeterince açık ve anlaşılırdı.	
c) Yeterince açık ve anlaşılır değildi.	
B) PROGRAM BOYUTU	
4. Programın toplam süresi (6 hafta)	
a) Çok azdı	
b) Yeterliydi	
c) Çok fazlaydı	

5. Programın oturum süreleri	
a) Çok azdı	
b) Yeterliydi	
c) Çok fazlaydı	
6. Programın uygulama ortamı	
a) Çok uygundu.	
b) Uygundu	
c) Uygun değildi.	
7. Programın kapsam ve içeriği	
a) Çok iyi hazırlanmış.	
b) Yeterince iyi hazırlanmış.	
c) İyi hazırlanmamış.	
8. Programın uygulama materyali	
a) Çok iyi hazırlanmış.	
b) Yeterince iyi hazırlanmış.	
c) İyi hazırlanmamış.	
9. Programın ülkemiz ve toplumumuz açısından	
a) Çok yararlıdır.	
b) Yararlıdır.	
c) Yeterince yararlı değildir.	
10. Programın ileride de tekrar uygulanmasını	
a) Çok isterim.	
b) İsterim.	
c) Pek istemem.	
C) KATILIMCI BOYUTU	
11. Programa katıldığım için kendimi	
a) Çok iyi hissettim.	
b) Kısmen iyi hissettim.	
c) İyi hissetmedim.	
12. Programa katılarak	
a) Çok şey öğrendim.	
b) Bazı şeyler öğrendim.	
c) Pek bir şey öğrenemedim.	
13. Programda öğrendiklerim	
a) Aile ilişkilerimi olumlu etkiledi.	
b) Aile ilişkilerimi değiştirmede.	
c) Aile ilişkilerimi olumsuz etkiledi.	
14. Programın tekrar uygulanması halinde	
a) Katılmak isterim.	
b) Katılıp katılmamakta kararsızım.	
c) Katılmak istemem.	

EK 6. PROGRAM DEĞERLENDİRME EĞİTİMCİ ANKETİ

Sayın Eğitimci,

Sizlere sunulan eğitim etkinliklerinin kalitesinin daha fazla yükseltilmesini ve sizlere daha yararlı olmasını sağlayabilmek için vereceğiniz “geribildirimler” bir sonraki etkinliğin amacına daha uygun olmasına yardımcı olacaktır

Lütfen aşağıdaki ankette bulunan ifadelere ne kadar katıldığınızı işaretleyerek gerekirse açıklayınız.

Teşekkür ederiz.

Adı Soyadı :

Eğitimin Yapıldığı İl :

Mezun Olduğu Okul :

Cinsiyet: :

Mesleki Kıdemi :

A) KATILIMCILAR BOYUTU	
1. Bir programda her oturuma katılanların sayısı (10-15 kişi)	
a) Fazlaydı.	
b) Yeterliydi.	
c) Azdı.	
2. Program açısından seçilen katılımcıların niteliği	
a) Çok uygundu.	
b) Yeterince uygundu.	
c) Uygun değildi.	
3. Katılımcıların programdan yararlanma düzeyleri	
a) Çok üst düzeyde yararlandılar.	
b) Yeterince yararlandılar.	
c) Yeterince yararlanmadılar.	
B) PROGRAM BOYUTU	
5. Programın toplam süresi (6 hafta)	
a) Çok azdı	
b) Yeterliydi	
c) Çok fazlaydı	
6. Programın oturum süreleri	

a) Çok azdı	
b) Yeterliydi	
c) Çok fazlaydı	
7. Programın uygulama ortamı	
a) Çok uygundu.	
b) Uygundu	
c) Uygun değildi.	
8. Programın kapsam ve içeriği	
a) Çok iyi hazırlanmış.	
b) Yeterince iyi hazırlanmış.	
c) İyi hazırlanmamış.	
9. Programın uygulama materyali	
a) Çok iyi hazırlanmış.	
b) Yeterince iyi hazırlanmış.	
c) İyi hazırlanmamış.	
10. Programın ölçme-değerlendirme araçları	
a) Çok iyi hazırlanmış.	
b) Yeterince iyi hazırlanmış.	
c) İyi hazırlanmamış.	
11. Programın ülkemiz ve toplumumuz açısından	
a) Çok yararlıdır.	
b) Yararlıdır.	
c) Yeterince yararlı değildir.	
12. Programın ileride de tekrar uygulanmasını	
a) Çok isterim.	
b) İsterim.	
c) Pek istemem.	

EK 7. OTURUM DEĞERLENDİRME FORMU

Sayın Katılımcı,

Lütfen..... oturumuna yönelik görüşlerinizi yazınız.

Teşekkürler

1. Sizce katıldığınız oturumun güçlü yanları nelerdir?
2. Sizce oturumda değişmesi gereken bir unsur var mı? Var ise açıkça yazınız.

EK 8. BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sizi Dilek Sahillioğlu tarafından y¼r¼t¼len “0-12 yaş ¼ocuk istismarı ve ihmalini ¼nleme anne-baba eğitim program ¼nerisi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden ¼nce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması b¼y¼k ¼nem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin i¼in a¼ık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu ¼alıřmaya katılmak tamamen g¼n¼ll¼l¼k esasına dayanmaktadır. ¼alıřmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda ¼alıřmadan ¼ıkma hakkında sahipsiniz. ¼alıřmayı yanıtalamanız, araştırmaya katılım i¼in onam verdiğiniz bi¼iminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

¼alıřmanın Konusu Ve Amacı:

Bu araştırmanın konusu ¼ocuk istismarı ve ihmalini ¼nlemeyi i¼ermektedir. Araştırmanın temel amacı, ¼ocuk istismarını ¼nleme konusunda ¼alıřan uzmanların ve ¼đretmenlerin, anne-babaların bilgilendirilmesi ve eğitimi i¼in kullanılabilecek bir program ¼nerisi hazırlamaktır.

¼alıřma İşlemleri:

¼alıřmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde ¼ncelikle size Farkındalık ve Bilgi Testi uygulanacaktır. Ardından t¼m katılımcılarla ortak belirlenecek g¼n ve saatlerde toplam 6 oturum i¼eren anne-baba eğitimleri ger¼ekleřecektir. Eğitimin sonunda Farkındalık ve Bilgi Testi size tekrar uygulanacaktır. Eğitim ¼ncesinde uygulanan testler ile sonrasında uygulanan testler arasındaki oluşabilecek farklar eğitim programının etkililđi ¼zerine araştırmacıya bilgi verecektir. ¼alıřmanın uygulanabilmesi i¼in Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gerekli izinler alınmıştır.

Çalışmaya Katılmamın Olası Yararları Nelerdir?

Çalışmaya katılımınız ile ülkemizde önemli bir açık olarak bulunan çocuk istismarı ve ihmalini önlemeye yönelik anne-baba eğitim programının geliştirilmesinde önemli katkınız bulunacaktır.

Çalışmaya Katılmamın Olası Riskleri Nelerdir?

Eğitimler esnasında herhangi bir rahatsızlık duymanız halinde çalışmadan çekilebilirsiniz ve söz konusu rahatsızlığın giderilmesi için ayrıca araştırmacı gerekli yardımı size sunacaktır.

Kişisel Bilgilerim Nasıl Kullanılacak?

Bu formu imzalayarak araştırmaya katılım için onay vermiş olacaksınız. Bununla birlikte kimlik bilgileriniz çalışmanın herhangi bir aşamasında açıkça kullanılmayacaktır. Doldurduğunuz anketlere verdiğiniz cevaplar ve araştırma süresince görsel/işitsel cihaz kullanılarak edinilen her türlü bilgi yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Bilgileriniz hiçbir kimse ile ya da ticari bir amaç için paylaşılmayacaktır.

Soru Ve Problemler İçin Başvurulacak Kişi:

Araştırma sürecinde her türlü soru ve sorunlarınız için araştırmacı Dilek Sahillioğlu'na Mehmet Sakaa İlkokulu anasınıfında yüzyüze, 05055114076 numarası ile telefonla, dilekerol@gmail.com e-mail aracılığıyla ulaşabilirsiniz.

Çalışmaya Katılma Onayı

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkânı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu çalışmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

Tarih:

Araştırmacı:

Adı-soyadı: Dilek Sahillioğlu

Adres: Mehmet Saka İlkokulu Anasınıfı, Aliağa-İzmir

Tel: 0 505 511 40 76

e-posta: dilekerol@gmail.com

İmza:

Not: Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.

EK 9. ORJİNALLİK RAPORU

Turnitin Document Viewer - Google Chrome
https://www.turnitin.com/dv?s=1&o=689582882&u=1052919399&lang=en_us&

Deneme Dilek Sahitligi Doktora - 011 2544027

originality similarity verification

0-12 YAŞ ÇOCUKLARIN İSTİSMAR VE İHMALİNİ ÖNLEMeye YÖNELİK ANNE
BY DILEK SAHITLIOGLU

turnitin 8% SIMILAR OUT OF 0

Match Overview

1	acikarsiv.ankara.edu.tr	1%
2	paueglimdergi.pau.ed...	1%
3	Submitted to TED Anka...	1%
4	acikerisim.deu.edu.tr	1%
5	ÜNÜVAR, Penhan and ...	<1%
6	Submitted to Istanbul A...	<1%
7	www.joucer.com	<1%
8	Yurt, Özlem and Demiri...	<1%

0-12 YAŞ ÇOCUKLARIN İSTİSMAR VE İHMALİNİ
ÖNLEMeye YÖNELİK ANNE BABA EĞİTİM PROGRAMI
ÖNERİSİ

A PROPOSAL FOR A TRAINING PROGRAM FOR PARENTS
TO PREVENT ABUSE AND NEGLECT OF CHILDREN IN 0-12
AGE GROUP

PAGE: 1 OF 104

Text-Only Report

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

<i>Adı Soyadı</i>	Dilek SAHİLLİOĞLU
<i>Doğum Yeri</i>	Bornova, İzmir
<i>Doğum Tarihi</i>	21.05.1979

Eğitim Durumu

<i>Lise</i>	Anadolu Sekreterlik Meslek Lisesi	1997
<i>Lisans</i>	Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği	2002
<i>Yüksek Lisans</i>	Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Okulöncesi Eğitim	2007
<i>Yabancı Dil</i>	İngilizce: Okuma (Çok iyi), Yazma (İyi), Konuşma (Orta)	

İş Deneyimi

<i>Projeler</i>	Mandalını Tak Öğrenme Merkezini Seç (Sabancı Üniversitesi 11. Eğitimde İyi Örnekler Konferansı)	2015
	Atık Yağlar Bidona Temiz Bir Dünya Bizim Ola (Sabancı Üniversitesi 9. Eğitimde İyi Örnekler Konferansı)	2013
	Haydi Toplu Projeye (Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü 3. Öğretmenden Öğretmene Bilgi Paylaşımı Semineri)	2012
<i>Çalıştığı Kurumlar</i>	İzmir- Aliağa Mehmet Saka İlkokulu (Okulöncesi Öğretmeni)	2013-Halen devam ediyor
	Ankara – Nene Hatun Anaokulu (Müdür V.)	2012-2013
	Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitim Genel Müdürlüğü (Uzman Öğretmen)	06-2012-11-2012
	Ankara – Mehlika Turgut Anaokulu (Müdür Yardımcısı, Okulöncesi Öğretmeni)	2008-2013
	Eskişehir – Beylikova Anaokulu (Okulöncesi Öğretmeni)	2007-2008
	Eskişehir – Yunuskent Anaokulu (Okulöncesi Öğretmeni)	2005-2007
	Tekirdağ – Hoşköy İlköğretim Okulu (Okulöncesi Öğretmeni)	2003-2005
	İzmir- Emekli Sandığı Dinlenme Tesisleri Kreşi (Okulöncesi Öğretmeni)	2002-2003

Akademik Çalışmalar

Yayınlar (Ulusal, uluslararası makale, bildiri, poster vb gibi.)

4.Uluslararası Eğitim, Araştırma, Yenilikçi Kongresi (ICERI) Çocukların Hayran Olduğu Çizgi Film: Calliou, Madrid, Kasım, 2011. (Poster).
6.Dünya Oyuncak ve Farklı Öğrenme Kültürleri Kongresi: Oyuncak Fabrikası İşçileri, Bursa, Ağustos, 2011. (Bildiri)

3.Risk Altındaki ve Korunması Gereken Çocuklar Uluslararası Sempozyumu:36-72 Aylık Çocukların Sigara Algısı ve Ebeveynlerin Sigara İçme Profili, Ankara, Nisan 2011. (Bildiri).
1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: Okulöncesi Eğitimde Fırsat Eşitliği, İstanbul, Şubat 2011.(Bildiri)
"Standartlar Ekonomik ve Teknik" Dergisi: Eğitimde Kalite: Öğretmenim Anaokulu Örneği, Ekim 2011.
54. Avrupa Kalite Kongresi: Eğitimde Kalite, İzmir, Ekim 2010.
2.Uluslararası Katılımlı Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Sempozyumu: Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları, Ankara, Mayıs 2008. (Bildiri)
VI. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Ücretsiz Okulöncesi Eğitim Günleri Eskişehir İli Uygulaması, Ankara, Ekim 2008. (Bildiri)
Önce Kalite Dergisi: Mükemmellik Aşamaları, Nisan 2007.
Çoluk Çocuk Dergisi: Katılım Günü Hareketi, Mayıs, 2006.
Çoluk Çocuk Dergisi_Kalite Teknikleri
Çocuk Forumu Dergisi: Anne ve Babalar Tarafından Çocuklara Uygulanan Fiziksel İstismarın İncelenmesi, Mart 2004

Seminer ve Çalıştaylar

Danışman Öğretmen Eğitimi, İzmir, 2016
Güncellenen Okul Öncesi Program Eğitim, Ankara, 2012

İletişim

e-Posta Adresi	dilekerol@gmail.com
Jüri Tarihi	22 Haziran 2016